

וגמחיל בסדר הספח לפי שהוא סבת שבת גם כן, שהרי מקומו בקדוש שבת זכר ליציאת מצרים, ולפיכך גם הספר **גבורות ה'** בו יתבאר גבורותיו אשר עשה עם ישראל ואשר הפליל לעשות נגד הקמים, בזרוע עזו השפיל רמים, ועם עזי הושיב בגננה מרומים, ישמחה שמו לעולמים :

סליקא הקרמה שלישיית

השלישי סדר מתן תורה נקרא ספר תפארת ישראל כמו שדרש ר' עקיבא והתפארת זו מתן תורה. והחלק הרביעי הוא סדר תשעה באב והנמשך לזה נקרא ספר נצח והוא תפלה של רשעה שהתרחיבה את בתינו. והחלק התשיעי סדר סוכות נקרא ספר הדוד כי בו נותנים הודות והלל להקב"ה בלרפתה מימים. והחלק הששי סדר ראש השנה ויום הכיפורים ונקרא ספר שמים וארץ.

גבורות פרק א ה'

מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו :

אכל מה שאנו מזווין לספר כליל היציאה ונפלאותיו אין זה בשביל להגיד שבחו רק שאנו מספרים שבחו שלא נהיה כסווי טובה שעשה הקב"ה לנו נסים ונפלאות ואין לנו מודים לו עליהם וכי אין לנו מחויבים לספר מה שהסיר עמנו אף ע"פ שאי אפשר לספר כל העוב שעשה עמנו ואף מקצת נפלאותיו מכל מקום בשביל זה אין לומר שלא לספר מקצת מהן לומר שאין לנו כסווי טובה ואפי' בשביל מקצת טובה שעשה עמנו יש לנו להודות לו והכי מוכח שכל מקום שאין כוונתו לספר בשבחו שאין חסור דהא קאמר השתא הנהו תלת אי לאו דאמרינהו משה וכו' והשתא יוקשה כיון שאסיר לספר בשבחו של מקום חקשה לך למה אמר משה שבחו של מקום האל הגדול הגבור והנורא והרי חסור לספר בשבחו, אכל משה לא היה כוונתו לספר בשבחו רק היה כוונתו לומר לישראל סיביו יראים מפני השם יי' כי הוא אל הגדול הגבור וגו' ובשביל אלו השלשה דברים הגדול הגבור והנורא יש להם להיות יראים מפניו כל שכן שיש לו כל השבחים ולפיכך הותר למשה לספר שבחים אלו, ובשביל זה היה מותר לאנשי כנסת לתקן אותם בתפלה שעשה אין נראה שבה לגמור שבחו של הקב"ה אפי' דבתפלה בלא להזכיר שבחו מכל מקום אין נראה לומר שבה לספר כולם כיון דנקט בתפלה לישנא דקרא, והוצרך לומר ג"כ ואחר אנשי כנסת הגדולה ומקומו בתפלה דאם לא כן אף על גב דאמרינהו משה לא היה רשאי לאמרו בשביל שהיה נראה כאלו בלא לספר שבחו של מקום שלא היה נראה שנקט לישנא דקרא רק שהיה בלא לספר שבחו אכל השתא דתקנוס אנשי כנסת הגדולה בתפלה מוכח שאין לנו באים לספר בשבחו של מקום רק להשתלל בתפלה חקשה לנו מאנשי כנסת הגדולה שחקנו אותה לפי ענין שבחו שהזכיר משה האל הגדול הגבור והנורא יתבאר הוא :

ר"ל כי ספור שבחו של הקב"ה אי אפשר מפני נסים, האחד מזה שלא נוכל לעמוד על הגבורה בעתה כמה גדול גבורת מעשיו. והשני מזה שהם רב דבריו אין תכלית להם ולפיכך ספור שבחו אי אפשר מלד האליכות ומלד הכמות, אם מלד האליכות שאי אפשר לעמוד על איכות גבורת מעשיו וגם מלד הכמות אי אפשר, וכנגד הראשון אמר מי ימלל גבורות ה' שהנכון בזה מי יוכל לדבר הגבורה ולרדת עד תכלית ולפיכך אמר לשון מלל כי לשון זה בא על דבר חדוש כמו מי מלל לאברהם היטיב בנים שרה, וכנגד רבוי הכמות שהם בלי קץ והכלית אמר ישירע את ההלכו אמר כאלו לשון כל תהלתו שרצונו על הכמות :

ובפרק אין עומדין הוא דמית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והאמין והעוז והאמץ והיראוי וכי' אמר ליה סייתתוהו לכולהו שבחים דמרך השתא הנהו שלשה אי לאו דאמרינהו משה באורייתא ואנשי כנסת הגדולה תקנינהו בתפלה לא היו אמרינן להו ואת אמרת ואלוהי כולי האי משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו חלף אלפי אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף וכי' ע"כ. ופי' הרמב"ם ז"ל כי אין לספר שבחו מלד האליכות שאין לעמוד על שבחו עד היכן מגיע השבח שהוא שמשפר וגם מלד הכמות ג"כ שאין לגמור שבחו מלד דבריו ששבחו הם בלי תכלית וקץ ולפיכך אמר שהוא משל וכי' כי אם מקלסין אותו בשל כסף הרי חלוק יי' בין הכסף ובין הזהב מלד האליכות ופה שיש לו חלף אלפי אלפים דינרי זהב ומשבחים אותו בחלף הרי חלוק זה מלד הכמות, ומפני זה יש לשאול איך לנו מזווים לספר נפלאותיו של הקב"ה כליל היציאה ולמה לא נאמר בזה גם כן מי ימלל גבורות ה' וגו' אכל מירון קושיא זאת שודאי כשאנו לספר שבחו של הקב"ה בודאי בזה שייך לומר מי ימלל גבורות ה'

פרק שני

בן מחר את העדות וההקדים והמשפטים אשר יאמר
ה' אחסוך ודרשו במכילתא בפרשת בל מה העדות רבי
אליעזר אומר מנין אחסוך אומר שאל היה הכורה
של חכמים או של תלמידים צריכים לעשות בהלכות
פסח עד חלות לבד נאמר את העדות, ונראה לו
פירושו דמדרבנא מה הדרות וההקדים והמשפטים
על כרחק איירי קרא שיועד ענין המלוא שהרי
לשון עדות משמע מלוא שהיה לעדות על דבר כנון
פסח שהוא מעיד על פסח הקדש על בתי ישראל
מזה על שלא הספיק בלחם של אבותינו להחמין ומרור
על שם שמררו חייהם בעבודה קשה בחומר
ובלבנים, ומאחר שיועד שהמלוא היא לעדות על
דבר א"כ קרא איירי בתלמוד חכם שהוא יודע
המלוא רב שהוא מחשבט ביציאת מצרים, ואין לומר
המלוא מדבר בן חכם ולא בחכם הוי ליה למחב מה
המלוא הזאת כי מנא ליה לבן החכם הזה שהמלוא
היה עדות שאולי הוא חוק בלבד אבל מאחר ששאל
ומחלק בין מלוא למלוא לומר על אחת שהיה עדות
ועל אחת שהוא חוק ואחת שהיה משפט אי אפשר
לומר רק שהוא מדבר בחכם שיועד כי יש מלוא
שהיה עדות שלא בא רק להעיד על דבר כמו
שחמרו ויש מלוא שהיה חוק כמו שאלות הפסח
דוקא שה ולא בקר בן שחולא בן שחם ודבר זה
חוק שאין טעם בדבר, ויש שהוא משפט כמו כל
ערל לא יאכל כי זה הקרבן ראו לישראל דווקא
ובמשפט המלוא זאת שייך להם כי אותם הוציא וזהו
משפט, ומאחר שמהלך בין מלוא למלוא א"כ חכם
גמור הוא, וכל ללמד שיש להסיר כל ענין מלוא
הפסח אף דבר שיועד כבר, וזה כדי לספר ביציאת
מצרים, ואין לומר שיש להגיד מה שלא ידע והשתא
לא נוכל ללמוד מזה שאותם שהם נבונים גמורים
חייבים לספר ביציאת מצרים דא"כ לא לכאוב כלל
מה העדות וההקדים והמשפטים דכי ישאלך בן
בדאי איירי בכל בן שישאל מה שאינו יודע שחייב
להגיד אלף שיש לסבר כל ענין הפסח אע"פ שיועד
משום דמלוא לספר ביציאת מצרים, ומזה יש ללמוד
אף אם הוא תלמיד חכם גמור ויודע המלוא
ההקדים והמשפטים צריך לספר ביציאת מצרים והכתוב
שאמר כי ישאלך בן מחר דמשמע לשון שאלה
שדווקא איירי בתי שאינו יודע כל המלוא ואילו
יש להשיב, היינו שקודם להשיב לו ממה שסיפרו
חכמים עולם, דהכי אמרינן בפרק ערכי פסחים
חכם נבו שאלו ואם אינו חכם אשמו שאלתו ואם לאו
שאל לעצמו ואפי' שני ת"ח שיועדין בהלכות פסח
שואלין זה לזה מה נשתנה ע"כ. הרי כי שאלת
בנו יותר עדיף כי כל אשר בא מפור יציאת מצרים
לפרסם ופלאות ונסים שעשה הקדש יוחר עדיף
ולכך לבנו שאינו יודע המלוא לגמרי יוחר מלוא
שהוא פסחם אליו יוחר לכך יש להודיע על הדברים
אשר שייכים לביאור אבל תלמידי חכמים כבד
ודעים ענין הפסח אין כל כך פסחם כיון שבכר
ידעו כל ענין הפסח ומכל מקום ג"כ הם צריכים
לספר

במצות עשה מן הכורה לספר ביציאת מצרים ליל
הראשון של חג המלוא ומלוא זאת פירשה
הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות חמץ ומלוא שהיה
מלוא עשה מן הכורה דכתי' וזכור את היום הזה אשר
יציאת ממצרים כמו שנה' וזכור את היום השנה
לקדשו ואמין בליל חמשה עשר תלמוד לומר והגדת
לבנך ביום ההוא בעבור זה בשעה שיש מלוא ומרור
מונחים לפניך ואע"פ שאין לו בן אפי' חכמים
גדולים חייבין לספר ביציאת מצרים שכל המאריך
בדברים שהיו הרי זה משובח, הרי שמפרש כי המלוא
הוא למדנו מדרכיב וזכור כו' אשר יציאתם שיזכיר
יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן דומה למעשה שכתוב
זכור את היום הזה ששבת לקדשו ושם פירושו וזכור את
היום לקדשו בשבת עצמו כשהשבת נכנס וכך יש
לפרש וזכור את היום הזה היינו בכניסת חג המלוא
יש' וזכור את היום כך הוא דעת הרמב"ם ז"ל,
אלא שיש להשיב על זה דגבי שבת כתיב וזכור את
היום לקדשו והקידוש הוא בודאי בלילה של שבת דאין
מקדשין השבת בחול אבל וזכור את היום הזה לא
כתיב לקדשו ויש לכרח שהכתוב שמזכירין יציאת
מצרים כל יום ויום, ומוז' דגבי שבת יש לפרש כך
משום הא דליחא במסכת שבעות בפרק שלישי וזכור
ושמור בדבור החד נאמרו כל שינוי בשמירה ישנו
בשמירה ולפיכך יש לפרש גם כן בזמן שמירה יש
זכירה והשמירה הוא בשבת עצמו וכן הזכירה בשבת
עלמא אבל קרא של זכור את היום מנא לן למדרש אהו
לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר וחי משום
דכתיב והגדת לבנך ביום ההוא בעבור זה לא אמרתי
אלא בשעה שיש מלוא ומרור שמה הוא קרא דוקא
בהגדת הבן איירי אבל לזכור כן אחד ואחד מנא
ליה דאם לא כן וזכור את היום אשר יציאתם למען
יחפוק ליה מדרכיב והגדת לבנך וגו' אלא והגדת
לבנך דווקא בן איירי והדר בקושיא לדוכה
דמנא ליה לאוקמי קרא בליל ט"ו דילמא קרא איירי
שיש לזכור יציאת מצרים כל יום ויום וכך דרשו
רבתינו ז"ל קרא של זכור היום הזה אשר יציאתם
במכילתא, והכי איתא במכילתא וזכור את היום אשר
יציאתם אין לי (אלא) שמזכירין יציאת מצרים אלא
צמיים בלילות מנין תלמוד לומר למען תזכור את היום
לאחר כל ימי חיך, הרי שפירשו משפטים וזכור
את היום הזה להזכיר יציאת מצרים כל יום ויום שלא
כדברי הרמב"ם ז"ל וכן בפי' רש"י בפירוש החומש
והדין עמם שאין רמז בכתוב הזה להזכיר יציאת
מצרים בליל ט"ו ועוד דמהך קרא של זכור את היום
הזה אשר יציאתם ממצרים לא מכל ללמוד רק
להזכיר היום שיצאו ויהיה די בקידוש היום בלבד
שנאמר בו את חג המלוא הזה זמן חרותו ולא נוכל
ללמוד שיש להזכיר נסים ונפלאות אבל לא מקרא
של זכור את היום אשר יציאתם למדו המלוא הזאת
אלא מקרא דפרשת ואחתה דכתיב והיה כי ישאלך

ובמדרש שומר טוב ויוניא אחכס מכור כרזל
 כשם שהזכיר פושט ידו ונוטל הזהב מן
 הכור כך הוֹנִיָא הקב"ה את ישראל ממזרים ועוֹבֵר
 שהוא נאמן בחוק מעיה של ביהמה והרועה נאמן ידו
 ושומרו כך הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב
 גוי ע"כ, בצלזל בזה המדרש שני דברים גדולים מאוד
 שהיו במזרים, האחד שהמזריים היו מחזיקין וגוזרין
 עליהם בחזקת היד שלהם שלא יאלו ישראל מרשוסם,
 השני מעמלם של ישראל שהיו בחוק מזרים כאלו
 היו מחזקין למזרים מפלים עמהם אין להם מציאות
 בפני עצמו, ולפיכך על הראשון אמר שהיו ישראל
 כמו הזהב שהוא בכור שהאש פועל בזה שבוֹר
 ומפסיק בין המציאות ובין הזהב עד שקשה ההוצאה
 מאוד, כך ישראל כאשר היו במזרים היו מזרים
 טעילים בהם ומשעבדין בהם ביותר והיו מוטלים
 עליהם עד שקשה היה ההוצאה, וכנגד ה' אמרו
 שהיו ישראל דומין כעֹבֵר בפני ביהמה פתחו להם
 ספל אֵלֶּה שהוא ירך אמה ואין לו מציאות בעצמו,
 וזהו שאמר עבדים היינו לפרעה במזרים ויוניאנו
 ה' אלהינו ביד חזקה ובזרוע נפווה ודבר זה יבאר
 באריכות אצל עבדים היינו לפרעה במזרים ויוניאנו
 ה' ביד חזקה, ומה שאמר כשם שהזכיר פושט ידו
 ונוטל הזהב ר"ל שנוטל הזהב בידו שלא בצנח דאם
 לא כן אין זה פלא להוֹנִיָא בצנח, וכן אמרו המדרש
 במקום אחר כמו הזהב שנוטל הזהב בידו שלא
 בצנח ושלא בסמרטוט, ור"ה בזה כי הזהב שהוא
 בחוק הכור קשה ההוצאה מתוך הכור מפני שהאש
 שבתוך הכור מלך ומזכך הזהב מונע הזהב מליטול
 הזהב והאש הוא המכדיל בין הזהב ובין הזהב
 שבוֹר שאין חבור וזירוק להוציאו זה אל הזהב כך
 ישראל כשהיו תחת רשות מזרים ומזרים פועלים
 בהם והיו ישראל תחת רשותם של מזרים עד
 שצבצבו לו לא היה הצטרפות לישראל אל הקב"ה
 כי היו הם תחת רשות מזרים, וכאשר רצה הקב"ה
 להוֹנִיָא את ישראל ממזרים התחבר הקב"ה אל
 ישראל והם תחת רשות מזרים דבר זה נחשב כאלו
 הוֹנִיָא הזהב בידו מתוך הכור והאש שבוֹר הוא
 מפסיק ומבדיל, וזה שאמר ויוניא אחכס מכור
 הכרזל להיות לו לעם נחלה וקושי הזה הוא מלד
 מזרים שהם מנשלים כמו כור הכרזל שהיו פועלים
 בישראל, וכנגד השני שהוא מלד ישראל אמר לו
 הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי וכבדך לך
 לשון מקרב שהוא לשון קרב וכרעיים כלומר שהיו
 ישראל במזרים כמו שנבטע העובר בבטן אמו כי
 כן היו ישראל במזרים כמו העובר שנתהוה בבטן
 אמו ולבסוף יוצא כאשר נפלים הוייתו וכך בני ישראל
 היו מתגדלים ומתהווים בחוק מזרים עד שפעשו
 שלמים להיות שם מאות אלף וזהו שלימות ישראל
 להיות שם מאות אלף ולא יאלו, ור"ה לזה
 שלימות ישראל זה המספר שהרי כשאלו ממזרים
 היו שם מאות אלף וכשנפלו בעגל היו שם מאות
 אלף ובפרשת המדבר היו שם מאות אלף ובפרשת
 פנחס

לספר ביציאת מזרים כדי שאע"ג שידע המלך
 מזה לספר ולדבר מזה בפה עזה פרוסו יותר לכך
 יש לו לשלול מה נשתנה הלילה וכו', והשתא בקרה
 שלמדנו שיש להשיב לבן החכם והיינו בקרה של והיה
 כי ישאלך בנך מחר ללמוד גם כן כי שני חכמים או
 כל חכם חייב לספר ביציאת מזרים אפי' הוא ח"ה
 כמו שאמרנו למעלה, ואין זה אשכנחא רק גלוי
 מלחא ללמד דקרא של כי ישאלך ללד דוקא בנך
 איירי רק כל חכם נמי חייב לספר ביציאת מזרים
 ובדאי קרא דישאלך בנך מחר איירי בליל חג
 המזות כמו קרא של והגדת לבנך ביום ההוא בעבור
 זה דאיירי בליל חג המזות שחייב להגיד לבנו יציאת
 מזרים וכך הוא בעצמו חייב לספר ביציאת מזרים
 אפילו הוא תלמיד חכם כמו שאמרנו למעלה אע"ג
 דמכילתא לא אמרו רק שחייבים לעסוק בהלכות פסח
 אין זה קשיא דגם הלכות הפסח הוא יציאת מזרים
 שהרי מה שאמר פסח זה שגמו לכוילן, וכן מזה
 ומכור הם הלכות פסח והם יציאת מזרים וא"ל
 חכם מה הוא אומר יתבאר עוד ע"ש :

פרק שלישי

בחר הוא יתבדך בליל פסח הודיע מעשיו לבני
 עולם להכיר את שמו בעולמו כהוֹנִיָא את
 עמו ממזרים, וענין זה ראינו ששמה התורה יציאת
 מזרים יסוד היסודות ושורש הכל ומזות הרבה בלו
 צביל היציאה שעל ידם יהיה לעינינו יסוד הזה
 ומאללנו כל ימנו, כמו מזות סוכה שאמרה התורה
 למען ידעו דורותיכם כי צבכות בושבתי את בני ישראל
 כהוֹנִיָא אותם ממזרים ואף השבת נאמר בו וזכרה
 כי עבד היית במזרים וכן בפסח ותה המזות בודאי
 זכר ליציאת מזרים וכן כל י"ט כולם אלו מקדשים
 ואומרים זכר ליציאת מזרים נוסף על זה שאנו
 חייבים לזכור יציאת מזרים בכל יום ולר' אליעזר
 בן עזריה ביום ובלילה שכלזה מורה כי יציאת מזרים
 בעצמו חוץ מהנשים שעשה ביציאה הוא יסוד האמונה
 שעליו נבנה הכל, אף כי נסים ונפלאות אין מספר
 עשה הקב"ה עם ישראל לא שמה התורה לזכור
 אותם ולעשות זכר להם כי אם ליציאת מזרים,
 ואף כי לפי השגת בני אדם קצרי השכל נראה כי יש
 דבר שיש בו שגוי טבע ממנהגו של עולם שנראה
 לאדם בחוש הראות שהוא יותר גדול גם ופלא
 מיציאת מזרים בעצמו אינו כן לדעת התורה כי
 נראה מן התורה ששמה יציאת מזרים עיקר ויסוד
 האמונה מן הראיות אשר אמרנו למעלה כי תמצא
 צמורה ברוב דברים זכר היסוד הזה, ובמכילתא
 בפרשה וישמע יתרו כל אשר עשה ה' למשה
 וליתר ישראל עמו כי הוֹנִיָא את ישראל ממזרים
 מלמד שנקולה יציאת מזרים נגד כל הנסים והגבורות
 שעשה הקב"ה לישראל, הרי שהם ז"ל הוכיחו מן
 הכתוב כי יציאת מזרים בעצמו שנקולה כנגד
 כל הנסים :

סנהם היו ג"כ שם מאות אלף שמה נראה כי צורת ישראל ושלמותם שם מאות אלף, ומה שנתוספו אח"ר זהו מפני הנכרה שנתבכרו אבל שלמות ישראל המספר שראוי להם הוא שם מאות אלף, והטעם הוא ידוע כי שם הוא מספר שלם וזה כי לא תמצא דבר שלם כי אם ע"י מספר ששה, וזה כי הנקודה היא אחת והיא חסירה בעבור שאין לה התשפסות כלל והקו אשר יש לו התשפסות באורך ויש לו שלמות יותר בעבור שיש לו התשפסות באורך אין זה שלמות גמור בעצור שאין לקו התשפסות רק אורך ואין לו התשפסות אורך ורוחב והשפה אשר יש לו התשפסות אורך ורוחב הוא שלם שם יותר בעבור שיש לו התשפסות אל הנדדן הארבע אבל אין לו עומק. אמנם הגשם הוא השלם בעבור שיש לו התשפסות הנדדן הששה דהיינו מעלה ומטה וארבע רוחות ואין התשפסות יותר משם קויות אלו, וכן הסכימו חכמי המחקר כי הגשם הוא השלם בעצור שיש לו שם קויות ולפיכך דבר שהוא בעל שם נדדן הוא השלם ולפיכך היה מספר ישראל שם מאות אלף כי מספר שם הוא מספר שלם שאין עליו חוספת, ומה שהיה המספר שם מאות אלף לא שם מאות או שם אלף, וטעם זה ידוע כי נריך להיות להם כל שם מדריגות של מספר דהיינו שם ומאה ואלף ששם היה שם מאות עדיין היה מספר חסר בעבור שלא היה בו מספר אלף שהוא יותר גדול, וכן אלו היה שם אלף היה מספר חסר בעבור שחסר מאה שהוא בין שם ובין אלף ולפיכך המספר השלם מספר שם מאות אלף כי עתה יש כאן כל המספרים, כי מספר רבוא לא תמצא רק מעט ואין נריך למספר הזה כי אף במקום שיכול למנות מספר רבוא אין מונה בו כי אם באלף, ועוד כי לשון רבוא מלתון רב בעבור שהוא השבון ביותר גדול ואין ראוי במספר כי לישראל כי אין זה מספר של שלמות רק מספר של רבוי והרבוי אינו שלם כי השלם אשר אין בו חוספת ומסרון והרבוי יש בו חוספת שהוא רבוי, ואם תאמר מאהל שיש כאן שלשה מספרים דהיינו אחדים מאה ואלף ולמה לא היה גם כן מספר עשרה, ואין קשיא כאשר תבין כי חלוק יש בין מספר של עשירות ובין שם מספרים שהרי לא תוכל לומר שם עשירות רק תאמר ששים לכך לא תוכל לומר שם עשרה מאות אלף הרי שלא תוכל למנות מספר העשרה עם השש כמו שתמנה המאה עם השש לומר ו' מאה ולפיכך ח"ל לומר רק ו' מאות אלף ומספר עשירות אין לו מקום לכאן כלל לכן המספר השלם הוא שם מאות אלף ואלו דברים גבירים מאוד, וכאשר יראו ישראל שם מאות אלף היה לישראל שלמות שראוי להם ואז ילאו ממזרים כמו העובר כאשר נשלם יולא מבטן אמו, ועוד מאד שישאל הם אומה יחידה ראוי לישראל זה המספר שהמספר הזה הוא מספר שלם וידוע שכל שאינו שלם והוא חלק בלבד אינו אחד שיש עוד חלק ויש בו רבוי אבל השלם מאד השלימות אשר בו הוא אחד

שאין עוד חלק ודבר מושכם הוא זה בודאי, ומאחר שטעם ששה הוא מספר שלם הוא מורה אחרות גם כן, ומפני זה ראוי לאומה יחידה ושלמה בעולם המספר הזה שהוא שם מאות אלף כאשר היו ביצירת מזרים. אמנם לקמן יתבאר עוד, וסוף סוף ראוי לישראל מספר שם בפרט ואל תשים לבך על אומה שמתו בשלש ימי אפילה כי תמנה שלא היו כשרים לא נחשבו בכלל ישראל, וכאשר היו ישראל שם מאות אלף רגלי הגברים לבד מסף הגיע לישראל שלימותם לגמרי והיו דומים לעובר כאשר נשלם אורחו אז ראוי ללגום ולל קודם לכן אמרו או הנסה אלהים לבוא לקחתם לו גוי מקרב גוי כאלו היה ישראל בקרב שלהם מאד אשר ישראל נעשו לעם בתוך מזרים. וכאשר תדקדק להבין עוד מדע כי היו מזרים גוברים על ישראל מאד עיקר אורחם פעלים נקראו בשם ישראל ונס גוברים עליהם בזה אשר הם עם כדבר זה במדריגות החומר, כי לכל אומה יש שני בחינות, האחד מאד שהם עם בלבד וזה במדריגות החומר, והשני מאד שהם עם מיוחד והוא במדריגות הנורה ואלו שני כתובים מורים לך דבר זה ומאד כל אחד משני דברים אלו מאד הנורה ומה החומר היו גוברים עליהם בענין מיוחד, כי מה שמוכן לו הנורה אינו מוכן לו החומר ומה שמוכן לו החלק החמרי אינו מוכן לו הנורה כי יגיע לחומר דבר מאד שפלטו דהיינו שהיו תחת רשותם משועבדים לעבודתם ויגיע לנורה דבר מאד חשיבותם כי מאד חשיבותם יגיע להם קנאה והתנגדות והתגברות, וכאשר היו ישראל במזרים היו תחת רשותם והיו עבדים למזרים זהו דבר אחד, ואין מוסיפין עליהם ענין זה ענין שני, הנה העבדות מה שהם תחת רשותם בלא להם מאד החמרי שבהם אשר החומר הוא עבד תמיד והוא תחת רשות אחר, ומאד הנורה ר"ל מה שהיו עם מיוחד עם ישראל עם אלהי אברהם בפרט ומזה הלא יבא להם העניני אשר היו גוברים עליהם מזרים בענין כי הנורות גוברות זו על זו מתנגדות זו אל זו, ולכן כאשר לאברהם בברית בין הבתרים ידוע מדע כי גר יהיה זרעך ועבדו ועמו אחם, וחזיר שני דברים עבודה וענין, מאד ענין החומר שבהן ראויים להיות עבדים ויהיו תחת רשות אחר ונס עבדים להם, ומאד ענין הנורה היו מזרים גוברים עליהם ומשעבדים אחם בענין, נחלם כי ישראל היו במזרים משועבדים בחלק החמרי ובחלק הנורה, ואמר נגד ענין החומר אשר נבדילו היו תחת יד אחר או הנסה אלהים לבא לקחתם לו גוי מקרב גוי במסות וגו', כלומר כי מאד ענין החומרי בישראל היו תחת יד אחר והקב"ה הוליד אותם מקרב גוי אשר הם היו תחת יד, ולכן דרש ז"ל כמו העובר אשר הוא נאמן בקרב בפה כלומר כי העובר מתחבר אל אמו מאד חומרן כך הו' ישראל מתחברים למזרים מאד החומר שהיו תחת רשותם מתחברים להם כמו העובר לאמו, ואמר בשם שהרועה שואץ ידו לתוך אפי של בפה ולל

הסבים להם יתקיים בישראל ועבדו ועמו אחת ד' אחות שנה, וענין שהם הסבים להם כי עמם של מלכים דבוקים בזאת וכל דבר תשוב ומשפטים בעצמם אשר הזנות ומעשים אשר הם תשובים, וישראל עמם שלהם זרע אחת גדורים בעריות וקדושים ומובדלים מכל עריות כמו שאמר הכתוב שבעי יר עדות לישראל שהעיד שמו עליהם שהם בני אבותיהם ואחת הייתה בתיארים שונתה ופרש' הכתוב שנאמר ויאל בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי מלמד שלא הייתה בישנאל רק זו כדליתא ביוקרת רב, ועליהם משורש בקבלה בן נעול אחוהי כלם אמר ר' פנחס בן נעול אלו הבחולות גל נעול אלו הבחולות מעין חמור אלו הזכרים, הרי כי ישראל הסבים למלכים המצריים דבוקים בזנות וישראל מובדלים מן העריות ומן הזנות, ומאחר שגזר הש"י שיעבדו ועמיו על ישראל והדבר יתפעל מהפך שלג לכן ראו ישיה' השעבוד באומה שהם הסבים להם, וזה ענין אחד שראוי לישראל להיוחס משועבדים דווקא למלכים כי לא יתפעל דבר כי אם מהשבו, ועוד יש בזה סתרי החכמה מה שהיו ישראל משועבדי' דווקא במלכים ולא במקום אחר וזה כאשר אחרנו, כי המלכים הם דבוקים בזנות וידוע כי השאך אחר היותם הוא הנמשך אחר החומר ומעשה בהמה ולסיך אחרת חורה במנחת כוסה שיהא קרבנה שערין לפי שהיא עשמה מעשה בהמה לקרבה מאלל בהמה כי ענין הזנות הוא מתאווה הבוץ, וישראל שהם נבדלים וקדושים מן העריות וזה מסני שהם נמשכים אחר האורה שהיא קדושה ונבדלת מן ענין החומר, ובשביל זה קרא יחזקאל את מלכים חמורים אשר בשר חמורים בשרם להודיע כי ענין מלכים חמורים וכל פעולתם נמשך אחר זה, וצד"ר פרש' ויחי אל נא תקבצו במלכים שלא יבדו כי המלכים שהם משתמחים לשה ואני נמשלתי בזה שה מורה ישראל, במלכים כתיב אשר בשר חמוניים בשרם וכתיב וספר חמור תפדה בזה ע"כ ובשמות רבס בפרשת בא הרבה נסים עשה הקד"ה עם ישראל הרב בבורי בהמה שהם משולים לבהמה שנאמר אשר בשר חמורים בשרם ע"כ. הגה תמלל כי מלכים דומים ונמשלים לענין החומר וישראל הם נמשלים לענין האורה ולכן המצריים נמשכים אחד הראוי להם וישראל אחר מה שראוי להם מזדעמם שהם קדושים ומובדלים בעצמם מכל עריות, וכאשר תבין זה היסוד יש לך להבין כי החומר מליאות פחות כי הוא דבר חסר במה שהוא חסר האורה שעל ידה המליאות בפעל, כי החומר נחשב בכח וכל כח בשביל שאינו נפעל אלא חסר ואורה היא הפך זה שהיא שלימות ואין חסרון בה כלל, וישראל בעבור שזעם שלהם במדריגה נורה נבדלת עליהם לכן אם אין לישראל ענין הראוי לנורה כאלו אין להם מליאות כלל כי זהו ענין האורה הנבדלת אשר אין בה חסרון והיא שלימות ואם יש בה חסרון כאלו אין כאן אורה נבדלת, ולכן כאשר לא היו ישראל בשלימותם

אלא אמר כשם שהחיה טועה ידה לסוך מתיא של אשה כי בהכחה היא חמריית ולכן מדעה אותה לבהמה, וכנגד הענין אשר מלך האורה אמר ואחכם הוליא פכור הברזל וגו' ור"ל כי המצריים היו גוברים עליהם פועלים בהם ומגדלים אותם כמו שהאש פועל בזהב שזכור, וזה מלך האורה בלבד כי מזה המלך בא להם השגוי, ומדמה עיקר נורת ישראל לזהב כי הזהב הוא כינוי אל האורה אשר היא זכה ולרועה והיה ישראל עיקר נורתם תחת רשות מלכים עד שבשביל זה לא היה להם חסרון כלל אל המליא וזה שאמר ויוליא אחכם מכור הברזל ממלכים להיות לו לעם נחלה כי מלך האורה שלהם היו ישראל לעם גמלה, ובפסוק השני נאמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' לא זכר אותם רק בשם גוי בלבד שזהו ענין חמרי בישראל, כלל הדבר כי מלך הפחות שבישראל והוא ענין חומרי היו ישראל עשירים לפרעה מלך עצמם ומלך השעבוד שבהם שראו ענין האורה היו המלכים שוליים עליהם בכח ופועלים בהם, וכנגד אלו שני דברים אמר הכתוב בלאת ישראל ממלכים בית יעקב מעט לווע הזכיר כי יאלו ישראל בשני חלקיהם בשם יעקב ובשם ישראל כי בשניהם הו משועבדים במלכים, כי שם יעקב נאמר על הפחות והשפל והוא ענין החמרי שעליו נקראו בשם יעקב מלשון עקב ושם ישראל נקרא על שם האורה שהיא חשובה מלשון כי שרית, וזה מפורר :

פרק רביעי

במעשה ארץ מלכים אשר ישבם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אחכם שמה לא תעשו, בספרי מנין שלא הייתה אומה בלוחות שהיו דרכיהם כמו מלכים תלמוד לומר כמעשה ארץ מלכים אשר ישבם בה לא תעשו, ומנין שהדור האחרון שהיו מקולקלים דרכיהם יותר מכלל תלמוד לומר אשר ישבם בה לא תעשו, מנין שישבת ישראל גרמה להם כל המעשים האלו תלמוד לומר אשר ישבם בה לא תעשו, מנין שלא הייתה אומה מקולקלים דרכיהם יותר מן הכנענים תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אחכם שמה לא תעשו ומנין שהמקום שבו שם ישראל מקולקלים ביותר מכלם תלמוד לומר אשר אני מביא אחכם לא תעשו, ומנין שביאתן של ישראל גרמה להם את כל מעשיהם האלו ת"ל אשר אני מביא אחכם לא תעשו, ר' שמעון אמר מי פעל ועשה קורא הדורות מראש ראה את הדור חייב שיבואו ישראל ויפרע מהם ע"כ, מפני כי הדבר מתפעל מהפכו מזה שהוא הפכו לו פועל בו ולא יתפעל הדבר מעצמו לכן כאשר ראה השם יתברך שמו לקיים הגזירה שגזר על זרע אברהם כי גר יהיו זרעך ועבדו ועמו אחת ד' מאות שנה לא יהי זה אלא בלתי שמה שהם הסבים להם כי מלך אשר

מאכל בהמה חמרי, שכלל במאחר הזה צא להודיע כי כאשר אין עושים רצונו של מקום אין לישראל מציאות נחשב כלל ולכך הם נמסרים ציד בהמה שמפני שהבהמה חמריה מציאותה מציאות פחותה ושפל ומאכל החמרי שהבהמה מציאותה הייתה מלקטת, והנה הריבוע עוד יותר פחות עד שאין נחשב מציאותה כלל שהרי היא מלקטת מאכל החמרי מה שהיתה הבהמה מציאותה, וענין זה רמזה המורה בחדש דכתיב וירדו בדגת הים רמז לך הכתוב בלשון וירדו ולא כבד בלשון וימשלו בדגת הים אלא אם הוא זוכה והאדם הוא בצורה שלימה ראוי לו להיות מושל על הדברים החמרים הם צעלי חיים שאינם מדברים שם במדריגת החומר והמורה מוסיף עליהם, ואם אינו זוכה שאין המורה בשלימות הרי הוא יורד לפניהם שהוא נמסר ציד בהמה חיה ועוף שהם חמריים כי המורה השלימה אם אינה בשלימותה הגמור היא בעילה לגמרי, ודברים אלו עמוקים מאוד מאוד בענין המורה בשלימות כאשר תאז ממדריגתם, ומפני כי ישראל הם האדם בלתי כאשר א"ל אדם קרוים אדם עמ' ואדם נאצי נאז מרעיית אדם אדם אדם קרוים אדם וגו' ולפיכך יכנסו בגדר האדם אשר אמרנו למעלה. כמו שהאדם הוא צורת צעלי חיים שאינם מדברים וכאשר אין האדם על השלימות הוא יורד לפני צעלי חיים שאינם מדברים ודבר זה ראוי לזכור מזה עמלה, לכן אמרם אשר נקראים בשם החומר כדכתיב אשר בשר חמורים בשרם כאשר לא היו ישראל בשלימות שלהם היו משועבדים למזרים הפך אשר ראוי להיות המורה גוברת ומושלט, וידוע כי כאשר היו ישראל במזרים לא היו ישראל בשלימותה אשר ראוי להם כי עניין לא היינו אל שם מאות אלף ולפיכך היה נותן המציאות כי יהיו ישראל משועבדים למזרים, וזה הסעם מה שהיה שעבוד ישראל עמל לזוהר החמרים, וכמו כן תמצא בחדש המדברי עמל האדם אינו בשלימות והוא צילתו החומר מושל על המורה עד שהחומר מנהיג האדם הולך אחר דרכים שהם מעשה גוף שהוא חמרי, עד שגדל האדם ואז המורה מושלת על החומר והמורה מנהיג את האדם ובהכרח החומר הוא מקבל המנהיג מן המורה, וכך מתחלה היו ישראל אחת יד מזרים וכאשר היו שלימים היו ישראל גוברים על מזרים שהם החומר והכן זה מאוד. והנה מן הדברים אשר נתבארנו היה ישיבת ישראל במזרים אם מפני כי כאשר גזר השם ית' שעבוד על זרע אברהם לא היה ראוי השעבוד רק בלזוהר שהם טפלים להם וזה המלא במזרים שהם הפך האומה הקדושה גם מפני שכל עוד שאין המורה בשלימותה אין לה מציאות והיא תחת רשות החומר והחומר מושל עליה כמו שהתבאר למעלה, ומפני שהמזרים נמשלים לחומר וישראל לזורה הנבדלת והחומר והמורה בזה שזה חומרי וזה נבדל מן החומר הם הפכים כמו שהתבאר לכן היו בכל ענין שלהם הפכים, וכאשר היו ישראל יותר

בשלימותם כאשר היו במזרים שעדין לא היו בשלימותם עד שהיו שם מאות אלף שזהו שלימות ישראל היו ישראל כאלו לא היה להם מציאות כלל, כי ענין המורה שהיה שלימה ואם אינה שלימה אין לה ענין המורה ולכן היו משועבדים תחת יד מזרים ובהם היו כאלו לא היה להם כלל מציאות, כי כבר אמרנו כי אין דבר שפניו יותר פחות כמו החומר, ובהם שהיו ישראל משועבדים לאומה כמו זאת שאין מציאות יותר פחות כמו הם הרי כאלו אין להם מציאות כלל, ודבר זה מסעם אשר אמרנו למעלה בעבור שנתם ישראל צורה נבדלת שהיה שלימה ובעבור שלא היו שלימים אין להם מציאות ולכן נשתעבדו במזרים דמנחם :

ובמסכת כהנות פרק מציאות האשה תנו רבנן מעשה צריב"ז שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו הולכים אחריו ראה ריבא לחתם שהיה מלקטת שעורים מבין גללי צהמון של ערביים כיוון שראתה אותו נתעספ' בער' ועמדה לפניו ואמ' לו רבי פרנס'י אחר לה צמי מי את אמר' ב' נקדימון בן גוריון ואמר לה ממון אביך היכן הוא אמרה לו רבי לא כהדין מחלי מחליה בירושלים מלת ממון חסר ואמרי לה חסד זשל חמיד' היכן הוא אמרה לו צא זה ואביד זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשתחמת על כוכביי אחר להם לתלמידים זכור אני כשתחמתי על כוכביי והייתי קורא אלף אלפים דינרי זהב מבית אביי חוץ משל חמי אשכריים ישראל בזמן שאלם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם וכשלאין אתם עושים רצונו של מקום מוסר אתכם ביד אומה שפיל' ולא ביד אומה שפילה אלא ביד צהמון של אומה שפילה, ובדברים אלו יתבאר לך כל הדברים מפורש וביבואר, כי מהו השבח וההודאה שנתן ריב"ז על זה ואמר אשכריים ישראל בזמן שאלם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם וכשלאין אתם עושים רצונו של מקום מוסר אתכם ביד צהמון של אומה שפיל', אבל הן הן הדברים אשר אמרנו למעלה כי דבר זה אשר הם נמסרים ביד אומה שפילה הוא נמשך אחר מדריגתן. מפני שמעלה ישראל מעלה נבדלת ואין חסרון שייך במעלה נבדלת לכן כאשר לא היו ישראל עושים רצונו של מקום ומשך להם החסרון היו ירידו בקול להם לישראל ולכן נמסרין ביד אומה שפילה וביד צהמון, שזהו כאלו אין להם מציאות נחשבים, אחר שהם נמסרים ביד אומה שפילה שהם עמלם פחותי המציאות והנמסרים בידם כאלו נעדרים לגמרי ואינם בטורים, אבל מדריגת האומות אין עמלם מעלתם מעלה נבדלת אשר לא תוכל חסרון לכן אף כי הם אינם בשלימותם אין כ"י ירידה להם כמו לישראל (ויותר מזה) שראוי שהיו נמסרים ביד אומה שפילה, ויש לך להבין מה שאמרנו ולא עוד אלא ביד צהמון מפני שהיה חמרי ויש לבהמה מציאות פחות, והכן ג"כ מה שאמר כי היתה מלקטת שעורין שכן

שהם הפכים כי ישראל הנזכרת הנבדלת ומזריס הם החומר מכל מקום שיך יחוס ביניהם כי החומר והנורה משלימים מציאות אחד ודבר זה התיחסות בודאי, וכן מה שיש לישראל מעלה נורה הנבדלת מן החומר מכל מקום יש כאן שיטוף וחטור כי הנורה הוא נורה לחומר, ואם לא היה זה שיש למזרים קצת התיחסות לא היה אפשר שישראל יהיו גרים בארץ מזרים אחר שלא היה כלל התיחסות ביניהם לא יחכן שהיו ישראל גרים ביניהם, ואף על גב שכבר אמרנו למעלה כי לכך נשתעבדו במזרים משוי שהיו מזרים הפך להם ולכך היו משועבדים למזרים והיה מקוים בהם ועבדו וענו אותם מכל מקום לא היו גרים ביניהם אם לא בשביל כי הפכים בהם הם הפכים כמו אלו מחיובים זה לא ולכן הם גם כן פועלים זה בזה כי לא יפעל המתיקות בהם שהוא מתיקות בשחרות ולא יפגל החמימות בשחרות רק יפעל החמימות בקרירות שהם תחת איכות אחד וכן יפעל המתיקות בחמימות שהם תחת איכות אחד, ואי אפשר רק שיהיה כאן שטוף, לכך אמרנו נורה לא תשעב מזרי כי בר הייתי בארצו דור שלישי וגו', כלומר אף על גב שזלי מזרים היו הפכים לישראל כמו שנבאר למעלה הפכים אלו אינם נבדלים לגמרי ולכך דור שלישי יבא להם, וזה הענין הוא במזרים, ולקמן יבאר עוד מה, אבל הכוננים האדוירים דומים אל הנורה המושבעת בחומר וזאת הנורה הפחותה האדוירה אינה מתאחדת ומתיחסת כלל עם הנורה הקדושה הנבדלת, כי מה יהיה היחוס בין נורה לנורה אם לא שהנורה המושבעת היא משועבדת תחת נורה הנבדלת, ובודאי זה ענין עבד בענין, אבל בבואם ישראל לארץ לא היו עבדים להם לכך נאמר לא תחיה כל נשמה ונאמר ואם לא תורישו יושבי הארץ מפניכם והיה אשר תושירו מהם לשבים ותרבו ארצם על הארץ, הרי עציאר בזה כי הנורה הפחותה מזירה את הנורה השלימה כי הנורות מעיקת זו את זו בודאי ואינם מתאחדים ביחד, ואמת הוא כי דברים אלו הם יותר ויותר עמוקים עוד בענין כנעניים אשר הם נבדלים מן ישראל. אך אלו הדברים מקצת הדברים לכך נאמר שלא היה אומה בקלקול כמו אומה כנעניים, כי מזה הנורה הפחותה שבהם הם הפך ישראל הנורה השלימה וממני כך הם מקולקלים יותר מכל האומות, והדור האחרון הוא יותר מקולקל כי אחר שהם הפכים לישראל כאשר היו ישראל בשלימות וזה היה צדור האחרון כאשר יאלו ישראל ממזרים שהיו ציוסר שלימות וכנגדו קלקול כנעניים, והנה התבאר למה ישנו ישראל דוקא במזרים וקושי ההולאה משם, ועוד יתבאר ענין ישיבת ישראל במזרים בעזרת השם בפרקים הבאים:

פרק חמישי

התבאר לך במקם שעבר כי ראוי היה שיתעבדו ישראל

יותר בשלימות כאשר היו ראויים לנאת לחירות ולקבל המעלה האלהית לך היה הפך להם מזרים לרעה ולחטור, וממני כך המקום אשר ישבו שם היו יותר מקולקלים כמו שאמרנו. ושלמות ישראל נורם שהמזרים הפך להם לכך המקום שישבו שם ישראל אותם מזרים יותר מקולקלים מהכל אחר שישראל גורם שהיו מזרים הפך להם. וכן מה שאמר כי כנען יותר מקולקלים מהכל יש לך לדעת ענין כנען כי כמו שאמרנו למעלה כי ישראל הם כמו נורה נבדלת מן החומר, ויש נורה המושבעת בחומר וזאת הנורה היא נורה הפחותה, וכאשר אמרנו כי מזרים וקראים חמורים וגמולים כבהמה כך הכנעניים גם כן דומים לזה ועליהם נאמר שבו פה עם החומר עם הדומה לחומר, כי הנורה המושבעת בחומר תשגל בחומר ויש לה משפט החומר בכל מעשיה, ולפיכך הכנעניים האדוירים דומים למזרים כי המזריים הם החומר וכמו כן הכנעניים הם הנורה הפחותה האדוירה אשר היא מושבעת בחומר ולפיכך ימשך לה מן הדברים אשר ימשכו אחר החומר ושום בכל דבר, וישראל הם הנורה הנבדלת בלתי מושבעת בחומר, וממני שהנורה המושבעת היא נורה פחותה נאמר עליה ארור כנען וגו' והיה כנען עבד למו, שהנורה המושבעת היא נורה ואין לה שלימות אשר ראוי לנורה שראוי שתייה נורה נבדלת וביא נורה חסירה ואדוירה, והנורה האמת המושבעת אינה בן חורין רק משועבדת לנורה הנבדלת וזה בשביל חסרון הנורה המושבעת שהיא נורה חסירה והדברים האלו הם דברים עמוקים מאוד מופלאים והכל נרמז בענין אברהם והחומר אשר רכב עליו ונעזר עמו אשר אמר להם שבו פה עם החומר עם הדומה לחומר, אך אברהם דומה לנורה הנבדלת והחומר הוא החומר ושתי נעזריו אשר אמר להם שבו פה עם החומר והם הכחות אשר הם חומר והם מושבעות בחומר ולפיכך אמר להם שבו פה עם החומר עם הדומה לחומר. בודאי הנה ישראל כמו הנורה הנבדלת ומזרים הם החומר אשר אמרנו לך והכנעניים הם הנורה המושבעת בחומר אשר הוא ארור מעטם אשר אמרנו לך למעלה, וכבר אמרנו לך למעלה כי הנורה הנבדלת הפך הוא הפך החמרי וכך הנורה שלימה הנבדלת הפך הנורה המושבעת החמרים האדוירה, אך חילוק יש בין שני אלו הדברים כי הנורה הנבדלת הוא הפך לחומר וממני יש להם יחוס וחבור גדל שהחומר והנורה מתיחסים, עם שהם הפכים ביניהם יש קצת התיחסות והסאחדות בין הנורה ובין החומר כי ההפכים כמו אלו בודאי מתיחסים כמו הלונן והשתנות אע"פ שהם הפכים מתיחסים זה לזה כי שניהם הם נכללים במראה והם נכללים המראה הזה נופה לקצה הלונן וזה נופה לקצה השחרות וכל הפכים בעולם הם תחת מין אחד ואם לא כן לא היו הפכים כמו המתיקות והשחרות שאינם הפכים ואינם תחת מין אחד, כך ישראל ומזרים אע"פ

הקצון בארץ כשדים ומה שם בדכתיב וימת הן בארץ מולדתו ומשמת שהרן לבד מולד בארץ כשדים ומקד כשדים רצח להמית את אברהם בשביל שהוא היה מרגיל את אלהי השמים ולאלי הארץ בני הגריות ולא רצה לעבוד ע"ז והשליכו בדכשן האש והגילו הקב"ה דעתו רצ"ל ואז לקח הרה את בנו אברהם ולוט בן בנו ויאלו ללכת ארצה כנען ויבואו עד חרן ושם היה משכחת תרה חמדי וישבו שם וזהו הקב"ה לאברהם שילך לארצה כנען אלו דברי הרמב"ן ז"ל והלריך בדבריו, ואומר אלי כי דעת רצ"ל אינו נוחה בזה, כי בודאי דעת רצ"ל כי אברהם מולד בארץ כשדים, ובמסכת כמחים בפרק האשה אמרין שם שהקב"ה הבלה את ישראל לבבל ששברין לבית אמן והיינו דאמר רבי אלכסנדראי ג' חזרו למסעתין ואחד מהם ישראל שחזרו למסעתין שאברהם מאור כשדים היה וזהו לבית אמן, ש"מ שר"ל סבירי להו כי מולד אברהם בארץ כשדים שאלמלא שהיה מולד שם אינו כחן חזרה למסעתין ואינו כחן לבית אמן, ומה שהביא רח"ה שר"ל כי משפחתו היה בחרן שהרי כשיאל תרח מאור כשדים לא לקח וחזר בנו עמו רק לקח אברהם ולוט עמו ובאשר שלח אברהם את אליעזר הך אל חרן עיר נחור ואלי"ם שם היה נחור ומתי בזה שם אלא שהיה שם מולדתו של אברהם ונחור, ואלי אומר שאין רח"ה מזה כי נחור קתחלה לא היה דעתו שילך עם תרח לארץ כנען לעם אשר לא ידע כי עם נחור עם תרח ותפסו אחת מארץ כנען, ובאשר בא אביו אל חרן וישב שם שחרן עם כשדים אומה אחת ושפה אחת כמו שפי' הרמב"ן עצמו בזה גם נחור לשם להיות עם אביו מאחר שיצב בחרן, אבל אברהם מולד בארץ כשדים מקטע אשר התבאר כי היה אברהם הסתחלה וכל הסתחלה קודם לה הפדר ומאחר שכל הסתחלה נסמך אל הפדר לכך יש אברהם בארץ כשדים עם לא היה, ובכ"ר בפשט נח ובפרשם כך כך אמרו ז"ל ויאמרו ה' אל אברהם כך כך מאריך מה כשיב למעלה מן הענין וימת תרח בחרן אחר רבי יצחק אל לענין החשבון ועד עכשיו מבקש לו עוד ששים וחמש שנים אלא בתחלה אתה דורש שהבשמים קרויים מפיה בניהם לפי שהיה אברהם משחד ואמר אלא ויהיו מחללים בי ש"ס ויאמרו כיה אביו לעת זקנתו אחר לו הקב"ה כך ואלי פוסק מביבד אב ואם ואן אי פוסק לאחר מביבד אב ואם ולא עוד אלא אי מקדים מיתתו לזיתאחר שאחר וימת תרח בחרן ואחר כך ויאמר ה' אל אברהם כך כך וגו', והקדם הרמב"ן ז"ל על מדרש זה ודחה דברי המדרש כמו שמבאר בפירוט הרמב"ן על המורה, ואלי אומר שלא דקדק הרמב"ן ז"ל בכתוב שאלו דקדק הרמב"ן בכתוב לא הקשה בלום על דברי המדרש כי קושיה הרמב"ן ז"ל שהרי תפסא בכל הדורות במספר הכתוב מ"י האב ומזכיר מיתתו של אב ואחר כך יתחיל לעשר מ"י בן ור"ל מה מלכו נח כאשר היה אברהם בן ג"ח שנה ומספר הכתוב מיתתו

ישראל במצרים שהם הסכים להם, וכך היה לאברהם ראש יוחסיו כי משם אבות ירשו בניו והיו הבנים דומי' לאב שהיואל הקב"ה את אברהם וציוו מאור כשדים' בדכתיב אלי כי אשר הואלתיך מאור כשדים לאת כך הארץ הזאת לנשמה, שמה תראה כי באור כשדים נגלה עליו מלך המלכים והוויא אותו משם כמו שהוויא את ישראל ממצרים, ויש דמיון גדול ביניהם שהיו ישראל יושבין בארץ מצרים שלא היה עם מקולקלים כמותם וישבו ישראל ביניהם זרע קודש וקדש, וכך הכשדים עם לא היה כמו שאמרו ז"ל במסכת סוכה בפרק הסחיל שהקב"ה מיהרם על הכשדים שבראם שנאמר הן ארץ כשדים זה עם לא היה וכי' כדאיתא שם, ואברהם הך זה שפיקר הכריאה הוא אברהם שנבטלו וברא העולם כמו שדרשו רז"ל ע"כ אלה מולדות שמים וארץ שהצריח אחר ה' יהושע בן קרח בזכותו של אברהם אביו וברא העולם אמותיו באברהם שנאמר אתה ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו' הארץ וכל אשר עליה ולמה כל זה אתה הוא האלהים אשר בחרת באברהם והואלסו מאור כשדים ושמה שמו אברהם וגו', הרי כך כי בשביל הכרה בברא העולם, וכן אמרו ז"ל בפרק קמא דע"ז שיה אלפי שני היו עלמא שני אלפים תהו והיינו מן זריאת עולם עד שהיה אברהם בן ג"ב שנה שהם ב' אלפים שנים היה הכל תהו שלא היה תורה וכשהיה אברהם בן ג"ב שנה היה עוסק בחוריה בדכתיב את הנפש אשר פשו בחרן ומתרגמין דשפכדור לאורייתא וק"ל כשהיה שפסא היה אברהם בן ג"ב, נמלא כי כל הדורות הראשונים היה תהו ואין בזה בריאה ואין דבר שיותר תהו כמו כשדים כמו שאמרו בפרק החילי דלגלי, וזהו שם מולד אברהם יאמר וראש אבן פיה שנבטלו וברא העולם הרי שיש באן דמיון גמור כמו שישראל היו לעם במצרים האומה אשר הם מקולקלים מכל האומות וזה מולדה האומה הקדושה גדורי פרוה ועבירה, וכן היה באביו אברהם כהיה ראש אבן פיה ילד בארץ כשדים אשר עליהם נאמר שהקב"ה מתחרם בכל יום שבראם מלך אשר הם אומה תהו ואין בה שלימות הכריאה, ועוד יתבאר בסעודה דשמיא, ומה שגולד אברהם באור כשדים הוא ענין נפלא כי לפי שאברהם היה הסתחלה העולם ולפינו היה הכל תהו ואין בזה בריאה כלל לכך הפסק אברהם אל כשדים שהם בריאה שאין בזה תמס כי כל הסתחלה לפניה שפמול לה מולד שנבטלו כך הוא הסתחלה, ולפיכך לא היה מולד אברהם בארץ אחת שאם כן לא היה הסתחלה ומפני שאברהם הוא הסתחלה היה מולד במקום שראוי להיות הסתחלה שפדוס הסתחלה הוא הסעור, וזה נכון כאשר תבין, ודעת הרמב"ן בפ' התורה שאברהם לא מולד בארץ כשדים רק מולד בחרן וזה היה משפחת תרח ושם מולד אברהם ונחור ושם צא תרח אבי אברהם לארץ כשדים ושם מולד בנו

מיתחו קודם שגולד אברהם, והמדקדק גדברי הכתוב ימלא שאין זה קשיא כי אלל נח הזכיר הכתוב חיי נח והזכיר מיתחו לפי שהמיתה נמשך אחר ימיו כי בסוף הימים בזה המיתה והמיתה גמר הימים ותכלית הדור ואחר כך מתחיל הכתוב לסבר חיי הבן, ומין קשיא אם מתחיל לספר אחר שמת האב מדברים שהיו קודם מיתח האב לפי שהכתוב מספר שני הדורות ודור האב הזה היה קודם לדור הבן לכך משלים דור האב קודם שמתחיל בספור הבן והמיתה איה רק משלם הדור, וכאן אלו התחיל הכתוב לספר אלה תולדות אברהם כמו שאמר מיתח נח מתחיל ואלה תולדות בני עם בודאי שפיר נוכל לומר שהכתוב מספר המסך הדורות זה אחר זה, וכן תמצא באברהם שהזכיר מיתחו של אברהם ואחר כך מתחיל תולדות של יצחק אף על גב שבזמן תולדות יצחק היה אברהם חי הרי הכתוב מכפר מדר הדורות זה אחר זה, וכן גבי יצחק הזכיר מיתחו של יצחק ואחר כך מזכיר תולדות עשו ותולדות יעקב מפני שדקך הכתוב לרזכיר מדר התולדות כך, אבל לומר ויהיו ימי תרח וגו' ואחר ה' אל אברהם לך לך זה קשיא גדולה דמשמע שאמר מיתח תרח ויאמר ה' אל אברהם לך לך שאין כאן המשך הדורות זה אחר זה, ועוד אם אתה אומר שהיה וימת תרח בתוך השלמת הדור למה לא נזכר השלמת הדור בכל הדורות מה ועד אברהם, אף על גב שתמצא וימת מן אדם ועד נח והוא להשלמת הדור לא תמצא זה מנח ועד אברהם, ועוד הרי לא נחזיר וימת נחם שנאמר כי המיתה הוא השלמת הדור רק כתוב וימת תרח בתוך, ואין זה כמו שזכר סתם מיתח בשאר דורות שהוא להשלמת הדור ומה שפירש הרשב"א במדרש הזה שלכך הזכיר מיתחי שלא יהיה הדבר מפורסם לכל שהיה את אביו לכך הזכיר את מיתחו קודם, ודברי תימה הן, וכי התורה רוצה להעלים הדבר ליתן טעם לפני האדם ח"ו לומר כך כי התורה תורה אמת תקרא, אבל יש בזה דבר נפלא מאוד כי רצו בזה כמה שאמרו בתחלה אחר דורש שהרשעים קרויים מתים בחייהם ואמר לו הקב"ה לך אני שומר אותך מכבוד אב ואם ואין אני שומר אחר מכבוד אב ואם ולא עוד אלא שאני מקדים מיתחו בתחלה, כי יש באברהם דבר שלא תמצא בכל אדם כי אברהם אינו נקשר ואינו מיתחם אל אביו תרח כמו שאין יוחם וקישור האור אל החושך, כי אברהם הוא האור שהרי הדורות הראשונים היו חסו וחושך ואברהם הוא האור של מציאות ומעני כך אחר הקב"ה לך אני שומר אותך מכבוד אב שהרי אברהם מציאות חש שאין לו קשר עם הראשונים ואין אני שומר אחר, שהרי לא תמצא זה רק באברהם שהוא היה התחלת מציאות העולם ולפיכך הוא פסוק מכבוד אב ואם שאין לו יחוס וקשר לאביו, ולא עוד שלא די שאין לאברהם התקשרות ויחוס אל אביו אף כי מזכיר מיתחו וסעדנו ואחר כך מזכיר אברהם מפני שכן

נותן הדעת כי ביאת האור הוא סלוק החושך וכאשר האור זורח נסתלק החושך, הנה לא היה יחוס אברהם אל תרח רק כמו האור אל החושך, וידוע כי האור והחושך ביאת האחד סלוק האחר ולא היה שום התקשרות לאברהם עם תרח חזיו ולפיכך כתיב וימת תרח בתוך ויאמר אל אברהם, כי ענין אברהם מתדבק אל מיתחו וסעדנו לא אל מציאותו כי אברהם הוא אור וכאשר זורח האור אין כאן חושך בעולם, ואף על גב שהיה תרח חי הרי חייו של תרח כאלו מת כי הרשעים קרויים מתים אף בחייהם והיה האור זורח בעולם כי כבר נחשב כאלו מת, ודבר זה מרוב מאוד לבאר איך שהרשעים אף בחייהם נחשבים כמו מתים, ואף על גב שאמרו ז"ל שמתה עשה תשובה כדאיתא בפרשת נח בנח ואלמדו זה מדכתיב ואמר תבא בשלום אל אבותיך אביו עובד ע"ז היה ומשברו היה שיבא אליו אלא ללמדך שעשה תרח תשובה ואם כן אחר שעשה תשובה למה נאמר שהרשעים בחייהם נקראים מתים, והרמב"ן ז"ל תיך בזה שבסוף ימיו עשה תשובה קרוב למיתה, ויותר היה נראה להרץ שאף ע"כ שעשה תשובה היה התשובה הלה ומיתחו הייתה מכפרת לגמרי ובחייו נקראו מת, ויש לומר ג"כ כי לא קבל הקב"ה את תרח בתשובה רק שנציל ידו אברהם וטיהם גרמו תשובת תרח וכן אברהם קבל אותו בתשובה, והשתא לא קשיא הא דאמר' במדרש והביא אותו הרמב"ן ז"ל שנציל בנו אברהם בן תרח לחי' עולם הבא, דשניהם גרמו תשובת תרח שאם לא עשה תשובה לא היה מציל אותו אברהם, ואם לא היה אברהם לא היה מועיל תשובתו כיון שלא עשה תשובה לגמרי, וכל ענין זה עורר שאברהם היה התחיל העולם ולכך לא היה לו יחוס ולרוב אל אביו שהרי הוא התחלה, ומה הטעם נולד בארץ כשדים עם לא היה זה התחלה בזה עשית התחלה קודם לה העדר, והתבאר לך כי היה אברהם וישראל שויס בענין זה שהיה גידול שלהם באומה שהוא הפך להם, אף כי יש חלוק בטעם של כל א' טעמו בפני עצמו, כמו שהתבאר למעלה מכל מקום בזה משותפים ושוים שהווייתו וגידול שלהם באומה אשר הוא הפך להם, אמנם יש לתת טעם אחד לשיניהם וזה כי אע"כ שההפכים הם מתנגדים מזה עצמם מ"מ בזה שההפכים ביחד הם משלימים להכלל בנציל זה הם מתחברים ביחד כדי להשלים להכלל, ולפיכך ישראל ומצרים אע"כ שהם הפכים מזה עצמם מ"מ הדבר והפכו משלים להכלל יש להם חבור יחד, ולפיכך ישנו ישראל במצרים ואברהם בלור כשדים מפני ששני ההפכים ביחד הם הכלל, ואל יקשה לך כי דבר זה שייך דוקא בהפכים כמו האש והמים שכל אחד נחשב מציאות אבל בהפכים שהאחד נחשב קוץ והשני רע אין שייך לומר כך, זה אינו דודאי אף שהוא רע ואינו מציאות מ"מ שניהם משלימים להכלל כל ג"כ הוא נורף בריאה כמו שיתבאר :

יעקב חזל נחלתו וכמו שתמצא שהסכים יואלם זה מה חבור יחד מה הסכים שעליהם אל הכל קי ית להם חבור יחד מה הסכים שעליהם אל הכל קי ית שהיו ישראל יוצאים במצרים אומה שהיו הסך להם כמו שהתבאר ואברהם באור כשדים, אמנם היותם שם זה מלד הפועל שהוא הכל ויבא ממנו הכל ולכך הם מתחילים אלל בעצמם הם נבדלים ולכך בהיות הפכים אלו דווקא יש להם חבור ביחד כמו שהיה לישראל כאשר היו מחזקים במצרים שהם הפכים להם וכן אברהם נולד באור כשדים שהוא הפכי לו ויאלל אברהם מתרח, ואח"כ היו נבדלים זה מזה במה שהם בעצמם נבדלים בתכלית, ולפיכך אמר לא עושינו לרואים עד עולם במה שהם נבדלים זה מזה, רק לענין הוייה שיהיו הם לעם ישראל יש להם חבור כמו שהתבאר למעלה, כי יש היתרבות בהויותם יחד ובעצמם הם נבדלים, וכן אברהם אחר שולד באור כשדים ואמר לו לך מארץ גוי, ונתבאר לך כי היו ישראל דומים לאברהם שכומו שפיצת אברהם שהוא עיקר העולם באור כשדים זה העם עם לא היה ואח"כ הוויאלו הקב"ה מתוכו דכתיב אי ה' אשר הוואתוך מאור כשדים כי ישנו ישראל שהם קדושים נבדלים מכל עוהו במצרים שלא היה אומה מקולקלת כמות. ויש לך לבין את דברים אלו כי הם דברים נריכים להבין אותם ובה ידוע יציאת השורש הנאמן עם נסיעותיו הנאמרים, ועוד יתבאר זה :

פרק ששי

התבאר לך בפרק שעבר כי שלימות הבריאה אשר בה היה רצון הבורא הוא יסוד העולם הוא אברהם אבינו והשתלשלות אלללי קודש ובהם בחר ה', ואח"כ יש לשאול איך עולם הסוף עליונים למטה ותחתונים למעלה כי זרעו הקדש במצרים היו נחזקים ביד לוחמיהם, וידוע כי במה שהם נחזקים תחת ידם הרי זה מיעוט מציאות ואם יאמר האדם שונום הדור גרמו כמו שהוא בגלותו זה כי שונויותיו גרמו לנו ואנחנו סבלנו עוניתו ועפון אבותינו אינו, שזה אינו כי בגלות מנרים מרחוק היתה הענה מאת ה' על זרע אברהם שיהיו משועבדים ד' מאות שנה במצרים כלפזר שהוא ביד הנייד כמו שזכרנו למעלה עד שלא היה נמשב מציאות ישראל בעיני מנרים שגזרו על בניהם אכדון וחיתון מנרו, ואיך נמלא דבר זה אשר הם רואים להיות חזקי מציאות בעולם והם עיקר מציאות העולם וזולתו לאין וסחו נחשבו יהיו הם מציאות יומר וגוברים על עיקר מציאות העולם, ומפני כי שורש זה שגזרו על זרעו של אברהם הוא נזכר בפשט ברים בין הכתובים יש לנו לעיין ולעמוד על ענין הפרשה :

ובמדרש צ"ל אחר הדברים וגו' לוי אמר סרת' ורצון אמרו חזק' לוי אמר לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואמר האוכלוסין

ובמדרש במדבר רבה מי יסן סהור מסמאל לא אחד כנון אברהם מתרח חזקה מאלו יאשיה מאמון ישראל מאומות מי עשה כן מי גזר כן לא יחידו של עולם ע"כ, ביארו רז"ל כי המדה נותן כן להיות יואל סהור מסמאל לכך הכתוב אומר נא אחד ולמה לו לומר לא אחד רק ר"ל כי מפני שהסכים יש להם סבה אחת שאין המציאות מחולק רק יש להם סבה אחת, וזהו הסבה הראשונה שאלו הסכים מאתו ומפני זה יואלם זה מזה, לכך המר לא אחד יחידו של עולם המאחד את המציאות ובעצב שהוא מאחד הכל לפיכך יואלם הסכים זה מזה בא' לא היה להם התאחדות לא היו יואלם זה מזה ומאד שהוא ית' מאחד את המציאות יואל זה מזה, ואף המציאות הרע הוא מאחד, והרי דבר זה עמוק מאוד, והנה התבאר כי אע"פ שהיה תרח שובד ע"ז היה יואל ממנו ד' קדושה מלד כי ההפכים יואלם זה מזה, אמנם עיקר הפירוש כמו שאמרנו כי ראוי כדבר שיהיו הסכים יואלם זה מזה כמו שאמרנו בעבור היותם וההפכיות שיש להם ביחד ששני הפכים משלימים להיות הכל בלי חסרון שהרי יש כחן דבר והכנו ואין עוד דבר חסר, וזהו ענין ההאחדות שאין לענין האחדות רק שהוא הכל ואין חסון ממנו, ומפני זה ההפך האחד שהוא חלק הכל יואלם אל נשלמה ויואל ממנו חלק שם כדי להשלים עד שיהי' השלמה הנמשכת מן הפועל הוא הש"י יש בה הכל כמו שהפועל יש בו הכל במה שהוא אחד ולפיכך מי שהוא אחד משלים לכל, וזהו מה שאמר לא אחד שהוא הכל, וכל שהסכים יומר רחוקים זה מזה יותר ראויים לאלל זה מזה שבעצב כך הם הכל במה שזה קףס האחד והשני הוא הקב"ה השני ובהם הם הכל, וזה ביאל אברהם מתרח חזקה מאתו, ואם תשאל ולמה נריך להסכים ולמה לא ההא בריאל אברהם בלבד מבלי הפכו אחר שאמרנו כי עיקר הבריאה היא בריאה זאת וכל אשר היה זולתו לא היה בהם בריאה, שאלל תשאל כך לא מתכמה שאלל על זאת, כי הדברים האלו ידועים בעצמם כי לא ברא הקב"ה את אברהם בלבד בעולם והמתח חסרון המקבל שלא יתכן להיות המקבל הכעילה שלימה לכך נמשך אל העולל חסרון, כי בריאה העה"ז אין במציאותו השלימות בכלו כמו שתמצא האדם אשר ברא הקב"ה ויש בחלק ממנו דבר נכבד הוא השכל, ואין עליך לשאול למה לא בראו שכלי בלא חומר כי אין מדריגת האדם נותן כך שיהא שלם כל כך שיהא כלו שכלי, ואמנם בחלק ממנו יואל זה, וכך היה בכלל העולם אשר אין מדריגת העולם שיהא בכלל השלימות רק בריאה עולם במדריגת אשר השלימות יש בחלק ולא בכלל, ואלו לא נברא בעולם רק אברהם וזרעו היה מדריגת העה"ז שהוא כולו שלם, והנה זהו ענין אברהם והאומה הנבחרת שהם חלקים ואי אפשר מבלי האומות שאין שלימות העולם רק בחלק לבד. והחלק הזה חלק ה' כדכתיב כי חלק ה' עמו

האכולוסין שהרגתי היה בזה גדיק אחד או ירא
 עמים א'. משל למה הדבר דומה לאחד שהיה עובר
 לפני כרדיסות של מלך ראה חבילות של קוצים
 נעלה והניץ המלך והחמיל מעמר מפניו אמר ליה
 למה אתה מתמר פועלים הייתי לריך שיכשכו
 עכשיו שכשכתי בזה וטול שכרך כך אמר ליה הקב"ה
 לאברהם אותן האכולוסין שהרגת קוצין כסוחים
 היו היינו הוא דכתיב והיו עמים מפרסות סיד קוצים
 כסוחים , ר' לוי אמר אומרי לפי שהיה אבינו
 אברהם מתפחד שמה חמלם המלכים שהרגתי
 מתכנסים ועושים עמי מלחמה אמר לו הקב"ה אל
 תירא אנכי מנן לך מה המנן הזה אפילו כל
 ההרבות בלית עליו עומד כנגדו אף אם כל האומות
 מתכנסים עליך ובלתי עליך אי נלחם כנגדם. ורבנן
 אמרו לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ירדתי לכבשן
 הבאש ונלחתי לרעבון ונלחתי ועשיתי מלחמה עם
 המלכים ונלחתי שמה חמלם קבלתי שכרי בעה"ז
 ואין לי כלום בעה"ב אמר הקב"ה אל תירא אנכי
 מנן לך מנן עשיתי עמך בעה"ז אבל שכרך מתוקן
 לעה"ב כמו דאת אמר מה רב חובך אשר נפתי
 ליראיך ע"כ, במדרש הזה בזה לישב לשון אחר
 הדברים דלמה חלה נבואה זאת במלחמת המלכים
 ואמר ר' לוי בפרשט ראשון כי אברהם היה ירא
 מפני המלחמה הגדולה שעשה ושיזא נגד ראיין הקב"ה
 שהיו בם דייקים או אנשים אשר הם ראוי' שלא
 להיות נהרגים, והשיב הקב"ה כי אין לך עונש
 בהריגת המלכים האלה והסוף לומר שכרך הרבה
 מאוד, וביאור ענין זה כי שכרו הרבה מאוד לעמיד
 שכל דרכיו פונים אל הללחה, כי יש אדם לדיק
 אשר כל מעשיו הולכים אל השלימות אף אם לא
 כיון, והסוף זה בזהם הרשע נאמר עליו השמן
 לב העם הזה ואזינו הכבד ועיניו השען פן יראה
 בעיניו ובלבבו יבין ושז ורפא לו, הנה הקב"ה
 מעלים ממנו דרכי החיים שילך לאבד כמו שנעשה
 לפרעה ולשאר רשעים בדומה לזה, ולפיכך אומר
 אל תירא אנכי מנן לך שכרך הרבה מאוד כי אלו
 מלכים דבוקים בענין רע מאוד כי אלו ארבעה מלכים
 אשר לקחו את לוט לא היה כוונתם רק על אברהם
 ולפיכך כתב ויהי כי כל מקום שכתוב ויהי אינו אלא
 לשון ווי שהיו נזקקין לאברהם ללחום עמו כדאיסת
 בב"ר פרשת לך לך, נמלא כי המלחמה היתה לבצר
 אלו הרשעים המתנגדים למציאות העולם והיו
 המלכים הארבעה נזמים את התמשה ואברהם
 יחידו של עולם מנלחם הארבעה שהם מתנגדים
 לעיקר העולם, ואלו ארבעה מלכים לא כחות
 חיותות ולפיכך הם ארבע כנגד ארבע נדדים שהם
 כחות חיותות וכנגד זה היו ארבעה מלכים אלו
 אשר הם כחות החיותות מתנגדים אל דבר שהוא
 עיקר ואינו נד והוא אברהם שהיה יחיד בעולם
 והבן דבר זה, נמלא כי במה שהלך את המלכים
 בזה צער הקוצים מן העולם את אשר היו מתנגדים
 למציאות העולם הם הכחות החיותות אשר הם מן

הט, ולפיכך נאמר לו שכרך הרבה מאוד מאד כי
 מעשיו בכלל הם הולכים אחר השלימות לבצר הכחות
 שהם קוצים, ועוד דרש ר' לוי בלשון אנכי מנן לך
 שני דברים מפני שהיה מתפחד על שני דברים, האחד
 הפחד על החמל, והשני הפחד מן המלחמה,
 ולפיכך אמר אל תירא אנכי מנן לך שאברהם כמו
 מנן שלא יקבל שום חרב וכלי זיין, ומעשה הכתוב
 מחובר אל תירא אברהם מפני המלחמה כי אנכי
 מנן לך, ומן העונש הרי שכרך הרבה מאוד כמו
 שהכתוב למעלה, שכל מעשיו יש בהם שכר כל
 שכן שאין בהם חסא, ורמז במלה הזאת שאמר
 אנכי מנן לך מדריגת אברהם שהוא מנן כמו שאמר
 אומרים עליו מנן אברהם יוחר מן שאר אבות,
 וזה מפני כי אברהם הוא יסוד הראשון לכל והיסוד
 הוא הדבר שיותר בחזקת וחסד בעבור שהוא יסוד
 הבנין ואין מי שיוכל לעקור יסוד, ואין לך יסוד
 יוחר מן אברהם לכך אמר אנכי מנן לך כי מפני
 שהוא יסוד אם מתכנסים כל האומות לא יוכלו
 לעשות לו דבר כי היה לו ענין אשר ראוי ליסוד,
 וכן נקרא אברהם בכחוב הביטוי אל צור חלוצה
 ואל מקבץ צור נקראת הביטוי אל אברהם אבינו
 ואל שרה מחוללת, קרא אברהם צור בשביל שהיה
 אברהם כמו צור הזה אשר הוא יסוד חזק שעליו
 נבנה הכל, ולכך אמר אנכי מנן לך שהוא כמו
 מנן אשר לא יקבל שום דבר לחזקו וחסדו, וידוע
 כי הדבר אשר הוא החמלה כמו אברהם בעבור
 שהוא החמלה אינו מתפעל שאלו היה מתפעל לא
 היה הוא ראשון והדבר אשר הוא פועל בו יוחר
 ראשון, ואברהם ראשון והחמלה ולא לאומה הישראלית
 בלבד רק נקרא אל המון גוים שהוא החמלה לכל
 ולכך הוא כמו צור אינו מקבל התפעלות, ובשביל
 זה הענין נקרא הקב"ה ג"כ צור בעבור שהוא פועל
 ואינו מקבל התפעלות, אבל רבנן סבירי להו כי
 פירוש הכתוב כי אברהם לגדול הללחתו אשר היה
 רודף ארבעה מלכים היה ירא כדרך לדיקים אשר
 יראים שלא יהיו איכילים עולם שלהם בעה"ז אמר
 אל תירא שלא קבלת שכרך כי הדבר שנעשה עמך
 בעה"ז הוא על נד אלו דברים שהאדם אוכל
 מפירותיהם בעה"ז וספקן קיימת לעה"ב ולא קבלת
 שכר בעולם, כי עיקר הדברים אשר האדם אוכל
 מפירותיהם בעה"ז הם ג' גמילות חסדים וכיצוד אב
 והבאת שלום הפגרים במשפט במשפט פאה, וגם
 השמים בביריתא כולם היו באברהם, כבוד אב ואם
 כמו שאמרנו למעלה שלא היה רוצה לנאת עד
 שהקב"ה פקדו, וגמילות חסדים לא היה מנא כמו
 באברהם כמו שידוע ואמר הכתוב למען יראה את
 בניו ואת ביתו לעשות נדקס, והבאת שלום שבין
 אדם לחבירו שהיה אב המון גוים מפני זה
 הוא מאחד ועושה שלום בין כל הנבראים, ועוד
 אמרו ז"ל עמק שוש הוא עמק המלך עמק שהשוו
 כל העולם והמליכו את אברהם למלך, והמלך
 מעמיד השלום, וכך דרשו אמות ללו קמנה זה
 אברהם

נזכרה שאלה את כל העולם, צר קפלה חומר
 כזה שהוא מזהה את הקרע ע"כ, הרי כי אברהם
 אלה וחבר את כל העולם כמו שמאחה הקרע, וכן
 תלמוד תורה דכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי
 וגו' ופני אלפים תורה התחילו מן אברהם כדאיתא
 צ"ק דע"ז וטעם הדבר שהמנהג עשה ששה
 חלקים, האחד כיבוד אב ואם והוא הפזב והחסד
 למי שהוא מחויב לו כמו הכיבוד לאביו ולאמו,
 וגמילות חסד שהוא החסד והקוב אשר הוא עושה
 לאחרים ואפי' מחויב בדבר כמו כל גמילות חסדים,
 והחלק השלישי הקוב אשר עושה לבריות והוא אינו
 חייב גמור וגם אינו פטור ממנו, מלך כי שאליו
 המחלוקת כלפי השמים, עד שהאדם יש לו להשתדל
 בענין השלום שלא יהיה מחלוקת בעולם אבל חייב
 גמור אינו. הנה כאן שלשה חלקים, האחד הוא
 הקוב אשר יעשה מלך החיוב הגמור, והשני כנגדו
 אשר יעשה מלך החסד רגמור והוא גמילות חסדים,
 והשלישי יש בו קצת מחלק הראשון וקצת מחלק השני
 והוא הנחת שלום, וכל השלשה הם הקוב אשר הוא
 עושה לנמצאים, ותלמוד תורה כנגד כלם כי
 תלמוד תורה מביא אל הכל כי תלמוד מביא לידי
 מעשה, ועוד בענין אחר עשה מהם שלשה חלקים,
 החלק האחד החסד אשר הוא שייך לבעלי המעלה
 וזה הוא הכבוד אשר שייך לנכבדים ובעלי מעלה
 מלך אשר הם חשובים, כמו האב והאם, שצערך
 שלו הם החשובים יותר לפי שהם סבה לו ועלה לו
 ויש לכבד אותם, והחלק השני החסד מה שהוא
 שייך אל האנשים החסידים ונריכים אל החסד
 שישלם מציאותם וזהו גמילות חסד לעשות להם טוב,
 והוא הפך הראשון שהראשון אל בעלי מעלה וזהו
 אל החסידים, והחלק ה' הם לשלם בני אדם זה
 עם זה והם השמים כי מלך השווי שבהם יבא
 המחלוקת כי אין קצו נכנס דבר עם גדול ונריכים
 שלום לקיים מציאותם שיעמדו החלקים יחד, וצאלו
 ג' חלקים הם הקוב אשר יעשה לכל חלקי הנמצאות,
 וצאלו שלשה חלקים וכללו כל חלקי החסד והם
 עשרה שזכרו צברייתא, כי צברייתא נזכרו עשרה
 והם החלקים הפרטים השייכים לגמילות חסד ודרך
 להיות כגללים בחלקים הכבדים בעשרה, והחלקים
 נכללו בג' אבות שזכרה המשנה ואין כאן מקום זה,
 כלל הדבר כי העושה הקוב לנמצאים והוא מוב להם
 אוכל פירות צעה"ז והקצין קיימת לעה"כ, וזה כי
 דבר אשר הוא טוב לעולם הזה הנה טובתו כפולה
 טוב לשמים וטוב לבריות כמו כל אלו שזכרנו אשר
 הם טובים ויש בהן מן הטוב והחסד צעה"ז, לא
 כמו מלות ייגית וטובה וטוב שאין נראה בהם הטוב
 צעה"ז ומפני שלא נראה בהם הטוב צעה"ז אין לומר
 עליהם אוכל פירותיהם צעה"ז והקצין קיימת לעה"כ,
 אבל כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והנחת שלום
 ותלמוד תורה דבק בהם הטוב בענין העה"ז ומפני
 הטוב הזה אשר נראה בהם שייך בהם אוכל
 פירותיהם צעה"ז ודומה למנוה עמם שהיא רצון

נזכרה וזה עיקר המנוה לעשות רצון הכורה, וגם
 מן המנוה הזאת נמשך נזכרו וזהו כמו פירות
 שעושה המנוה פירות, וכך יאחז צהדיה כסוף ש"ק
 דקדושין ולפיכך אמר לאברהם שהוא היה בלבד יורש
 המדה הזאת שהוא גמילות חסדים וכל מלקיה והיה
 ירש שקיבל שכרו אמר לו אל תירא אבני מנן לך,
 ולשון מנן הוא לשון חסד ויאל חסד חרבונו מנן,
 כי זהו שכן גומלי חסדים שאוכלים הפירות צעה"ז
 והם בחסד, כיון שהקצין קיים לעה"כ, ולכן שכרו
 הרבה מאוד לעה"כ, ופירותו הזה נכבד מאוד,
 ומצין עוד כי העולם הוא מחסדו של הקב"ה
 כדכתיב אמרתי עולם חסד יבנה וע"ה חסדו יוצאים
 לפעל החולדות בעולם, ומה הצין כי הרבה צמדה
 הזאת יש לו קצין ויש לו פירות, כי מאחר שהוא
 גומל חסד הוא דבק צמדה טובו יח' אשר מדה טובו
 משפיע ליצולם והשפעתו יוצרך עושה פירות צודק,
 ולפיכך מי שגובל חסד תלמוד פירות צעה"ז והקצין
 קיימת לעה"כ ולכן אמר לאברהם אבני מנן לך
 שכרך הרבה מאוד :

פרק שביעי

ויאמר אברהם אדני אלהים מה תנו לי וגו',
 יש לשאול למה אמר אברהם קן לי לא נחת
 זרע וכן בימי יורש ארצי והקב"ה כבד הבטיח
 אותו ואשעך לגוי גדול, והנה בלור זה שזה דרך
 הנדיקים כמו שאמר יעקב קמתי מכל החסדים וגו'
 ואש"ג שהבטיח אותו היה ירש שמה נתכלכל צמדה,
 וכמו שאמרנו צ"ק דברכות ר' יעקב בר אבדי רמי כתיב
 הנה אנכי עמך ומשמריך בכל אשר חלך וכתיב ויירא
 יעקב מאוד אמר שמה יגרום החסד, הנה עד
 יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו
 קנים זו ביאה שניה מכאן אמרו ראו' היו ישראל
 ליעשות להם עם בימי מוצא דרך שנעשה להם בימי
 יהושע הלא שגרה החסד ע"כ, והיה ירש אברהם
 כי מה שלא נתן לו זרע עד עכשיו הוא צביל גרמת
 החסד שגרה הדבר ומפני כך אמר קן לי לא נחת
 זרע וגו', ויש מקשים על זה דהא אמרינן צ"ק
 דברכות כל דיבור שילא מפי הקב"ה לטובה אפילו
 על תנאי אינו חוזר, ואין לתרץ דל"ק דהתם איירי
 בשלא חסא אח"כ, דחירון זה אינו מספיק שהרי
 ירמיא אמר להנהיג בן עזור שמע כל הכיבוד אשר
 ידבר לשלום צבא דבר ה' יודע אשר שלמו ה',
 משמע מזה כי כל נבואה אשר היא לטובה צה יבין
 הנביא אשר שלמו ה', ומה צחינה יש צוה כי אפשר
 לומר שהוא נביא אמת אך שהיה משתנה מפני
 המקצבים אשר חסאו, והרמב"ם ז"ל בהקדמת פרקי
 אבות פירש כי גבי יעקב שאני כי לא שלח הקב"ה
 את יעקב להצבאות, ומפני שלא שלחו להצבאות
 אם ישתנה הדבר ע"ה חסא אין כאן הכוונה הנביא
 שהרי לא שלחו להצבאות ודבר כזה אפשר להשתנה,
 אבל כאשר שלחו השם להצבאת את היה משתנה
 ימשך

לשלוש ושמו חמיה לא היה מתנבא רק הנבחה ולא נבואה, זה אין קשר שהיה אמר הנה שברתי עול וכוונתו, וכמה שאמר הנבואה בלשון עבר אין זה הנבחה שאפשר שהיה או לא היה אלא כאלו היה עבר ורצה לומר שכן הדבר בעצמו, לכן אמר זה בלשון עבר ולא בלשון עתיד, וכן רוב הנבואות הם בלשון עבר הכל להורות על דבר זה שהיה הענין כך בודאי מלד עצמו, ואין זה הנבחה שהוא מבטיח לעתיד, ואפשר עוד שהנבחה לא שייך רק בלדיק יחיד שהוא מבטיח אותו בשביל לדקומו ולא לרבים שאין הנבחה שייך ברים רק נבואה, וזה נראה בודאי, ונבואת עד יעזוב לא היה נבואה אלא שהקיש הכתוב ציאה שנייה לציאה ראשונה ולא יאלץ מפי הקב"ה לנבואה בפירוש ויכול לגרום הרעא שישתנה שהקיש לא בא רק לימר שראוי לעשות גם ציאה שנייה כמו שהנבחה כלו' ששניים שנים, וכן בפרשה הזאת לפי שמחלה לא היה נחיתה הארץ להצרכים רק הנבחה לכן אמר עשה לזרעך נחיה בלשון עבר אחר שכתב בריית על נחיות הארץ כלו' שאין עוד הנבחה אך הוא דבר מקוים, אמנם מה שאמר ירמיה רגע אדבר לבנות ולנשות וגו' דמשמע שף על גב שהקב"ה דבר מוז על פס אחד בשם הכס לעשות רע בעיני ה' או פס הנבחה חוזרת, בודאי אין זה קשר משני שכבר אמרו רנ"ל כל מדה טובה שילאת מפי הקב"ה דהיינו כשהטובה יולאת לפעל הדבור להיות נדבר והואיל מן הפס שאין יאל הדבור ובדבור הקב"ה הדבר נעשה שף שמים דבר ה' שמים נעשו, אבל כשלא יאל לפעל אפשר בחזרה כאשר יעשו רע, והשתא הכל יסודן בלא קשר ואין לומר כשנבחה אברהם כאשר לא היה לו זרע, היה חולה לומר שמה נתלכלך בחטא ובשביל זה לא היה לו זרע כאשר בא אליו מאמר רש"י הבט נא השמימה וספור וגו' והאמין בה' חשבה לו הקב"ה ללדקה, ואל תחמה למה לא יאמין בדבר זה שהרי חזר הקב"ה להבטיח אותו ולא יחסא עוד וזהו ההנבחה מקוימת בודאי ולא יהיה צריך לירא כלל, דאין זה קשר כי הדבר לאס לו זרע הנבחה גדולה מאוד היא ובחטא קל אפשר שיסתנה הנבחה גדולה כזאת, כי כבר ביארו ז"ל במדרש רבות בפרשת לך לך הן לי לא נחם זרע אחר רב שמואל בר יוחנן המזל דוחקמי אברהם אין מוליד אחר הקב"ה הן בדברך אברהם אין מוליד אברהם מוליד שרי לא מלד שרי חלד, ויואל אותו החולד רבין אמרי נביא חסד ואין אסטרולוגין אלא שגא' ופחה השב את אשת האיש כי נביא הוא, בימי ירמיה בקשו ישראל לנא לידי מדה זו ולא הביט להם הקב"ה שנאמר מאותה השמים אל תחמו כבר אברהם אביכם בקש לנא לידי מדה זו ולא הנחמיו. הרי אמרו בזה כי היה יודע במזלות שלא יהיה לו זרע ותי יודע בענין המזלות דבר שהטעם בדבר מאוד הנה שני המזל נז' גדול, כי אין ספק ששמי המזל הוא יותר קשה משוני הסכס, כי הטעם הוא

ימשך מזה הכוחה הנביא שיאמרו כי דבר הנביא כוז ודבר זה לא יספיק, כך פי' הרמב"ם. ודבר זה לא יתכן מדברי רנ"ל בב"ר בפרשה וישלח אמרו מכאן שאין הנבחה ללדיקים שנאמר ויטן בניו בן יהודע אמר בן יאמר ה' והלא כבר נאמר הנה בן מלד וגו' והוא יהיה איש מנוחה אלא הרבה מקטריגים יפמדו מכאן ועד נתינו, והנה אע"פ שהיה הנביא מתנבא הנה בן מלד וגו' ימשך מזה הכוחה הנביא חין קפידת בזה, ועוד למה ימשך מזה הכוחה הנביא אחר שדבר ברור הוא כי החטא משנה ההנבחה כמו אם היה מבטיח לרעה וישתנה ע"י תשובה ואפשר שיהא מזה ג"כ הכוחה הנביא שמתי זה לא היה רואה יונה להסתנאות על יונה, ודברי הרד"ק בחירת קושיא זאת כי החטא אי אפשר לשנות הכל אבל מקנה אפשר להשתנות ע"י החטא, ופסחה כזאת אין בה קנין הלכ, ועוד מה היה מתקיים ציעקב שאמר והכני אתם על גנים, וכל אלו הדברים אין להם יסוד ושורש, אבל העיקר הוא כי חלוק יש בין הנבחה ובין הנבואה, כי ההנבחה הוא מה שמבטיח הדיק בשביל לדקו או בשביל שהכוז לפני ה' דבר זה נקרא הנבחה ללדיקים, ואין הנביא יבחר בדבר זה כי בטל דבר בטל האהבה וזה פי' שאמרו שאין הנבחה ללדיקים ואין הנביא נבחר בדבר שהוא הנבחה רק בדבר שהוא נבואה, וזה כי הנבואה הוא מלד עצמה דבר זה יהיה כך או לא יהיה כך ואין חולה בשום הנבחה, ולפיכך היסוד של רש"י אין בזה כלל שיובחן הנביא כי אין רע יורד לעולם מלד עצמו שמתאמת ית' יאל מוז ולפיכך אפשר להשתנות כאשר הוא חוזר כשנבחה שהיה הרע לא יאל רק ע"י מקבל, וזהו שאמר ירמיה רביא אשר ירבי לשלם כלומר אותו יש לו בחינה אם הוא בריא אמת מפני שהטוב יש לו ענין בסני עצמו שהוא חולה בעצמו ושייך בזה הכוחה הנביא, אבל אשר הוא מתנבא לרע אותו הנבואה הוא בודאי מלד היקבלים ולפיכך אפשר להשתנות ע"י תשובה, והנה יעקב הוצת ולא היה זה נבואה ולכן היה מתירא, דוד הוצתה ולכן היה מתירא שלא היה רק הנבחה בלבד, ומה שאמר עד יעבור עד יעבור שראוי לעשות להם גם ציאה שנייה ולא נתקיים ג"כ היה הנבחה לישראל שכן משמע הכתוב כי עמך ה' אשר הם עמך עד יעבור וגו', כי המיד תעשה להם נסים גדולים בין ציאה ראשונה בין ציאה שנייה, ואין זה רק הנבחה, ועוד כי היה נבואה בפירוש שהיו נסים בציאה שנייה כמו שהי' בב"ר ראשונה שכן פירשו מדכתיב עד יעבור עמך ה' עד יעבור עמך והקיש הכתוב לואס יחד ציאה ראשונה וציאה שנייה שפע מיה שהיו ראויים להיות שמי הביאות שזו בנסים אלא שגרמו מהפכים, וזהו כמו הנבחה שהוא מבטיח הדיק שאתה הנבחה ראוי שסיה, ואם תאמר א"כ מה היה אומר ירמיה לחנניה בן עוזי הנביא אשר ידבר לשלם וגו' ומשמע שהנביא כשהוא מתנבא

ואמרו שירם וכן אחה מואל שלא ירש אברהם את העולם הזה והעולם הבא חלא בשכר אמונה שנאמר והאמין בה' וכן אחה מואל שלא נגאלו ישראל ממזרים חלא בשכר אמונה של' ויאמן העם וכן אומר אמונים נוצר ה' ע"כ, הרי שלא נכוונים דברי הרמב"ן ז"ל כי הוא עושה האמונה לאברהם מלחא וזקרתא למאור ור"ל אמרו שלא ירש העולם הזה והעולם הבא חלא בשכר האמונה שעי' האמונה שהיה חזק באמונה זכה אברהם להיות שורש ויסוד כל ישראל והוא נקרא צור דכתיב הביטו אל צור מצבתם ואל מקבת צור נקרתם וגו', קרא את אברהם צור להורות על חזק ומוקף היסוד הזה שהוא כמו צור שהוא חזק כמו שהתבאר בפרק שלפני זה, כי אשר הוא יסוד ראוי להיות מתואר בחזק ומוקף שאם לא כן שיש לו מציאות חזק לא היה יסוד, וכן ראוי לאברהם במה שהיה התחלה לאומה ישראלית ראוי שהיה לו מציאות חזק יותר ששכיל זה הוא היה יסוד והתחלה. וחזק שלו הוא שהיה חזק באמונתו וזהו החזק שלו ומפני שהיה חזק באמונתו היה מציאותו יותר חזק ובשכיל כך היה זוכה להיות ראש אכן יסוד ויסוד הכל. וזה שהיה מתקשר אברהם ב' נסיונות אש היה חזק באמונתו וכאשר נחנסה ב' נסיונות אז נודע ונבחן להיות ראש אכן פנה ועליו נבנה הכל :

ובמדד'ש בפרשת לך לך אמות לנו קמה, ר' ברכיה אומר זה אברהם שאחה אז כל העולם בר קפרא אומר כזה שהוא מאחה את הקרע קטנה שעד שהיה קטן היה מסבל מצות ומעשים טובים וסדים אין לא הניקוהו לא מצות ולא מעשים טובים מהנעשה לאחותנו ביום שידובר בה נמרוד צירד בכבשן האש את חומה הוא שמעמיד דברים כחומה נבנה עליה מירת כסף ואם דלת היא נלמד עליה לוח ארז ואם אי"ו מתקיים חלא לשעה אף חני חני מתקיים עניו חלא לשעה ע"כ. ביאור ענין זה כי אברהם החלל בחינתו היה שנבחן באמונתו כאשר הושלך לכבשן האש ואם הוא חזק באמונתו נבנה עליו מירת כסף מירת כסף הזה הוא בנין העולם אשר נבנה על אברהם כאשר היה חזק באמונתו היה זוכה וראוי להיות יסוד והתחלה לננות עליו מירת כסף חזק, כי אין ראוי להיות התחלה רק אשר יש לו מציאות חזק לכך בשכיל האמונה הזאת ראוי היה לרשת העולם הזה והעולם הבא, כי מחלחל שהוא חזק באמונתו יש לו מציאות חזק וראוי להיות עיקר המציאות בעולם הזה ועיקר המציאות בעולם הבא. חלל מי שמציאותו חלל באמונתו אין ראוי להיות עיקר בעולם הזה ולא בעולם הבא. וכן מה שאמרו ז"ל שא זכו ישראל לגאולה רק בשכיל האמונה וזה בשכיל כי השעבוד הוא מורה על שיעום המציאות כי אשר הוא משעבד לאחרים הרי נפלה באחר ואין זה נקרא מציאות כיון שחלל באחר, וכאשר היו ישראל מאמינים היו חזקי המציאות אשר אין ראויים אל השיעבוד מאחרים ולהיות

כח טבעי יותר בקל להשחנות ממה שיחנה מעשה שמים, כי השמי מחייתם יותר אל הדברים הטבעיים לשפלותם וכמו שיש בהם שינוי טבע כך אפשר להיות נחלל בהם שינוי בלתי טבעי כי הם תחת שינוי וקרובים אל שינוי, אך השמים הדבר הבא מהם יותר קשה להשחנות מפני חזק הפעולה והגזירה אשר יש לשמים והקב"ה הוציאו חזק לשמים, כל' שהיה דבק במעלה רבבדלת לא במעלה הגשמיית כי השמים הם גשמיים, וזכה היה משנה החזל ולפיכך אמר הקב"ה אליו נביא אחה ולא אשתרנגולין, כל' שאין אחה דבק רק במעלה הנבדלת הבלתי גשמיית ומפני כך אין אחה דבק במלכות מי שיש לו מעלה הבלתי גשמיית, ומה שהולך לשינוי השם כי אף שהוציא אותו חוזה להיות לו מענה נבדלת הבלתי גשמיית כדי שלא יהיה מתנגד לו מן שמו שאם היה מתנגד לו מן שמו שהיה מורה המזל שאין אברהם מוליד קשה לשנות המזל אף כי ה' הוציאו חוזה כי היה מתנגד לו מן שמו הטבעי, ולפיכך קרא לו שם אחר בשם אברהם, ולכך מה שהבחינת הקב"ה אז אברהם על הבנים היא מעלה גדולה לשנות המזל אשר היה ברור אל אברהם שלפי המזל שלו אין לו בנים, ומכל שכן מה שהיה אומר הכתוב בשמימה וספור הסוככים שאם אשר היה רואה את עצמו מבלי זרע יהיה לו רבי זרע עדבר זה פלא גדול והיה מאמין, ולפיכך מה שהקשה הרמב"ן אשר עשה עמו נסים ונבואות והוציאו ממצבן האש ועמד לו במלכים לא יהיה מאמין בדבר הזה, כבר השבנו מה שיש להשיב דשנוי הטבע מיד כי הטבע בעל שנוי ותמורה בעצמו הנם אין כל כך כמו שהיה דבר לו לשנות המזל, ואף כי דעת האדם כי הולדתו ממצבן האש יותר נראה נס, זה מפני כי שנוי הטבע הוא פלא לאדם הבלתי יודע בנצירת השמים, אמנם ההכח כאשר יבין בענין זה אין הדבר כך כי מעלה הזאת מיד שהוא מעלה אלהית לשנות המזל ולהיות מעלתו על המזלות אין דבר למעלה מזה ולא יקשה כלל, ואפילו אם נאמר כדברי הרמב"ן שאין זה פלא, כבר בארנו שפניו בראש אברהם כי לפי המזל אין לו בנים רק הנצחית הקב"ה עשה זה לכן בקלות אם יעשה העל קל ישמחה הנפשה זאת שהיבשם לשנות המזל מאחר שמהל הטבע אין לו בנים כלל והכל הוא בשכיל זכיותו ובקלות ההפך מציא שינוי, ואם לא היה אמונתו חזק היה מסופק בדברי השם כי חלי ישמחה בהשחנות וכא' לו הכבש"ו והש"י רזה להבחינת אותו ובשכיל אמונתו בה' ית' היה מאמין שהש"י יעשה לו זה וזהו חזק האמונה :

אמנם מה מאוד חני תמה על הרב הגדול הזה אשר ראה דברי רז"ל במדרש רבות בפסוק ויאמינו בה' ובשמעו עבדו וכן אמרו, בשכר האמונה שהאמינו שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שיריה אז יסור, ר' נחמיה אומר אחה מואל בכל מי שמקבל עליו מזה אחת באמונה ראוי ששפחה עליו שכיה וכן אחה מואל בשכר אמונה שהאמינו וכו

שהבעם הזה מורה שחפץ משה באמונה, ופירוש זה אמת וכוון מאוד והבן הדברים:
ובמדבר במדבר רבה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אני הקפדתי אהרן מה חטא, הרי צפירות שצרכונו ז"ל משרשים כי החטא למשה ולאהרן בשביל הכעס והוא על דבר שאמרנו למעלה, וזה שאמרנו עוד במדרש יען אשר לא האמנתי כי להקדישני אם דברתם אל הסלע והיה נותן מימיו היה מקודש שמי בישראל שהיו אומרים מה הסלע שאין בו דעת עושה מלות צורא על ידי דבור אנו על אחת כמה וכמה, שמשמע שהיה חסאם בשביל שהכו בשלע, אין הדבר ענין לדודאי קשה קושים הרמב"ן שאל הסלע ההכאה והדבור הכל שיה, אבל פירוש הדבר בזה הוא ענין נפלא מאוד מאוד, שאל יהא ספק לך מאחר שהשם ית' לזה עליו לדבר אל הסלע שהיה בדרך נס שקבל הסלע הדבור והשם יתבאר לזה שיקבלו הנמצאים בדבור ויהיו נמשכים אחר השם יתבאר בלשון רק בדבור בלבד בשמחה, והוא בעלמנו ענין האמונה כמו שאמרנו כי האמונה בו ית' מחדש שמחה, וכדי שיהיה הכל דרך שמחה המורה על האמונה יהיה מדבר משה אל הסלע ויהיה הסלע נמשך אל רצון צורא מעלמו, ומשה עשה הכל דרך כעס והיה כועס ואמר שמעו נא המורים גם הכה הסלע עד שהיה הסלע נמשך אל דבר השם ית' בזה וע"י זה אין מחדש אמונה כי אין אמונה רק שהיה הכל דרך רצון ושמחה, אמנם מה שזוה לו הש"י להכות צ"ר במדבר זה ענין אחר, כי היה זה של מי מריבה נגד כל ישראל ורצה הש"י שיקנו ישראל אמונה לך היה מזה לו לדבר אל הסלע, אף כי אין חלוק בין הכאה ובין הדבור, אין זה קשיא דודאי ישראל חכמים היו וכאשר יראו שהנמצאים בעצמם אחר הש"י מרצון ומאהבה יקנו האמונה בו ית' שהמאמין נמשך אחר הש"י בשמחה כמו שהצבאר, וזה הפי' האמתי ודבור הוא עד מאוד ואין כאן ספק, והבן הדברים אשר הצבארו לך מענין האמונה, והראיה על כל זה מה שאמרנו חכמים אמרנו כי שבעה וזהו כי האמונה הוא החזקנות צמי שהוא מאמין בו ולפיכך אמר הוא לשון שבעה בו ית' שאין לשון שבעה רק שהיה דבר ששבע עליו מקוים, כי לשון שבעה חרגומו קיימא, ומפני שהאמונה הקוים צמי שהוא מאמין לך אין לשון שבעה שמקוים הדבר בו ית', הנה הצבאר לך ענין האמונה לא כמו שהיה סובר הרמב"ן וזכרו לנו שיהיה קל צעירי מעלת האמונה, ועוד יתבאר :

פרק שמיני

אחר שכבר אמרנו מענין הזכות לצדקה באמונה אשר האמין בה' כאשר אמר לו הקב"ה על הזרע, קשה למה לא האמין כאשר אמר לו על נתינת הארץ והיה ראוי שיהיה יואל עכרו בהפסדו, ובמדבר

וליהיו נחלים בזולתו. ולכן בשביל חזק מאימות היו יואלים לחירות ודבר זה הוא ענין עמוק, וכן מה שאמר בשביל האמונה שרפה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה. וזה כי האמונה שיש לו בזה חזק המציאות הוא מעלה אלהית כי דברים החמרים חלושי המציאות מקבלים שמי תמיד ואין חזק להן, אבל מאחר שיש בו האמונה והוא דבר חזק שלא ידבר אנה ואנה לך הוא דבר אלהי אינו בשמי שכל דבר אלהי לא יקבל שמי כלל, ובשביל זה ראוי שהשרה עליו השכינה להיות דבק בו הנבדל, וזהו שאמרנו ז"ל בפרק כל כחצי העונה אמר בכל כחו פותחין לו שערין גן עדן דכתיב פתחו שערים ויבא גוי זדיק פותחין לאמונים אל מקרא אמונים אלא אמונים, והוא למעט שהצבאר למעלה שראוי להיות נכנס במעלת הגן עדן כי דברים המשתנים הם רעים צעזעור שכל שמי רע, אבל מי שחזק באמונה בשביל החזק שיש לו ואין מקבל שמי באמונתו הרי נבדל משמי אשר הוא לחמרים וזהו כניסה לגן עדן שהוא מתרחק מן השמי והחמורה שהוא רע ולכן פותחין לו שערין גן עדן שאין שם רק עדן ושמחה ורחוק מן החפצנות ועצב. וכל ענין זה בשביל החזק שיש לו באמונה ואין לו השמקות, והצבונן בזה כי יש עוד כמה שאמר שפותחין לו שערין ג"ע כי המאמין בו ית' הוא נטע נחמן בחזק ולכן הוא כעץ שחול על פלגי מים ועל יובל ישלח שרשיו. וזהו שאמר שפותחין לו שערין גן עדן כי משלה שרשיו ונטיעתו החזקה עד נטיעת הגן כי שם ארזי הלבנון אשר נטע ה' והרמב"ן ז"ל עשה האמונה מילתא זוטרתא, ובהו אדון כל הניבאים הפלס בחכמות השלימות שלא היה ולא יהיה כמוהו בא' אלו תכשול זה שגא' יען אשר לא האמנתי ב' וע"י זה כאשר אמר משה שמעו נא המורים דרך כעס וכן מה שהיה הורש פעמים הכל דרך כעס. ודבר זה לא היה ראוי לו כי מאחר שעשה הקב"ה נס ראוי היה לו להחזק ולתגבר באמונה בהקב"ה. ואם היה מתחזק ומתגבר באמונה היה מתחדש לו השמחה לא לעשות דרך כעס, וזהו אשר לא האמנתי שהיה ראוי למשה להיות חזק באמונה ואם היה חזק באמונתו בהקב"ה היה נוסה אף מלאי נבדלות והיה עושה בשמחה ולא היה מתפעל לכעס, ואז היה זה קדושה לעיני ישראל שהיה משה ואהרן מראים האמונה בו ית' ואז היה שמו מקודש לעיניהם ע"י האמונה, וזהו שאמר יען אשר לא האמנתי כי להקדישני כל' היה לכם להחזק באמונה ואם עשיתם זה לא היה לכם לכעס כי האמונה מצוי לידי שירה ושמחה, ומשה הכה פעמים דרך כעס ואמר שמעו נא המורים שזה הכה האמונה, כלל הדבר כי הגם שנעשה להם להוציא המים מציא האמונה והיה למשה ולאהרן להחזק באמונה במקום הזה וזה לא היה כן כמו שאמרנו, וזהו יען אשר לא האמנתי כי להקדישני ולא שהיה החסא להם הכעס בעלמנו רק

ועמדת רבות בפרשת לך לך ר' יודא בר חנינא אומר לא כקורא תגר בלא אמר לו באיזה זכות אמר לו בזכות כפרות שאני נושא לך לבניך ויאמר אליו קמה לי עגלה משולשת וגו', הראה לו ג' מיני פרים וג' מיני שעירים וג' מיני חלילים, ג' מיני פרים פרי יום הכסופי ופרי הכא על כל המעלות ועגלה ערופה, וג' מיני שעירים שעירי הרגלים שעיר ראש חדש שעיר של יחיד, ג' מיני חלילים ראש ודלי ואשף חלוי וכבשה של יחיד, וחור וגוזל וסור וגן יונה, ויקח לו את כל אלה ר"ש בן יוחאי ויבצק ר' שמעון בן יוחאי אומר כל הכפרות הראה לו ועשריתיהא' לא הראה לו ויבצק אמרי אף עשירית האילים הראה לו ואמר כלן ויקח לו כ' אלה וגו' להלן והבאת את המנחה אשר יעשה לו מאלה, ואת הנספח לא בחר הראה לו שמדיילין בעולת טוף ואין מדיילין בחטאת העוף ע"כ. ומפני שהראה סי' זה ומדרש זה רחוק משפט הכתוב דמו את הפי' הזה בשתי ידיים והסכימו הכל שאברהם לא יפה עשה במה שאמר במה אדע, כי היו ראשים שהם נפרש במה אדע באיזה זכות יירש את הארץ אין התשובה קח לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משילש יחפרה לפי פשוטו על זה השאלה שאוקמה להם למה יירשו את הארץ בזכות הקרבות והלא לא על דבר זבח צייתי את אבותיכם, ועוד לא מלאנו זה בכחוב שחטא הארץ לישראל כי את בזכות האבות והשבעה שבעה להם, ומפני זה סי' רש"י במה אדע כי אירשנה באיזה זכות יתקיימו ולא יגלו ממנה, אלא שהקצו עליו כי לא יבטלו זה לשון הכתוב במה אדע כי אירשנה, דהלשון משמע לשון ירושה דהיינו תחלת הירושה לא הקיום בה, ובפ' בני העיר א"ר יוחי אלמלא תמידות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר ויאמר ה' אליהם במה אדע כי אירשנה ואמר אברהם לפני הקב"ה רשע"ע שמה בני יחיו מופתים ואהם עושה להם ככשי ידור המבול ודור הפלגה אמר לו לאו, במה אדע אמר לו קח נא לי עגלה משולשת, אחר לו חיות בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין ב"ה קיים מה תהא עליהם אמר להם כבר תקנתי להם סדר קרבות שבזמן שקוראים בהם מעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני קרבן ואני מוחל להם ע"כ, הרי שהם ביצרו כי שאלת אברהם היה במה אדע שלא יעבור זרעו מן העולם לא במה אדע שיתקיימו בניו בארץ, ויש לדקדק על דברי רז"ל הרי הכתוב אומר במה אדע כי אירשנה ואין נזכר בכחוב במה אדע שלא יעשה להם כאשר עשה לדור המבול ולדור הפלגה, ונראה כי סי' במה אדע כי אירשנה כלומר שחיה הארץ לי לירושה לאחות עולם ולא שהיה שמוקם שמה יגלו ממנה דאף שג' יגלו ממנה הארץ ירושה להם דק"ל יירושה ראשונה ושיימי י' להם וירושה שנייה אין להם רק היה ירא שמה יעבור זרעו ח"ו מן העולם לגמרי ולא תחבטל הירושה לגמרי ולפיכך השיב לו בזכות הקרבות, וביאור ענין זה כאשר תעמיק ותבין

התשובה אשר השיב לו הקב"ה לאברהם כי ישראל יש להם מעלה מיוחדת, כי ישראל מעולם שהם נבדלים מן הפחיתות לגמרי והחטא שמקבלים אין זה רק מקרה ודבר שהוא מקרה בלבד ואפשר שהמקלות, ולפיכך אין ראוי להעביר ישראל בשביל החטא כיוון שבעולם הם מקודשים ואין החטא להם בעולם והוא דבר מקרה ואין דבר שהוא במקרה מבטל עמם ישראל, והדבר הזה יבאר לך בארבות עוד כאשר הזה בסופו ובספר הגוף בעז"ה. אבל בני אדם שפחיתות להם בעולם, כאשר הם מופתים פחיתות מן החטא אין הפחיתות הזה מקרה שקבל העולם שהיה פחיתות י' להם בעולם ואין זה רק הוספה על הפחיתות שיש להם בעולם כשגובר החטא מעבירה. ולפיכך אמר בשביל הכפרות שיש כפרה לישראל על חטאם ודבר זה הוא לישראל בפרט לא לכולם אומה ובשביל כך יתקיימו ואין העבירה להם מן העולם כמו שיש לאומות שאם היה החטא לישראל בעולם לא היה כפרה להם על יו קרבן אך בשביל שהחטא בישראל ענין מקרה כמו שהבאר לך כך יש להם קרבות, ובזמן שאין ב"ה קיים סדר הקרבות השרה החטא, והוא דבר נסלא איך סדר הקרבות עומד במקום הקרבן כי אין קרבן זולת הקרוב והדבור בו יח' לנחש מן החטא ל"י אליו יח' וזהו לשון קרבן המקרבות אל ה' ע"י הקרבן, והנה סדר הקרבות שהוא ד"ס שמסדר בד"ס ענין הקרבות הוא הדבור בעולם, כי אין דבר חסור ודבור יותר כמו המורה שהוא דבור וחבור האדם אל דבורו, ודוקא סדר הקרבות במה שהקרבן בעולם הוא המדבקות אל ה' והנה עומד סדר הקרבות במקום הקרבן עמלו כאשר חמד וסבין ואם חמד לפרש דבר זה היה חרוב מזהו, כלל הדיבר כי שבה השאלה והתשובה על נכון בענין זה והוא דעת רז"ל במכתב מגילה בפרק ג' ה"ה

מחולק לעצמו שטרי יש לכל אחד ואחד ז' צמי עצמו ולכן הם חלקים, אבל כאשר יש עוד אחד שצב לא תוכל לחלקם שיהיה כל אחד ואחד צב עצמו אז הם כלל אחד ואינם חלקים לעצמם, ולכן מ' מספר החלקים אבל כאשר הם עשרה יחזרו להיות כלל אחד, ולפיכך אמר עגלה משולשת ואיל משולש ועז משולשת שיהיה כל מין משולש שהרי הם חלקים משולשים הם והם ט' מיני בהמות, אך העשירי חור או גזל ענין מיוחד כי העשירי על ידו תלם המספר ונעשה כלל, ולפיכך היה העשירי דבר צמי עצמו אינו דומה לחלקים, וז"ל אמרו שהראה לו שאין מבדילין בחצאת עוף, ביאור ענין זה כי העוף אינו כ"כ חצוב לכך לא היה מחלק אותו כמו בהכמה, וזוהי הראה לו כי חצאת בהמה שהכמה חצובה יש בה חלקים ולא חצאת עוף, אבל עולם לחשיבת הקרבן היה צו חלקים כי העולה היא כולה כליל, והתבאר התשובה לאברהם בענין הקרבנות שלא יעביר וזעזעו ברום מהתבאר :

ועוד יש לומר שהארץ נתן ה' לאברהם לירושם נחמים והיה ירא אברהם שמה יעביר את זרעו חס ושלום כמו שהעביר אומות אחרות ולא יהיה לו סיבוש או חסר לו צרכות הקרבנות שהקרבן הוא מדבק ישראל אל השם יתב' ואז נאמר ואחש הדבקים בה' אלהיכם חיים נכבד היום שזה ג"כ יהיו נחמים כמו שהוא יתב' נחיו ודבר זה יתבאר בצוף הספר בצריכות, ובמסכת חגיגה אלא מה מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ וכו'. וזה מפני כי אין לעולם קיום רק על ידי הדבור בן יתב' ובו מתקיים הכל ולפיכך צרכות הקרבנות שמים וארץ מתקיימים וזה יתבאר במקומו, ולכן היה מחקד הבהמות כי מחקד הבהמות דומה בצדד מה להקרבן שההקרבן הוא חתוך שלהם, והקרבנות הקרבן גורם שש"י גורם ונוסן הארץ לאברהם בגזירת ברית וכאשר עבר בין הגזרים הרי זה עשיית גזירה ובריתם שהרי עבר בין הגזרים וזוהי נסן לאברהם הארץ בגזירת ברית, ופירוש זה פי' נכבד מאוד כאשר תבין ופעמים בצדד הקרבנות :

וירד העיט וישב אוחס אברהם, מזה למדו שצריכים ישראל לעשות מעמדות לקרבנות והקטש כדי שיהיה הקרבן מיוחד לו ולא ישתקף אחד עמו, ואם לא היו שומרים הקרבן היה נראה שהיה אפשר שיהיה אחד מן הקרבן ואין הדבר כזה ראו, משל מי עשה סעודה לתוך ארץ מן אחד עמו שיהיה נראה שהסעודה היא לתוך צדד, ולפיכך יורד העיט על הפגרים וישב אוחס אברהם שהיה עומד ומשמר שלא יהיה חלק אחד בעבודה, והתבאר דעת רז"ל במדרש רבה על דעת מי שאמר שלא שאל אברהם את, אמנם שם פגזא ג"כ שיש מרז"ל שאמרו ששאל את על סירושם וכמו שיתבאר לקמן, ושאלה היראשונה במקומה עומדת למע שאל אברהם את על סירושם ולא שאל על הפגרים, והנהגה כזה כי הבנים גם שאל בני אדם זכיהם אל בנים ואין זה

שקיה הארץ אהבם כשעממא ח"י הארץ, כך ישראל מזה קדושתם אינם מסוגלים אל החצאים, ולפיכך הארץ מתייחס לישראל בענין זה כי הארץ קדושה במעמדה הנבדלת מן הפחיתות ומן הטיעוב וכן ישראל, ודומה למי שבעצמו יפה וטהור שאם מתלבך בסיס חוזר מיד לטהרם לפי שבעצמו הוא טהור, ומי שהוא מזהם ומאוס אין הלבנון יוצא ממנו לעולם לפי שדוף לכלוך על הלבנון, לכך הכפרות שיש לישראל הוא מורה על עמם מעלה הנבדלת שיש לישראל שנבדלת מעלה יש להם כשרת החסא, ולפיכך צרכות זה ויישבו הארץ הקדושה, כי לפי הענין האדם יש לו מקום לכך כשנתן הקב"ה הארץ הקדושה לישראל בודאי משני שהם רגזים לה, וכן לכל אומה ואומה נתן ארץ כפי מה שהם, וכל דבר יש לו מקום לפי טבעו ומעלתו, ולכן לפי מעלת ישראל שיש להם מלה נבדלת קדושה יש להם ארץ קדושה, ובכן מחלוקת רש"י ורנ"י כי לרש"י לא הראה לו עשירים האיפה כי עשירים האיפה הוא קרבן עני כשחיתא וזה אין כפרה שלימה כי אין קרבן זה לכלל ישראל אלא לעני כפרה, ומפני שקרבן זה קרבן עני והרמו בענין הקרבנות על עילוי מעלת ישראל שמשני כך זכו ישראל לרש"י הארץ, לא הראה לו כפרה עשירית האיפה שאין זה מעלת ישראל, אבל רבנן פירי להו דגם עשירית האיפה הראה לו כי אף כפרה זאת היא משלמת את כלל הקרבנות ולא יחסרו דבר מן הקרבנות, ולכן הראה לו ג"כ את עשירית האיפה כדי להשלים הכפרות, והכפרות הם ט' מינים בהמות מפני שההעצים דומים לחולי הגוף והחולי אשר כשהוא בגוף יש חולי שיש לו חמימות יותם הריאוי וזרפואתו הוא בענין אשר ראו לו ויש מקריבות וזרפואתו בענין הראוי לזה ויש בענין הטהרות ויש בענין היבשות וזרפואתו בענין הראוי לו, כך רשומה הטעם אין זה כזה ולכל אחד קבעם הזורה התמימה כפרה וזרפואה מה שאין לו, ולכן הם תעשה כפרות מן הבהמות ובט' יכללו כל החלקים, וסוד וגזל את אחד כי כן כתיב ואת האסור לא בחר, כלל שניהם בשון אחד ואין חילוק בחרם בין חור וגזול שיכול להביא חור או גזול הרי הם עשרה קרבנות, כי כבר אמרנו לך כי השם יתב' נתן לישראל כפרות הרבה שאין חסא זה כזה, ומפני כי המספר עולה עד עשרה שהרי אחד עשרה יחזור למנין אחד דהיינו אחד עשר אף כן אין מספר יותר מעשרה, והשעם כזה לפי שכל דבר בשלם יתחלק לתעשה לפי שכל דבר אשר אפשר בו חלוק יש בו לאש ואמנע וסוף ולדבר זה יתחלק ודבר זה ידוע, ובענין זה פמאנו בו ט' חלקים לכל ז' שבאשר הניח דבר שיש בו חלוקה בכל ז' לא כמו הקי אשר אין בו חלוקה רק באורך ולא ברוחב אבל דבר שיש בו חלוקה באורך וברוחב עולה ממספר ט', ומזה נדע שכל מספר לא יעלה יותר רק עד ט' שכל זמן שאין במספר יותר מע' נקראים חלקים שכל אחד ואחד

והחלק יורה על החשיבות כי בדבר גדול שייך חלוק כמו שהבאר למעלה, ועם שהיה מלכות גדולה מאוד מאוד וקדשה יולא בכל העולם אבל בפנימה קטנה, וזהו שדרשו חור הוא אלא שהוא גזן, וזה עוד גדול בענין אדום שהוא אומה פחותה בפנימה אלא שהיה גזלתי, וכמו הגזל אשר יש לו ממון רב בשקר ואין זה בעצמו מזד שנתן הש"י אליו רק בחל אחרים כך חשיבות אדום אינו מפני עילוי מילואים בפנימה עד שהיו חשבים בעצמם רק הם מילואים שקר ולוקח דבר שאינו ראוי, וכל הדברים האלו ידועים בענין אדום שהוא קטן וזווי לפני הקב"ה ונעשו"ה הוא גדול: ובמדרש רבה בפסוק ה' יקרא את עשו ובמדרש רבה בפסוק ה' יקרא את עשו בנו הגדול אביו קראו גדול שנאמר ויקרא את עשו בנו הגדול אמו קראו גדול דכתיב את בני עשו בזה הגדול אמר להם הקב"ה אם צעירכם הוא גדול בעיני הוא קטן שנאמר הנה קטן נחמך בגוים צווי, בלתי בזה כי בעולם הזה נראה עשו גדול אבל לפי האמת אשר הקב"ה בעיני הגזל קטן מאוד ודבר זה ידוע למבטאים, ומפני כך היה דומה לחור שהוא קטן, וידוע כי כאשר ראה דניאל ד' מלכיות אמר על חיה רביעית דה"ש שנית לכך גם כן היה המין הד' משונה ממיתים הראשונים שהיו בהמות, וזה חור וגזל, והיה כל מין בהמות, וערשו בזה שהמלכות כל אחת ואחת היו ג' רק הרביעית היא שנית מכל הראשונות. כי מלכות בכל היא שלשה נבוכדנצר חילי מרדוך בלשזר, וכן מלכות מדי כורש דריוש אחשורוש, וכן מלכות יון שכבשו שלש רוחות נחשב ג' מלכיות, ומזרח לא היו ימולין לבגוד כי מזרח מעלתו יותר עליון מן שאר המלכות כי הוא התחלה ששם האורה בל לעולם, ולכן זה הרוח יש לו עילוי יותר ולא נחלה מלכות יון על ד' המזרח שהוא המלכה, ואל תחמה שקרא הכתוב הן מלכות מדי עז ומלכות יון חיל ומלכות הכתוב הן מלכות מדי עז ומלכות מדי חיל שנאמר רחמי' האלי והנה מנגנו' ומלכות יון נקרא הפעיר השעיר, כי שניהם אחת כי כאשר הוא מונח אותם דרך חשיבות קורא מלכות בכל שור כי השור הוא מין משו' ולפיכך קראם עגלה משלש, וקורא מלכות מדי עז שהוא פחות מזה, וקורא מלכות יון חיל מפני שהחיל חשוב מן העז כדליתא בשם"י פסחים, והיה מלכות יון יותר חשוב מן מלכות מדי, ולפיכך צמקום היה קורא אותם בשם הזה והתבאר שירות מן שאר שהראה לו המלכות, ולפי דבר אחר שרי אומות העולם הראה לו, מ"ה שהש"י הראה לו שרי אומות העולם של מעלה יושבים בסאות ממשלשם זה כנגד זה, שכל ממשלשם אינו באחדות רק עם גזל זה ולכן נתן חיל בפרו גגד רעיו, והוא י"ה נבזה על הכל עבר בין הגזרים כי ממשלתו ית' על הכל והוא שנחר וכוונת בנות עם אברהם, כי מה שגזר הגזרים הוא ממשלש כמלך שגזר דבר אחד כך היה הקב"ה גזר למת הארץ, ולמ"ד

זה שינוי ודבר חדוש בשום ענין אף להיות זרעו ככוכבי השמים שאין זה רק תוספת ולא נקרא זה מחנה, ואש"ג דגם גדול היה זה שהיה לפי המזל לא היו לו בנים מ"מ אין זה מחנה נחשב כיון שכל אדם נבטעו יש לו בנים וטעה שהבטיחו על בנים לא הבטיח רק שהוא כמו שאר בני אדם ולכן לא שאל אות, אבל על נתינת הארץ לנריך בריה וזאת דבר שהוא מחנה כמו הארץ שנתן לו הארץ במחנה שהוא ענין מחוץ לנריך קיום, שהאומר לאחד אתן לך דבר זה כל זמן שלא יבאור דבר אינו מחנה ולכן שאל אות:

ובמדרש רבה נראה שגם לך נך עגלה משולשת זה בכל שהעמידה ג' מלכים נבוכדנצר וחילי מרדוך ובלשזר, עז משולשת זה מדי שהיה העמידה ג' מלכים כורש דריוש ואחשורוש, ואיל משולש זה יון, רבי אליעזר ור"י רבי אליעזר אומר כל הרוחות כבשו בני יון ורוח מורחית לא כבשו אמר רבי יוחנן והכתיב ורחמי' את האלי והנה מנגנה ימה זלפונה וגבה, הוא דעתו דרבי אליעזר שלא אמר מורחה, חור וגזל ון אדום חור הוא אלא שגזל הוא, דבר אחר ויקח את כל אלה רבי יהודה ורבי נחמיה ר"א שרי אור"ה הראה לו ור"ב אומר שרי יצראל הראה לו כ' ששם סהדריין גדולה של יצראל יושבת ומוחמת דמיהן של יצראל, ואת הנפוצ לא צמר רבי אבא בר כהנא בשם רבי לוי אמר הראה לו הקב"ה כל מי שמעמיד פנים בגל הגל שוספו וכל מי שאינו מעמיד פנים בגל אין בגל שוספו וירד העיט על הצפרים נכב אברהם מכית והיה מכית לכו ולא הוו מכתשין אשפי"כ וישב אורחם אברהם בחשונה ח"ר עזריה לנשיעו בנין פגרים בלא גידים ופגמות זכורך עומדת להם פ"כ, העמיקו חכמים בענין זה מאוד כאשר דעת כי האומות הם כוללים ד' רחמים כוללים כלל האומות הקדמונים לא ראי זה כראי זה ועקר ויחוס האומות אל אברהם כמו פרך הבנה חיים שאינם מדברים אל האורה השלימה היא זורת האדם, וכבר התבאר זה למעלה, לכן כאשר ברת ברות עם אברהם זוה ליקח נגד כללי האומות נגד ד' מלכיות שהם ראשי האומות ולחלק אותם בחוק שנה יורה על שהאומות המתנגדות אל האורה השלימה הם זרע אברהם והם באים לבטל הבדית שיש להקב"ה עם אברהם ועם זרעו מאד המתנגדות, לכן זוה לגזור אותם לשנים ועבר הש"י בין הגזרים לבטל כח המונעים אשר באים להפך ברות שיש לאברהם עם הקב"ה, והמונעים האלו הם המלכיות תמיד הם מתנגדים אל יצראל שלא היה לנריך אברהם לבדית אלא מפני כוחם האומות המתנגדים לאברהם תמיד ולכן היה טורח וגזר את הבהמות לשנים ועבר בין הגזרים שההעברה ביניהם הוא בריחת הגזרים והגלגול להם פ"י שהעברת ברוחם, ולפיכך חלק כל ג' מיתם, אמנם הנפוצ לא בחר ויש לזה טעם נפלא כי לקטנות הרביעית אין לה בריחה והעברה בחור הגזרים,

ולמ"ד שרי ישראל הראה לו ר"ל שהראה לו סנהדרי
 ישראל יושבת וחותכת דיניהם של ישראל ומפני זה
 עבר הקב"ה שם וגזר ג"כ דיניהם של ישראל,
 ומפני שדין ב"ד של מטה יש מחייבין ויש כנגדן
 מזכין ולפיכך נאחז אים בחורו נגד רעהו ודין הש"י
 מכריע בין הכל והבן זו, ומדמה אף סנהדרין בית
 דין של מטה אל בהמות נגד דין העליון כי בן דמה
 מדענו אל מדעו, והדע כי לכל אחד מן הדעות
 יש טעם מופלג. ואת הנסיון לא בחר הראה לו
 כל מי שאינו מעמיד פנים בגל אין הגל שופטו,
 ויש לך לדעת כי מראה זה יש לו פנים הרבה
 ודבר זה תמלא במוח הרבה שיש דבר שיש לו
 פנים רבים, וכן הענין במראה זה שגודל ענינו
 יש לו פנים הרבה, כי מלד שהם ב"ה יש להם היראה
 בפני עצמו שהיה מורה על ישראל שיהיו נעשים
 כמו אלו דברים שהם בלא גידים ועצמות ויעמוד
 להם זכות אברהם, וזה בודאי כאשר אין לישראל
 זכות עצמם אז יעמוד להם זכות אברהם ראשית
 ההתחלה, כי כל דבר שהתחלתו ושיקרו עובד הנה
 יש לו תקנה להחזיר אותו למעלתו הראשונה,
 ולפיכך מאחר שהתחלת ישראל עובד שהם בני אבות
 יש להם תקון לכך זכות אברהם יעמוד להם שמחזיר
 אותם להיות כהתחלה ואם לא היה ההתחלה הפוכה
 הוזאת כאשר תחילו כבר היו נאכדים לגמרי ח"ו,
 והבן דבר זה, ולכן אמרו ויחד העיס הוא האויב
 לכלותם אז וישב אותם אברהם בשבועה כי יחזרו
 ישראל לחשבוה בשביל אברהם שהוא ראשית ההתחלה
 כמו שהתחבר, ושתהיה אל תתמה כאשר תמלא
 במדרש כי שלשה מיני בהמות הם רמז לאומות וטור
 וגזול הם רמז לישראל שמקראים יונה, כי גודלי
 המראה הזה יש לו פנים לכל דבר ומתחלק לענינים
 הרבה, ומפני כי טור וגזול שהוא קטן נגד מין
 בהמה מתפרש על ישראל מפני שהם קטנים דכתיב
 לא מרבהם מכל העמים ג' כי אדם, העוף, עשה פה
 מקסיים עצמם כדאייתם בפרק כסוי הדם, הנה
 הוראת הטור והגזול על ישראל בהם שהם מקסיין
 עצמם, וטור וגזול מור' על אדם ג"כ שהם קטנים
 בעצמם ועושים עצמם גדולים, כלל הדבר המראה
 הזה הוא שהראה לו הדברים העתידיים כי אברהם
 הוא שהיה ראש ועיקר ישראל ידוע כי אחר ההתחלה
 הדבר ימשך אחר שהענין נותן כך שומעך הכל אחר
 ההתחלה, ועכשיו הוא ההתחלה בחיית אברהם בהם
 שכתב עמו ברית והראה לו כל דבר אשר ימשך
 וכאשר אמרו האלפסגניס כי כאשר יולד האדם
 באותה שעה יוכל לראות כל מקרו אשר הם עתידים
 לבא עליו כל ימיו מלד אשר הכל נמשך אחר שעה
 הראשונה, ולפיכך ג"כ כאשר הקב"ה כרת ברית
 עם אברהם היה שעה הראשונה אשר לקח הקב"ה
 אותו אליו והראה לו העתידות כלם אשר ראוי לבא
 על ישראל.

ובמדרש רבות בפרשת לך ר' יודן ור' יוחנן
 בן זכאי חד אמר העולם הזה הראה

כל מלכותו גדולה כאשר יש במלכותו מי שהוא גדול כמו זה שהיה גדול מן המלכות, ולפי כך היה גדולה זאת ענין מענין ע"י להיו, וזה שאלמנו במדרש שלא היה רואה מדרגי להשקמות, להשקמה עצמו ע"י, וכל זה שהיה גדול מן המלכות ואין גדול מן המלכות רק האלוהים. ויכך אמרו גדולה זו מדי שהגדילה רמז יותר מן המלכות. חשיכה זו יון שהיתה מחשבת שניהם של ישראל בגזירות מפני שמלכותו יון היו רוצים לבטל מישאל החורה ולכרך מלכות זה בגזירה על מזות החורה שהיה האור דכתיב כי נר מזוה וחרוה אור נקראת חשיכה, אימה זו אדום מפני שהיה חקיפה ואחמני כאשר אחר הכתוב, וכאשר הדקדק בפי' הזה חמלא כי לשני הפירושים כ' מלה ומלה מורה על עלם המלכות: עוד שם ויהי השמש לבא יעלמה היה והנה חור עשן ולפיד אש אשר עבר בין רגזים ר"ש בן אבא משום ר' יוחנן ד' דברים הראה לו הקב"ה גביהם ומלכותו מתן חורה וב"ה אמר לו כל זמן שבניך עוסקים בשמים יבאנו משמים פשוט משמים נופלם בשמים אמר לו כמה חמה רואה שירדו בניך או בגינם או במלכות ר' חנינא בר פסא אמר אברהם ברר לו המלכות ר' יודן ור' אבא ור' חמא בר חנינא אמר אברהם ברר את הגינהם והקב"ה ברר לו המלכות כי המלכות נקרא חור עשן שאין העשן שורק בחוקה ונקרא הגינהם ליד אש כלפי המלכות שהם עשן. וסרלה לו החורה וב"ה החורה הראה לו שהרי קרבותו אלו עולה משילבת רומים על הקרבות שהם בחורה וכן הראה לו ב"ה שהרי הקרבות מקריבים בב"ה וכל זמן שעוסקים בניך בשמים שהם החירה וב"ה נאלו משמים, כי כמו שבאדם הלל והמוח עיקר האדם הלל שמונה חיות והמוח ששם השכל כך בכלל העולם ב"ה והחורה עיקר מציאות העולם. וכמו שהלל הוא באמצע האדם וממנו מקבלים חיות ושפע כל האברים כך ב"ה באמצע העולם ממנו מקבלים כל הזרקות חיות ושפע, וכמו שהמוח שם שכל האדם כך החורה שכל העולם נמצא החורה וב"ה הם עיקר הנמצאים, אלו שני דברים הם נמודים ביחד תמיד כי ב"ה הוא בארץ והוא שלימות העולם הגשמי והחורה היא שכלית ולפיכך על אלו שני דברים אומרים תמיד יהי רצון שיגבר ב"ה במהרה בימינו וכן חלקנו בחורשך, לומר שיתן חלקו בדבר שתקצב מציאות דוקא ולא בדברים בעלים. ומפני שאלו שיהיה עיקר המציאות כאשר הם עוסקים בשמים יבאנו מן האומות והגינהם כי האומות וגיהנם אינם מציאות, כי על האומות נאמר כל גוים תהיו ומכל שכן הגינהם שראו ייה ומוצק ואין מציאות שם לכן פירשו משמים נופלים בשמים, וזה הפירוש ברור מאוד. ואחר לו הקב"ה בחר לך באחד מהם כלומר בניך יקבלו הפסד או במלכות או בגינהם כי כשם שהגינהם הוא הפסד כך המלכות הם אבוד שבהם ישראל אבודים ואמר רב חנינא בר פסא שאברהם ברר

המלך יד להמן זרע עזו שכחו נתקן מן סמאל לאבד ישראל ח"ו לכך חש כה זו מדי והבן מה שאמר שהחשיכה עיניהם של ישראל בזה ובתענית שזה בעצמו כפול והעדר האדם ע"י לוס ותענית, גדולה זו יון מפני שמעמדת שנים דוכסים כו' והדברים האלו ידועים מענין יון שיש לה רביו של ששיכמפי. שהיו מלכות שלישית והשלישית הוא החמלה הרביו, אחרו חכמים ימים שנים רבים שלשה, ראו בזה כי החמלה הרביו הוא שלשה לכך מלכות יון שהיא מלכות שלישית היטה גדולה ומרובה בצורות ובממשלות עד שהיתה מעמדת שנים דוכסים כי שנים נאמר על הרביו בכל מקום, נופלת זו אדום יש לך לדעת למה נקראו אדום נופלת כי חפול נפילה מקוקס גבוה מאוד וזה יקרא נכילה דכתיב כי תגביה כנשר קנן משם אורידך, וכאשר תבין ד' מלכיות אלו חרע כי שלש מלכיות כל אחת ואחת היטה מושלת על ישראל בפנין מיוחד, ויש בלדס ג' דברים גוף ונפש ושכל שלש מעלות זו על גבי זו. ומלכות בכל לא היה רואה רק לשעבר אותם בגוף דכתיב הביאו עמכם בעול מלך בכל והיו ולא חמלא שהיה נבוכדנצר חסן רק עול על ישראל ולפיכך לא היה שיעבוד של מלכות רק בגוף. ומלכות מדי היה רואה לקחת כסף, ומלכות יון לבטל אותם מתורתן שהיה שלימות השכל. ומלכות רביעית בשלשה משעבדן בהם בעול והרובו מלכות וגורו שלא יתעסקו בחורה וזה מפני כי מלכות רביעית שקולה כנגד ג' מלכיות ודבר זה חמלא מבוחר בויקרא רבה פרשת שמיי. ולפיכך מלכות בכל נקרא אימה שזה מורס חשיבות שאימה מופלת על אחר ואין החשוב מבקש רק שררה, ומדי נקרא חשיכה שהחושך הוא העדר לכך היה מבקש ח"ו לבטל ישראל, ויון נקראת גדולה משפתי גדולתם היו רוצים לבטל החורה שהיו מקנאין בהם ואין גדול מקנא רק בגדול שכמותו, ויש מחלישין נופלת זו בכל דכתיב נפלה בכל פירוש לפי שנקרא רישא דהבא והראש הוא בעליון ובגובה לפיכך נקרא שהפלתה נפילה, גדולה זו מדי שנאמר אחר הדברים האלה גדל המלך, ענין זה של גדל רמז מל מלכות מדי שהיה מגדל את המן, כאשר אמרו במדרש שהיה לחשורות מגדל את המן יותר ממנו. וכך אמרו במדרש וישם את כסאו שהיה עושה לו בימה למעלה מבימתו והוא לגדול כה עתלק שנאמר כי יד על כס יה גור, ומזה תבין גדול כה המן שהוא זרע עמלק שעליו בפרט אמר מלחמה לה' בעמלק. ולפיכך היה המן מורע עמלק ראוי לגדול יותר מן החשורות וראוי שנקרא מלכות זה גדול שהיה יש בו גדולה יתירה ע"י המן, ואין להקשות כי דבר זה לא היה לאחשורות אדרבא היה שפלות דבר זה אליו. זה אין קשיא דסוף סוף היה מלכות זה מיוחד בדבר זה להגדיל אדם שהיה גדול מאוד, ומה שהיה מגדיל אותו יותר מן המלכות שהיה חושב ע"י גדולה זאת וחשיבות זה יקבל

שנאמר לו כי גר יהי זרעך, והנה היה השעבוד של מצרים כנה למצירה לא שחאה המצירה כנה לשיעבוד. והתחלתי שחאלו כנה בענין הגלות יותר ממה שחאמר בכל דברי רז"ל אבד נכסו את דברי חכמתם חח"כ, ויש מן המפרשים והוא יותר קרוב שאמר שלא היה זה בשום חסא חלל בשביל יסורים של יבנה לכך הביא הקב"ה על ישראל גלות לנכות חח. אל ולזכות ישראל כמה שזר, כך יא לפרש. אך שזה אין נראה ג"כ שחלל היה העונש דור אחד בלבד ואותו הדור יאלו. "ל שהקב"ה מביא יסורים על בני אדם כדי לזכותם, אבל מחללו כי דור כביעי ישובו רנה והרבה מהו גלות אך חאמר שהיו יסורים של חסלה כדי למקד אותם שיוכו למלה הגדולה כיון שחמו גלות וכברחם. ועמה חשוב אל דברי חכמים הנאחבים והנעיימים הכרוכים המיוסדים על אדני החכמה. כפרק ארבע נדרים, חמר ר' אבהו מפני מה נענש אברהם חבינו וכשהעבדו בניו מחמים ועצר שנים מפני שחפה חנגריא בח"ח שחא וירק חניכיו ילידי ביתו. ושחולל חמר מפני שהספיו על מדותיו של הקב"ה שחמר כמה אדם ור' יוחנן חמר שהספיו על מדותיו של הקב"ה מלבוז גרים חחת כפי כפינה שח' חן יא חסש והרכוש קח כך, כרי ג' דעור גנין זה וכולם חלו כדבר בחסא, ודוקא בחסא אברהם מפני כי כבר חמרנו כך כי מן השורש זהעיקר נמשך הכל שחם נחל חסרון בשורש ימשך החסרון ג"כ אל הנמשכים ממנו, לפיכך דעם זל ג"כ כי במראה הזה הראה הקב"ה לאברהם הכל כי הוא היה שורש הכל ולכן נראה בזה כל הגלות לא גלות מצרים בלבד חלל חף שיעבוד כל המלכויות כמו שדעשו זל וגם לרעות שיעבוד שח מלכויות, והדין עמהם כמו שהראה הקב"ה לאברהם שיעבוד מצרים כך הראה לו שיעבוד כל המלכויות כי הכל הוא נמשך מן השורש והראה לו כל אשר ימשך לזרעו, לכך דעם זל גם כן שהיה חסא נחלל באברהם שהוא השורש ובשביל כך קנאל השונש בזרעו, ומה שחקה כי חך חיסש שח"י אברהם נענש והרי באברהם נחמד בשניה פונה חקבר ולא חראה כל חלה ואחך נחמד שהחוסא ימות בשניה פונה וישחך החסא לבניו שלא חסלו, קושית זאת חקשה הפפרש חסמר על גברי חכמים ולא ידע כי בנפשו דבר כי לסיורשו יקשה זה כי נתן קטם מפני שחסלו דבר יעקב במצרים חחיסא וכלוי לומר כחל דחם נגרה שחף חרדלל, והרי לא היו השנפים חיים, חמנס קושיתו על דברי חכמים חנים כלום כי חף ע"ג שגזר על אברהם הגלות לא היה חפשר להחקיים באברהם כי נחמד וגם הגוי אשר יעבודו דן חכ"כ יאלו ברכות גדול ו"א היה חפשר להחקיים רק בזרעו של יעקב כי חם היה אברהם בכלל יורדי מצרים היה גם כן שפחלל ועשו בכלל וגם אשר יעבדו דן וגוי' ולכן לא גזר הקב"ה רק על זרע יעקב שירדו מצרים לא על אברהם ועל יחנן רק על יעקב וכינוי

שכבר

כבר לו המלכויות שודחי יותר ח' רח"י לכבר לו המלכויות כי המלכויות דינס יש לו קן חכל הגיהנס לעולם ור' יודן ר"י חלל חבירי להו שחברה כר לו הגהנס שכן דרך חזקיקים לשחא עושה רשעה וחומר ע' חרש"ים שירדו לגיהנס ולפיכך כר חברה ח' הגיהנס חל הקב"ה מלח רחמם מביא יסורים על חסרם לכפר ולנקותו ולהילן מן הגיהנס ולכן כר לו המלכויות, כי כאשר יבא בחלום ויחשבו חללו חבורים וחכסדים וח' יוניל חוחם הקב"ה מהם ויחש חנים כריה חדשה, וכאשר חבין דברים חלו חדע חמיתחם כי הם דברים חבורים חחוד:

פרק חשיעי

אחך שכבר בחרנו מענין חמרם חזה הגדול והחורא יש כך להחכותו כדבר חזה שחמר חכתוב ידעו חדע כי גר יהי זרעך ועבדו וענו חוחם, על מה חרי חף הגדול חזה שהיה חמר לו הקב"ה כך, והנס חרמב"ן זל נתן טעם לדבר מפני שהיה חברה מביא ח' שרה בנסיון גדול שחמר חחוחי ח' ולקחה פרעה ע"י זה בשביל זה הביא הקב"ה ח' ח' זרעו במצרים גס כן, וכמו שהביא על פרעה נגעים גדולים כך הביא הקב"ה על מצרים נגעים גדולים, וכמו שחלל פרעה ח' אברהם במחנות רבות כך יאלו ישראל ברכוש גדול, חלו חן דברי חרמב"ן זל, וכבר חקשו עליו קושיות עד שחנקר סיורשו חכל וכל שחרי חמר שגזר הגלות עליו חזר אברהם כשהלך לגבר וחמר חחוחי ח' ואחך יחכן זה שחמר שחסא וענש אותו עונש גדול יחזור לחסא, חחילה לומר כך, ופוד יחחך שחמר ג"כ חחוחי ח' למה עשה זה חחר שחברה נענש חך יחחח ח' עוד, ויש חחרים מן החחרונים שהחלו מלכס עוד דבר חמר שחמר שחסא הגלות היה בחסא השנפים במצירה יוסף, ואחך יוסף חסא מפני שעל ידו היחא המצירה שיוסף גרס זה שחם ח' הביא דבה חל חביו לא חירע זה ומפני שח' חלן היחא חמצירה כדחפ"ב וילכו לרעות חלן חביהם בשכס ולפיכך ע"י חלן ירדו למצרים כי חן מרעה לחלן אשר לעבדך וגוי', חלו דברים אשר חמרנו קח מן חחרונים ודברים חלו הם דומים לחורה חחחירע על חכול אשר חחחירי חיסה חוחה ובשרר יחחר חוחה עד שחלש יחלה חרחה חחרוק יחמר שיש כה רוח חיים וסנקבר חחלה חנה חוא דבר חנוע וכל רוח חן בו כך חס חלו ספירותים. כי כאשר חחד ידקדק בזה לומר שחחחל חלו בגלות בשביל מצירה יוסף יחלל שזה חפך שחמעות חכתוב שהקב"ה חמר לו לאברהם קודם לידת השנפים ידעו חדע כי גר יהי זרעך ועבדו וענו חוחם ל' חחוח שח וכל מי שיש לו עינים חחח יחלה כי שח חמצירה כדי שחח לירידת מצרים שכן דעשו בחקומות חרה ויחלחחו חחח חחרון חחלה עחוקה על חית חקבור בחחרון

זכר במוחם חזרו אל הארץ שאז נפרד הנירוף הזה שהיה להם לע' נפש, ומעשה אין לך קושיא לדברי רז"ל למה לא בא השיעבוד בא אברהם כי לא היה אברהם ראוי לזה. אף כי קושיא זאת היא קושיא שאין לה מעם כי לפעמים יבא העונש לבנים ולא לאב מלד זה כי זכות האב מגין לעצמו מה שאין לבנים כאשר אין זכות להם ומלא העונש עליהם ולא בא על האב מלד זכותו והבין הוא עליו לקב' אם העונש וחל העונש על הבן ולא על האב ויחזק זה עוד. ומעשה הקושיא למה לא בא העונש על אברהם במילה כי לא חל עליהם שם שיעבוד עד שהיו ע' נפש מפני שלא יתכן שיעבוד והתגברות האומות על ישראל אלא כאשר יש דמיון צדיקה, ולמעלות האצות והשפכים אין יתום להם עם המצריים עד שהיו ע' נפש שזה המספר הוא דבר מהיחם אל האומות כאשר אמרנו ואז באו המצריהם ולפיכך כל זמן שהיה אחד מן השפכים קיים אשר היה להם המעלה הגדולה לא היה יד מצרים עליהם דכתיב וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא וגו' ויקם מלך חדש וגו', יהיה אין קשיא בדברי רז"ל. אמנם הניב לקצתם שהרחיקו דברי חכמים מפני שלא נחמו לב על דברי חכמים וחקק שהביטו אל דברי חכמים ולא נכנס בלבם מפני שלא נראה להם עונשם מעסיק סרו מן הדרך וזה בשביל העומק בדבריהם שם העמיקו דברי חכמה, אבל כאשר יתבונן בדבריהם לא יסופק בדבריהם, ויכול לומר שדעת רז"ל כי השי' הביא את זרע אברהם בגלות מפני שלא היה אברהם מתחזק כל כך באמונה וליך הביא השי' זרעו בגלות כדי שיקנו האמונה וידעו כח מעשי שהוא עושה לאוהביו וגבורותיו אשר עושה לאוהביו כמו שעשה למצרים מן מכות הגדולות והנובלות והסופה שעשה לאוהביו וכמו שמעמך מן הכתוב שכל אשר היה עושה הוא יח' שידעו שמו וגבורתו חמיד, ולפיכך סובר ר' אברהם שרמה באברהם שלא היה בזה נתיב לגמרי שהרי עשה לאהבה בח"מ ולקחם למלחמה מיראתו ואילו לקח הראוי למלחמה אין זה חפץ שאין סומכין על הנס אבל לקח ח"מ מורה שהיה ירא והיה לו לנעוה בו יח' ולא ליקח למלחמה אשר אין ראוי ליקח. ולפיכך נשתעבדו בניו ד' מאות שנה שילאו גבורותיו אשר עשה וכו' יקנו אמונה שלמה, ושמואל סובר דאין לומר שהיה אברהם ח"ו אינו בזה נתיב כי יח' שהוא מילא את אוהביו שזה חסד לומר, אבל החסד שאמר במה אהבתי ואין זה מעוט שאין כל כך כי דבר זה לחל לו הארץ שהיה מתנה שאל לא יזכה וכמו שנתבאר למעלה בפרק שלמי זה, ולפיכך שאל אותו אבל במחון להגיל את אוהביו אין ספק שהיה בזה ולפיכך היה זרעו בגלות ארבע מאות שנה וקנו האמונה שלמה כדכתיב ויאמינו בה' וגו', ור' יוחנן סובר דגם זה בראש המאמינים שהוא אברהם ששאל אות לא יתכן לומר. רק שלא הכניס גלים תחת כפי כפינה וזה היה כבוד להשי'

שגרים

שכבר נבדל עשו וישמעאל מן יעקב וכו'. ומלא אף על גב שהעונש בא בשביל אברהם לא היה אברהם ציורדי מצרים מעמם זה כדי שלא יהיה נתיב הארץ רק אל זרע יעקב. ועוד יש לך לדעת כי לא שייך שיעבוד ואף גירות באברהם. כי כבר ידוע כי אברהם הוא עיקר בנין העולם שבשבילו נברא העולם ואין ראוי שהיה אברהם גר. ואף על גב ששכיב ומוטב בני ישראל במצרים ד' מאות ושלשים שנה ודבר זה לא יתכן רק עם ישיבת אברהם ועוד נאמר ויגר אברהם בארץ פלשתיים ימים רבים. היינו בודאי שלא נתן לו הארץ עדיין ליורשה אבל שהיה נמצא בו רושם גירות לא היה זה. ובאין בא לרמוז על רושם הגירות שהיה חל על יתכן וזרעו יהיה אף שהיה אין ראוי שהיה אברהם בכלל הגירות כלל כ"ש שיעבוד שלא היה שייך באברהם שאף יתכן לא יכלל בשיעבוד כלל רק בגירות כי השיעבוד החמיל מעט שהיו ע' נפש לבן כי ירד יעקב עם השפכים בלבד כי כאשר היו י"ב שפכים לא היו משועבדים לשום אומה למעלה השפכים ולא היה להם שום שמוק עם מצרים עד שהיו ע' נפש אז היו יכולים המצרים לשעבד כי במספר הזה נמצא לישראל שמוק עם האומות כמו שדרשו רז"ל יבז בגילות עמים למספר בני ישראל. בגילות עמים הם ע' אומות למספר בני ישראל שם ע' נפש יעקב וכו', וכאשר היו ישראל ע' נפש אז אומה מצרים שהיא אחת מע' אומות מתנגד להם מלד השווי שצדיקה אבל כאשר היו י"ב שפכים כיון שאין האומות מדריגתם במספר זה לא היה אפשר למצרים שיעבד לישראל כי אותה המעלה היחידית שהצריכה שם האבות וי"ב שפכים לא היה למצרים שמוק עמה כלל. ואין דבר שיעל בדבר אלא אם יש צדיקה שווי ומלד זה יגיע השיעבוד כמו שאמרנו. ולפיכך כאשר היו ע' נפש ירדו מצרים להיוותם ממה מצרים והבין זה מאוד. ומפני כך יבא כל הדברים בסדר מאוד, כי אצל אברהם לא נזכר שום גירות רק מיחא ואליך וכאשר היו ע' נפש אז ירדו המצרים לפעם אשר נחבצר בסמון מפני כי לא היו יעקב ובניו ראויים למצרים מלד עצמם רק במה שנכללו בע' נפש היתה הלוואה מן יעקב לשאת אותו אחר מותו לארץ כנען אחר שנכלל הנירוף הזה שהיה נכלל בע' נפש ואחר למה מותו, וכן עצמות השפכים העלו לארץ ישראל ג"כ רק כי הבדל יש בין יעקב ובין השפכים כי יעקב יוסר מתיאסר אל ארץ ישראל מן השפכים שכן יוסר קצתים אל ע' נפש ולפיכך יעקב בא לארץ מיד במוחו והשפכים עצמם בלבד כי האבות והשפכים מלד קדושהם העליונה ראוי להם הארץ הקדושה רק מלד שכלל יעקב עם ע' נפש וכן השפכים לכך באו מצריהם, שהרי תראה כי לא באו מצריהם רק אותו רגע שהיו ע' נפש שמה תראה כי מלד י"ב שפכים ומכל 'שכן מלד יעקב לבניו אין ראוי לבה מצריהם רק מקום שלהם בארץ כנען, ומאחר שמה ע' נפש היה

שגרים באים להחגיג ולהאמין בו יתבי' והוא לא עשה, וזהו כמי שמחפץ שיקומו הכריות אמונה בו ית' ולא הקפיד על האמונה בו, והש"י רוצה שיהי' שמו נודע בכל העולם ויאמינו בו ולפיכך נחשעבדו בניו ד' מאות שנה ואח"כ יאלו בנשים ונפלאות עד שגרים הרבה באים להחגיג ולהאמין בו כדכתיב וישמע יתרו גוגי, וכן כדכח הזונה ועל זה נאמר שכן חורק שמך על כל עולמות האבון, הרי שלשה דברים אלו כלם הם מגיעים אל האמונה. לדעת ר' אברהם שעימה שאין הש"י מיל אוהביו, ולדעת שמואל היה החסא ג"כ באמונה רק שאין כל כך גדול לומר שלא ילך אוהביו רק החסא באמונה בנתינת הארץ ומחנה גדולה בראש היה מסופק בה, ולדעת ר' יוחנן ג"כ החסא באמונה אלא שאין לומר שיהי' ח"י לאברהם חסא באמונה שלא היה מאמין אלא החסא שלא היה מתחזק חריו באמונה הש"י להביא בריות חסא כפני השכינה שיחמיו בו. וזה חסרון באמונה במר שאינו מתחזק באמונה כמו שראוי אצל מאמין היה. כך יש לפרש דעת חכמים. ועשה לא יקשה לך וכי כ"כ שקול החסא זה של אברהם להביא עומס גדול על זרע אברהם, כי בודאי מלך עמנו ראוי שיהי' מתקדשם מציאות הש"י בעולם כי מה היה נחשב העולם אם לא נודע ונחפרסם מציאותו ית' בעולם, רק שצריך חסא מה להוציא דבר אל הפעל דסוף סוף היה שיעבוד וזרה ואין זה בלא חסא ודבר כזה אין לרץ רק חסא מעט וקצו להכריע, ודבר זה מבוחר מאוד למי שיבין, ותבין זה ממה שאמרנו חכמים שאלו באחת ולא עולה לו ודוד בשמים ועלה לו, והיינו מפני שדוד היה ראוי למלכות מלך עמנו שגן הש"י העלכות לזרע יהודה ולפיכך לא היה גדלה בקלות ונעם, אלא שאלו שלא היה ראוי מלך עמנו למלכות כמו דוד נעם וזה ראייה שלא יבא עומס אף שהיה ראוי מפני שאין מוכן לעומס וה"ה הפך זה כאשר הדבר ראוי לבא מלך עמנו כמו הענין הזה כי ראוי שיהיה שמו מקודש בעולם לכך ע"י חסא קל בלא הכוונת ודבר זה מבוחר בכמה מקומות, ועוד מלך אחר היה ראוי הגלות והשיעבוד לישראל כמו שהתבאר לך בדרקים שעברו, שכאשר לא היו ישראל בשלימות ושלמות ישראל כאשר הם ס' רבוא ואז הם לחלקו ית' וקודם שהם לחלקו ית' היו משועבדים עד שהוציא הש"י חלקו ממוכס, ולפיכך השיעבוד ראוי מלך עמנו ומעט חסא מכריע דבר שהוא ראוי מלך עמנו ולקמן יתבאר עוד, כך יש לפרש וזהו אמת וכן על פי פסם דבריהם פעם לפי הגולה, עוד יש לפרש דעת חכמים שכל אחד בא לחס פעם למה היו ראויים זרעו לשעבוד דוקא ולא לעומס אחר רק בשעבוד. כי לדעת ר' אברהם שאמר מפני שעימה שאין ראוי לשעבוד כי כל משועבד מחפץ מן המשעבד ולא יסכן ההתפעלות רק אל בעלי

החומר שהוא מחפץ לא אל הנורה הנבדלת והשכל הנבדל כיון שאינו בעל חומר אינו מחפץ ומאמר שאינו מחפץ לא שייך בו שיעבוד, ולפיכך ראוי שלא יהי' שום שיעבוד אל ח"ה אשר יש להם שכל נבדל, וזהו שאמרנו חכמים בדרייתא דשנו אל חקרה חרות על הלוותה אלא חירות שכל העוסק בחורה כו' הרי אין שיעבוד לח"ה, ומהו הפעם האי מאן דרמי כרגא ארבעין עבר אדאורייתא אנהייתא וכחיותא כדאיתא בבבא בתרא שחין שיעבוד בשכל רק ראוי לשכל להיות בן מורין, ומפני שעימה אברהם אנהייתא בח"ה נמשך דבר זה בזרעו, כי יש לדעת כי לא חסא מעלת נורה נבדלת מן החומר אשר אין בה יפחיתות החומר כמו שיש בישראל אשר הם שלימי נורר נבדלת עד שלמעלה הם ראייה להיות מושלי' על האמונה כאשר ראוי לנורה להיות מושלת על החומר ואין בלורה ההתפעלות, כלל הדבר מלך עמנו ישראל אשר יש להם נורה שלימה אין ראוי שיעבוד בהם וכאשר היה נוכח אברהם אבינו שיעבוד ואנהייתא בח"ה אשר אין ראוי לשעבוד כס נמשך זה בזרעו גם כן ולכך בא השיעבוד עליהם, ולפיכך פעם ר' אברהם הוא ענין ראוי ומתחם לגמרי אל השיעבוד. אמנם דעת שמואל שבביל שאמר אברהם כמה לדעת כבר אמרנו כי ראוי לאברהם יורח מכל האמונה והוא היה רמאמין הראשון אשר עליו נאמר והאמין בה' ויחשבה לו נדקה, וכבר הארכנו בענין האמונה כי המאמין ראוי שלא יתחשב. כי אחר שהשיעבוד הוא חסיו בזולתו ודבר זה שייך להלישי הפחיתות אלא המאמין אשר הוא יסוד קיים באמונתו איך יהיה נחלה בזולתו וראוי שהוא יהיה יסוד קיים עומד בעלמו, ולפיכך אמרנו ז"ל בב"ר בפ' שמוס' לא נאלו אבוחיו ממסרים אלא בזכות האמונה שנאמר ויאמין העם וישמעו כי פקד ה' את עמו, וכבר בארנו כי האמונה מורה על חזק מציאות המאמין שמהו הדל יבא האמונה, ולפיכך יש בו הגאולה שלא יתחשבד לזולתו ובחסרון אמונה יש שיעבוד, ועוד כאשר חזין ענין האמונה על אחתה אז דעת כי ראוי מי שחוסא באמונה שישעבד ומי שזוכה באמונה ראוי לחירות וזה כי האדם היודע דבר בהשגתו ובידיעתו הידיעה האמת היא ידיעה האדם, ומי שהוא מאמין בו ית' זה שהוא מלך הש"י אשר מאמין בו והוא נמשך אליו לגמרי ומפני כך בודאי גדול מדריגתו, וזהו שאמרנו גדול העומה אמן יורח מן המבצר שהרי המבצר שהוא מבצר דבר זה מלך ידיעת האדם שאמר כך וכן ומעלתו זאם חסיו כל כך כמו מי שעומה אמן כי האמונה היא מלך הש"י לא מלך דעתו. וכן מה שאמרנו כי כל מי שעומה מלוא אחת באמונה ראוי שתעשה עליו רוח הקודש. וזה כי כאשר הוא עומה מלוא מלך הידיעה ההוה זה מהשגתו וידיעתו ואין בלד ההוה רוח הקודש אלא כאשר עומה מלוא באמונה ההוה הוא מלך הש"י אשר הוא מאמין בו אף כי לא ידע הוא מאמין בו ית' ולפיכך שורה עליו רוח הקודש כדכתיב

השכלי כאשר ראוי לחכמים ולא כדברי מחשבה, ולפיכך מה שנתנו סבה לעונש זרע אברהם הוא סבה שכלית שראוי לכי ציור השכלי שהיה זרע אברהם בגלות, ודע כי ראוי שהיה' העונש נמשך אל זרעו של אברהם בשביל אברהם, כי חסרונם השורש יתגלה ייראה בעינים ביותר כי זה ענין הענין שבו יתגלה כח השורש ולפיכך חסר השורש יתגלה בעינים ביותר ממה שנראה בשורש עצמו, ואין החטא ש שנים, כי החטא אשר הוא בחמקה לאדם חינו שקול כמו החטא אשר הוא בעצם לאדם, וזוהי ההכרח למעלה במה שחטא ישראל ראוי לכפרה ולסליחה בעבור ששנאם ראויים הם לפרה ולנקיות מן החטא ולכן לישראל החטא מקרי להם ולחומות החטא עצמי להם. ולפיכך החטא אשר הוא בעצם והוא קטן נחשב יותר ויותר מן החטא גדול שהוא בחמקה, ועל זה יש ראיות הרבה מאוד וזין כן מקומם. ולכן אל תחמה אם צלייך כרחא ההטא שאמרו חכמים בעיניך קלה, בעבור כי החטא בשורש הוא חטא עצמי, וכאשר חז"ל ראו הגלות בבני אברהם ידעו כי אי אפשר זה רק מחסרון בעצם שיש בשורש שהוא אברהם, ומן החטא עצמי נמשך דבר זה יהיה חטא קטן או גדול, וכאשר בחנו את ראש חבן פניה עמדו על זה כי היה בו דבר חסרון, וזה כי היה אברהם רחש אבן פינה ויסוד הכל והוא נקרא אחד ש'אמר הביטו אל אברהם אביכם ואל שרם המוללכם כי אחד קראתיו. וכל דבר שהוא אחד הוא חסר ונריך העלמה ואין האחדות כי אם להקב"ה שהוא יחיד ואילו השלימות בלי חסרון, אבל כל שאר אחד יש בו חסרון שאינו אחד ונריך להשלים אותו, אבל משש שהוא היה יחיד ולא היה כמותו זה לא קשיא כי משה לא היה אחד מן האבות והיה אדם פרטי ומצטרף אל שאר פרטים. אבל האבות אינם וכללים עם הבנים כלל ואם היה אחד בלבדו נמאש שהיה בתחתונים אחד שאין צריך להשלמה והוא עיקר ושורש הכל ודבר זה לא תמצא כי אם בו ית' שהוא עיקר הכל והוא אחד שאין צריך להשלמה, ולפיכך היו האבות ג' ולא אחד כי אחד שאין ראוי להיות אחד בלבד שאין סבה בתחתונים ראוי שהיה' אחד רק הש"י שהוא אחד בעליונים ואם הסבה בתחתונים אחד הוא חסר שצריך להשלמה, היו האבות שלשה, וזה מפני שהשנים נקראו שנים מפני שניות וכל שניות מין בו אחדות. אבל בג' אין בו שניות בעבור השלישי הנוסף המקשר את השנים. ולכן נקראו ג' אבות בעבור שהם מתאחדים להיות אבות ביחד לישראל ובשנים אין האחדות רק שניות, ודבר שהיה סבה אחת אין ראוי שהיה מחולק בשניות ועוד כי שלשה הוא יסוד המספר כמו שנתבאר למעלה כי שלשה יסוד המספר ולכן היו שלשה אבות יסוד מספר ישראל, ומ"מ הרי אברהם הוא החמלה הכל שהוא הראשון והרי נקרא מעתה זה אחד כמו שאמר הכתוב כי אחד קראתו

כדכתיב ויחמיו בה' ובמשה עבדו, וע"י זה שרחה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה בשמחה רבה, ומה הסעם זכו ישראל לגאולה ע"י האמונה כי הגאולה היא החירות אשר הוא ע"י ההדבקות בו ית' ואין רשות חחר עליו, לכן מעלות האמונה היא מלד שני דברים, האחד שמורה על חוזק המאמין במציאות וכמו שהארכנו למעלה אל ויהמין בה'. ועוד האמונה היא מעלה גדולה מלד שהוא מקבל האמונה מן הש"י וזוהי הוא דבק בו ית'. וזהו שהאמונה כוללת דברים אלו חמרו ז"ל אמן בו שבווע אמן בו החמנת דברים אמן בו קבלת דברים. ר"ל כי האמונה דבר מקיים כמו שהתבאר ולכן בלשון אמונה שבווע שהשבווע היא קיום בודאי שהוא שבע לקיים דבר ותרגום שבווע קיימא, וכן בלשון אמונה קבלה לפי שהמאמין מקבל מן הש"י דבר אשר מאמין וכמו שהתבאר למעלה, כי כל ענין האמונה הוא שמקבל הדבר ההוא שמאמין בו מן הש"י לכן קבלת דברים בל בלשון אמן ויש בו האמת דברים זה כמשמעו שודאי הדברים אמתיים בלבו ואין לו ספק בהם, ואברהם הוא היה הראשון אשר היה מקבל האמונה מן הש"י לכן היה הוא היסוד החקוע במקום נאמן, וכאשר אמר אברהם במה אדע היה פוגם דבר מה באמונה והיה פירוד והבדל בינו ובין הש"י וזה הוא מורה על חולשתו, כי האמונה אשר הוא מאמין הוא הדבוק בו ותחוק, ולפיכך נגזר על זרעו הגלות והשיעבוד שהוא חולשת מציאות, וזהו דעת ר' שמואל. אמנם ר' יוחנן אמר מפני שהיה עוותר שלא להכניס גרים תחת כנפי השכינה, פעמו כי אברהם נתן כח ויד לאומות להיות גוברים כאשר לא היה מכניס אותם תחת כנפי השכינה וזוהי היה נותן כח ויד לאומות המהגדים לישראל ולפיכך היו גוברים האומות על בניו, ומאלו בכחוב שהיה זה סבה להגבורות המהגד באשר יתן מקום לו כמו שאמר ואם לא תורישו יושבי הארץ והיו לשכים וללנינים בעיניכם וגו'. וכמו כן בשביל שלא היה אברהם ממעט המהגד במה שאפשר והיה נותן כח אל המהגד היו גוברים עליו כח האומות, וכבר חמרו לך למעלה שלא תביס אל החטא עצמו אם קטן הוא החטא. שלא פתרו רז"ל רק שהיה כלן חטא יהיה קטן או גדול שעל כל פנים השיעבוד והגלות ראוי מלד עצמו כמו שהתבאר, רק שבלא חטא לא הייתה הגזירה יולאת לפעל, ולכן בלבו ז"ל שהחטאים האלו מכריעים ומזלימים לפעל הגזירה, ולמען הדע כי דברים חכמים הם אמת ואשר התבארו על דבריהם אין בהם ממש. הנה תבאר לך כל דבריהם ודעת להבין פנימיות דבריהם שהם דברי חכמה עמוקה מאוד, ודעת כי הדברים האלו אשר יתבארו הם דברים אמתיים בלא ספק וזוכים אנונה כנגד הסועפים, שאם היינו עומדים בדבריו הראשונים והיה פעם בגון אבל האמת לא נעלה אלו זוכים בדין, דע כי היו דברי חכמים כדברי תורה הכל בציור

קראתיו ומלך זה שהיה התחלה יש כאן חסרון באברם כמו שיחבאר בסוף, וכבר אמרנו למלה כי שלשה יש בו ראש וסוף ואמצע, ואברהם שה' ראשון וגד ראש לכך זכה אברהם שיה' ראש ונשיא ואב האמו, וכל אחד מן ג' אבות זכה לדבר מיוחד לפעולה מיוחדת, כי הראש מענה בפני עצמו והשני מענה בפני עצמו והג' מע' בעצמו. ומפני כי השני הוא שני אל הראשון ולפי כך השני הוא נגד הכוף כי הכוף הוא משמרה מן ההתחלה בזה התחלה זה סוף. אבל השלישי אין מהגדל ואדרבה הוא מאחד רכל ולפיכך השלישי נגד האמצעי שהאמצעי מאחד שני קצוות ובשגיל כך מדת אברהם חסד ודעת יאמק מדת הדין זה הפך לזה כי הדין צריך לרדת לעומק הדין עד בסוף והחסד כאשר אין יורד לכוף הדבר נקרא דעת חסד ויעקב נגד אמצעי כמו שאמרנו למעלה לכך מדת יעקב מדת אמת כי האמת אין לו נטיה לא לימין ולא לשמאל לכך יעקב הוא נגד האמצעי שאין לו ימין ושמאל וכל זרע יעקב זרע אמת שלא היה כסולת בזרעו אבל אברהם ויחזק היה כסולת בזרעו ואף על גב שהיו הכחות ג' עיקר הכל הוא אברהם שממנו יצא הכל והוא הראשון, וזהו שאמרנו חז' ואשעך לגבי גדול שאמרנו אלהי אברהם וגו' יוכל חותמים ככולן ח' והיה בדבר צד חותמין ואין חותמין ככולם. פי' אע"ג שהיו האבות ג' עיקר הכל וחוסם הכל הוא אברהם שהוא ראש הכל לכך חותמין בו בלבד, והרי החבאר כי ראש אכן סיגה אי אפשר שימלא בתכלית השלימות כי לא ימלא אחד שהוא בתכנית השלימות כי אם הקב"ה בלבד וחסרונן זה מה שהוא היה הראש בלבד היה נוסה אל מדת הראשית יותר מדאי ולא היה לאברהם ג' מעלה השני ומעלה השלישי כיון שהיה נוסה מעין אברהם אל הראש עד שהיה רוצה להיות ראש ומושל על ח' להיות מושל עליהם בענין זה לעשות אנגריא. והנה נמשך לאברהם דבר זה מלך מדתו ולכך היה עונש גדול כאשר אמרנו כי החטא שהוא בעלם אף שהחטא קטן יותר נחשב מפני שהוא מורה על חסרון דבר בעצמו ודבר זה נתגלה ענפם הרבה. ועם שמואל שהסיר על המדה לומר במה אדם, וזהו שלא היה אברהם מעלה השני מפני שהוא היה הראש כאשר אמרנו למעלה ומעלה השני מדת הדין מדת יחזק שהיה דבק במדת הדין. אבל אברהם מפני שהיה נוסה מן מדת הדין לכך הספיקו על מדותיו של הקב"ה לומר במה אדם שכל מדת של הקב"ה הם במדת הדין ומה שאמר במה אדם הספיקו על מדותיו שם מדת הדין ויאלף מדת הדין, וכן מה שאמר ר' יוחנן שלא הכניס גרים חתם כנפי השכינה וזהו שלא היה בו מעלה הג' שהוא כולו לה' כמו שהיו זרע יעקב כולם חתם כנפי שכינה לכן לא היה מכניס אברהם הגרים חתם כנפי השכינה, כלל הדברים כל שלשה האמוראים האלו ראו לומר כי לא היה באברהם כל

השלימות שראוי שיה' ונחנו את ראש אכן סיגה זה וכל אחד שירש דבר אחד שהיה חסרון בשורש בעלם יתגלה החסרון בענפים, רק שלדעת ר' חבירו מה שהיה עושה אנגריא בת"ח מפני שהוא נראה יותר ראשון שנשגילו היה השיעבוד על בניו ג' כ' שעשו אנגריא בניו, ושמואל נראה לו יותר שאמר במה אדם שהספיקו נגד מדותיו של הקב"ה שהם מדת הדין לכך נמשך מדת הדין על בניו לומר ועבדום וענו אותם וזהו ממדת הדין, ולדעת רבי יוחנן יותר נראה שלא הכניס גרים חתם כנפי השכינה שנשגילו זה יאלף בניו גם כן מרשות השכינה והיו מבועזים חתם מזרים עד שאחר כך אמר להם ולקחתיו אתכם לי לעם להיות חתם כנפי השכינה, אי נמי שנשגילו שלא הכניס חתם כנפי השכינה היה נוקן אברהם יד ושם לכה אומות להיות גוברים על ישראל ובשגיל כך היה רשעבוד, ואפשר שכל אלו האמוראים כל אחד ואחד מוסיק ואינו חולק שוודאי כל אלו ג' דברים היו באברהם כמו שהחבאר, ומעשה כאשר חבין הכל חבין למה נזכר ר"י רבו של ר' אבהו באמרונו ורבי אבהו בראשונה, כי הכל כבוד מאוד. וכאשר חבין דברי חז"ל. חתם שנגד אלו ג' דברים בא העונש שני כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, הזכיר ג' דברים גירות עבודה ושגור, ואם יש לך לב להבין מדע כל דבר ודבר מזה ואי אפשר אשר לא ארמונו לך מעט מעט כי הגירות הוא בעצמו מפני שפגם בת"ח ומדת ח"ה ומדת הגרים אחת שנאמר מפני שיהיה מקום והדרת פני זקן ובי יגור אחר גר וכן כללו רז"ל בצרכה ביחד ועל זקני עמך ישראל ועל פליטת סופריהם ועל גרי הזקק, והדברים ידועים לתלמידים כי השכל הזה גר בעולם הגשמי ומפני שחטא במדת חכמים נגזר על זרעו גירות והבין דבר זה מאוד, וכן ועבדום נגד שהספיקו על מדותיו של הקב"ה וחטא במדת הדין לכך בא מדת הדין של עבודה על זרעו שהוא ממדת הדין, וכן מה שחטא שלא הכניס גרים חתם כנפי השכינה ובשגיל זה היה העניו כי אין העניו רק שהיו צוררים את ישראל וכדכתיב והיה אם לא חורישו את יוסף הארץ והיה אשר חזקו חסדו ממש לשכיר ולנתינים וזרעו אחזם זה בשגיל שלא הכניס חתם כנפי השכינה היו נאשרים כחות אשר דוחקים ולוחצים, הנה נרמז לך מעט מעט מה שאפשר לך להבין ולכתוב מזה והוא עיקר שורש הדבר, אך כל ענין זה בפרט אי אפשר לכתוב, וכאשר חבין זה הבין וחדל שהדבר הזה בספר מה שהבינו הם דברי חכמים כי היו חושבים כי רז"ל לא העמיקו בענין השעבוד והפגלות של מזרים רק לקח כל אחד ואחד מה שנראה לו ראשונה ובדעתם הם העמיקו לחתם כנפי חסובה, והספך בדבר כי רז"ל העמיקו מאוד מאוד מה שאי אפשר לכתוב ולפרש. והארכנו בדברים אשר לא היו ראויים לכתוב ולפרש רק כדי שתדע דרך חכמים, והאיש החכם יוסף חכמה לדעת

גוברים על ארבע מלכיות, ומעשיו חדע כי המחננד לכה היחיד הוא מספר ארבעה למעט אשר אמרו למעלה, ומשני כך נגזר על זרעו ארבע מאות שנה שיהיו גרים, כי זמן השיעבוד הוא עתהם ומתמדה אל דבר שהוא מחננד לאברהם, ומשני שהמחננד לאברהם לעולם הוא מספר ארבע לכן זמן המשך המחננד ארבע מאות שנה, וכן נגזר על זרעו שיהיו בשיעבוד ארבע דורות כי גירות כפי עמנו שאין הגירות שום שיעבוד כלל כיו שנתבאר בפרק שלפני זה עיין שם, אבל השיעבוד היה מזמן שבאו למצרים ושם היו ארבע דורות, שראוי שיהיה הזמן שהיו ישראל משועבדים במצרים מחדמה ומתיחסם אל דבר שהוא מחננד חמיד לאברהם וזרעו ששם אחד בעולם, והדבר שהוא מחננד לדבר שהוא עיקר ואחד הוא מספר ארבע כי הגדלים ששם ארבע הם המחנדים לאברהם שהוא העיקר, ולכן היה הגירות ארבע מאות שנה והשיעבוד ארבע דורות שיהיה נמסר זרעו של אברהם ביד המחננד, ועיין לקמן שם הוא יותר מבוחר באריות למע היה השיעבוד ד' מאות שנה. הנה התבאר לך סבת הגלות על דעת רז"ל והוא הנכון ומדברים אל חזו כי מולאיהם מלא חיים ששם ידעו ועמדו ודברי חוריה כחממה ונאמרו. אבל כשנמר דברים אשר אין להם יסוד כי מכירת יוסף הסבה לעונם שיעבוד מצרימה דבר זה לא יתכן כמו שאמרנו למעלה, כי אדרבה ירדו מצרים הוא הגורם למכירה, ולפיכך רמז יוסף דבר המכירה ליעקב אביו שלא יעניש את בניו על שמכרוהו שהיא גזירה מן השמים כדי שירדו מצרים, והיו דכתיב ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים וסמיו מצרימה ועשר אתמות נשאות בר ולחם ומזון לאביו וגו' מחנדי ולאביו שלח כזאת וסירדו כמנין הזה משמע דמדקדק הכתוב על המנין הזה, ומשם מנין עשרה ממנין אחר ואם לא שהיה הכתוב מדקדק על המנין הוי למכור ולאביו שלח עשרה חמורים וגו' למע הוסיף למכור כזאת אלף בא לומר כי השבונן הזה דווקא שלא יקרא מאי קעם לחשבון הזה. רק שהיה מכון יוסף להראות לאביו שהשכנים אשר מכרו אותו לא היו למכירתו רק כמו החמור שהוא טשא משא ואינו יודע סכנית משא הזה שהוא נושא, כך השכנים היו פועלים המכירה האת ולא היו יודעים מה הם עושים כי לא היו עושים רק מה שגזר עליהם הקב"ה כמו החמור הזה שנושא משא ששם עליו האדם שהוא אדון לו והוא פועל ואינו יודע סכנית פועלו, כך היה נגזר מן הקב"ה שירדו מצרים ועל ידי המכירה ירדו מצרים ממלא שהיו פועלים ולא ידעו מה הם עושים כי לא ידעו שהיו גומרים הירדה, ואף על גב ששם היו מכוונים למכור אותו בשביל שנאמו מכל מקום עיקר הפעל הזה שירד עקב למצרים כמו שיתבאר, ולפיכך פלג עשרה חמורים נשאים מצב מצרים, רמז כי על ידי השכנים שהיו

חמורים

כי הם פתחו פתח חכמה ושערי חכמה לבני לבב, ברוך שנמר כזה ובחכמה:

פרק עשירי

ויאמר ה' אל אברהם ידוע חדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה וגם הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יאלו ברכו גדול ואתם תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בתיבה טובה וזר רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האומרי עד הנה. יש לדקדק בזה הכתוב כי למע אמר כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה ולא היו ישראל במצרים ארבע מאות שנה כלל כאשר תחשוב כל שנותיו של קהת שהיה מיורדי מצרים ושנותיו של עמרם ושמותיה שנה של משה כשיאלו ממרים לא תמלא ד' מאות כל שכן שהרבה נכלשו של אלו באלו ואין יאמרו ארבע מאות שנה, ובדלוי ששם הכתוב שאין ארבע מאות שנה מחובר אל ועבדו וענו אותם רק אל גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה ועבדו וענו אותם, מכל מקום קשה למע הוכיר זמן הגירות ולא הזכיר זמן העיוני והשיעבוד שהוא יותר ועוד למע דור רביעי ישובו הנה, והנראה בזה מה שגזר הקב"ה להיות הגירות ארבע מאות שנה מפני כי המחנדות של אברהם היה חמיד מספר הזה כאשר נתבאר למעלה בפרק שני באריות ותמלא בראש הפרשה ויהי בימי אמרם מלך שנער אריין מלך אלסר כדלעומר מלך עליה ותדעל מלך גוים וגו' והם ארבע מלכיות ובסוף גם כן רמז הכתוב ארבע מלכיות כמו שהתבאר למעלה ע"ש, ובבשרית רבה ששם שפתח הכתוב ארבע מלכיות כך אלו חותם רק בדי מלכיות, כי אברהם היה יחיד ומלכית הד' היו מתנגדים לו והו רוצים להזקק לגלגל עינו של עולם כי ארבע הם המחנדים ליחיד ולכן אמר שהיו רוצים להזקק לגלגל עינו של עולם שר"ל לעיקר של עולם, והנה מחננד לעיקר כי הוא מופה מן עיקר להיות כנגדו, ולכן היו המלכיות גג הדדין ששם ארבע והיו רוצים להמננד אל אברהם שהוא עיקר, ואברהם היה מלך החמשה כי החמשה הם דומים אל האחד בעבור החמישי שהוא נוסף על הדדין הארבע, ויהבאר לקמן ענין זה באריות, שהחמשה הם מעין האחדות בעבור החמישי שהוא באמצע המאחד הארבעה, ואם תבין דברים האלו תבין כמה וכמה דברים נסתרים כי החמשה מלכים מלך אחד כמו שארבע מלכים מלך אחד והם חמשה, והיה מלך החמישי מלך בלע בלע היא זוער על שם מלצר, ואי אפשר לפרש רק חדע כי חלו חמשה מלכים היו עובדים את ארבעה מלכים, וכמו שהיד הימין גובר על שמאל כך היו אלו חמשה מלכים עובדים את הארבעה מלכים, ואחר כך היה אברהם יחידו של עולם גובר על הדדין אשר יואלם גובר המליאות ומנחם אותם כמו שזכרנו יהיו לבסוף

יצוא רבי זכריה חמר בשם רבי יודא בר סימון
 מושל לפרה שסיו מושכין אותה למקולין ולא היתה
 מתעבת מה עשו לה משכו את בנה לפניו והיתה
 מהלכת אחריו על כרסה שלא בטובהה כך ראוהו היה
 יעקב לרדת מזרים בשלשלאות של ברזל ובקולרין
 אחזר הקב"ה בני זכוריה הוא וא"י והגב צו מהגב
 בזיון וחס ליתן כדברו מושך את בנו לפניו והוא ירד
 ופוטמני אלא הרינו מושך את בנו לפניו והוא ירד
 למזרים עמו , אמר רבי פנחס בשם רבי סימון
 שירדה השכינה עמו מדכתיב ויהי ה' את
 יוסף וגו' . בדבר הזה גודל ההשגחה אשר עשה
 להוריד הש"י ליעקב ובניו למזרים , ומפני זה אמר
 מחשלת לפרה , ר"ל כי היה ראוי שהיה יורד יעקב
 למזרים בדבר קטן שהיה סבה קטנה שירד אל
 למזרים והיוני שראש יעקב שפזן לו שם שפזל
 להרעב כמו שירד אברהם ושם ימלא בנו , אלא
 מפני שבסוף יהיה להם שיעבוד במזרים ואף שלא
 ידעו הם הדבר מולם ידע והיזיל אין מתיחו ללכת
 ששם כמו שאמר חכמים בפרק קמא דמגילה אע"ג
 דהיו לא ידע מול שלו ידע , ולפיכך סבה קטנה
 לא היה טועל דבר זה אלא לירך שיהיה סבה
 גדולה שעל ידי יורדו למזרים ולפיכך הביא משל
 לפרה שאינה רוצה להיות נכנס למקולין למקום
 שחיתתה מפני הרע שיבא לה שם לפיכך מושכין בנה
 לפניו והוא נכנסת , וכן כאשר ירד יוסף למזרים
 לא היה רואה אום דבר מפני בנו וירד אחריו ,
 ואחר מאמר שהיה גזירה מן הקב"ה שירד מזרימה
 היה ראוהו להיות הגזירה יוצאת לשעל בכת גדול
 ומתדת הדיו ובהכרח מאמר שהיה הגזירה שירד
 מגרימה אלא בשביל הירוק עשה שלא יהיה לו
 בזיון , וקאמר מה שלא היה יעקב יורד על שיתן
 בלב פרעה שישלח אחריו לטובתו וכיוצא בזה , שאם
 כן לא היה הדבר מפורסם שהגזירה היא מן הש"י
 פירוש וראוי שהיה גזירה הש"י מפורסמת לכל כי
 הוא גזר ומקיים ואם פרעה שלא אחריז בזה אלא
 לטובתו לא היה מפורסם שהוא יורד מקיים
 הגזירה , עכשיו שעל ידי יוסף שהיה חי הורד שהיה
 זה שלא היה מפורסם הדבר ונודע כי הוא יתבי'
 קיים גזירתו , ודוקא יוסף מבין שאר אחיו כי
 ראוי היה שהיה יוסף מלך מושל על מזרים כי
 מזרים וקראים חמור בדכתיב אשר בשר חמורים
 בשרם והיו שטופי זמה כדכתיב בפרשת עניות
 כמעשה ארץ מזרים אשר יבטחם בה לא תעשו ולא
 היה בעולם מקום אשר שטופי זמה כמו ארץ
 מזרים , יוסף היה קדוש ונבדל מן העריות כאשר
 תראה ממעשה פוטיפק ובשביל כך לא היה נעשה
 יוסף מלך אלא על ידי מעשה של אשם פוטיפק ,
 כך יראה . וידוע כי הפרוך בעריות הוא ממעשה
 החומר כאשר התבאר והנבדל הקדוש מן העריות
 הוא קדוש מן פחיתות החומר המגונה הזה והוא
 צודאי דומה לצורה שאין בה מן ענין החומר ,
 ודבר

אָדער ענזר הניזיה על זרעו של אברהם ראיו
השנחם גדולה להוריד את זרעו של אברהם
למצרים. שלא חאמר כי היה הגלות של ישראל
במצרים במקרה רק הכל בהשגחה נסאלה, ובחדש

כי מדינים גם כן מורע הנר המצרים על דעת רז"ל ויקח אשה ושמה קטורה והיא הגר וזכיה ותלך ארץ מדין, והנה גם כן הם זרע אברהם אלא שאינם כל כך קרובים אל אברהם כמו ישמעאל שכן בקבורתם כתבו ויקברו איתו יצחק וישמעאל בניו. והיה ביצמטאל דבר מה בחשיבות וגדולה שהיה דומה לאברהם ולזרע אברהם והכתוב מיחס את תולדותיו, ולפיכך יין ישמעאל ילא אל מדין וממדין ילא אל מצרים והיו כאן הדבץ שפרט שהיו לו ד' רשויות עד שכל למצרים, וכן הינא שאלמר חמש דעות כי אין ראוי להיות מושל עליו מצרים מיד כיהי'שמעאל' היו הרבה וכן סוחרים היו הרבה וכן מדינים היו הרבה וידוע כי כאשר אדם אחד משועבד להרבה אין זה כמו אילו היה משועבד לאחד שזה יותר שיגדור כי עבד שהוא לרבים אינו עבד גמור שאין נקרא עבדות רק המש עבד לאחד והוא עושה לרבו אבל הרבים הוא עושה לרבי ר' יום ואין זה עבדות כי אך חשוב הוא עושה לרבי רבים לפגמים, ולפיכך אמר כי מכרו אותי אל דמוסיא של מדינה והוא ממונה על המדינה ע סך בלרבי המדינה וקהל את יוסף ויש לו כח רבים בזה שהוא מתינה על רבים, מכל מקום דומה קצת ליחיד, ואחר כך מכר אותו אל פוט פר היחיד וליפיק ילא מיד רמדיים אל הפקיד הממונה על המדינה. ובמדריגות אלו היה יואל יוסף מרשיט יעקב להיות משעבדים בו המצרים אשר הם נמשלים כחומר אל יוסף שזה עיקר הנורה של בני יעקב. כל זה רמזו חכמים ז"ל במדרש שלהן אשר ידעו פ' רשע החסר. ויש באלו ארבע איניות עוד דברים מוסלמים בחכמה ואין להאריך כי הם דברים נפארים. אבל פירוט דבריהם יוסף היה יואל נקשות יעקב על יד אמצעים מוכרים להם וכאשר התקבצו יעקב על גודל השגחה עוד צירידתם למצרים אין לאחר ולא להקדים ביאתן כי עם ביאתן למצרים היו ע' נפש כי יוכבד גולדה בין החומות שכבר אמרנו לך כי לא היה ראוי השעבוד והירידה למצרים רק עד שהיו שבעים נפש כי ישראל משתתפים לאומות במספר הזה שהוא שבעים, רק כי האומות הם שבעים אומות ובבני יעקב היו שבעים פרטים בלבד. והפעם ידוע למצרים כי האומות יש בהם הרבוי ולפיכך מספרם שבעים אומות שכל אומה יש בה רבוי וישראל אומה יחידית פרטית וזהו מעלת ישראל שהיא אומה יחידית, וכאשר היו שבעים נפש שהיה נמלא המספר הזה שבו משתתפים ישראל לאומות שהוא מספר שבעים אז היה התגברות מצרים על ישראל, ולפיכך באותה שעה שכלו מצרימה והתחיל השעבוד היו שבעים נפש לא קודם ולא אחר כך, אלא שהקדים לבא יוסף לשם והוא לפעם אשר אפרנו, שכמו שהיו ישראל משועבדים במצרים מפני ישראל הם כמו הנורה ומצרים הם החומר, וכך יש ליוסף קדימה יותר מזה שהיה קדוש נגדל מן העריות

לכך

ודבר זה כבר התבאר למעלה בצריכות, וכבר ידוע כי הנורה הזוהל והמולך והחומר משועבד תחת הנורה לכך היה יוסף מושל על מצרים שהוא היה הקדוש והנגדל מפחיתות החומר. ואולם יש להקשות למה היה לרבי שיהיה יוסף במצרים זמן הרבה ולמה לא הורד בלוחם שנה ויחלום פרעה מיד, ואין זה קשה כי כבר ידוע כי הנורה בעת שגדל הנער יותר גובר החומר עד שלא נראה שלימות הנורה בחינוך ותמיד הולך אחר מעשה נערותו ולאברהם הצירה ה' א' בעילה אלא החומר ומשועבד תחתיו, עד שיגדל הנער ואז גובר הנורה על החומר ומולך עליו הפך מתחלה אשר היה החומר מלך ובכשרותו נתן הנורה, לכך מתחלה היה יוסף עבד למצרים בעת נערותו עד שהיה בן שלשים ואז נהפך הדבר להיות יוסף מולך עליהם, שהדבר הזה לפי הירמיות הוא שיהיה יוסף מושל עליהם בנקו כאשר מעלת יוסף שהוא כמו נורה אל החומר הגובר בסוף, וכן ישראל היו כך בתחלה היו ישראל במצרים קודם שלימותם והיה החומר הם המצרים מושל עליהם כאשר אמרנו לך פעמים הרבה, ואחר שהיו בשלימות היו יואל'ים אל המצירות להיות מושלים עליהם כאשר ראינו לפי המל'אות וסדר הנמלא, ולפי כך היה יוסף עבד מתחלה עד אחר כך היה יואל'ים להיות לגמרי וזה היה ליוסף דמיון אל כלל ישראל, וזה הדבר ברור כי נקראו כל ישראל על שם יוסף כי יש דמיון ליוסף אל כלל ישראל, ולפיכך אשר אירע לכלל ישראל אירע ליוסף, כי יוסף תחלה עבד למצרים ואחר כך מלך עליהם וכן ישראל וזהו ירידה ליוסף מיוחדת וירידה לישראל מיוחדת ודבר זה מובן, וזהו עוד גודל השגחה הנפלאה בענין הירידה האמת של יוסף כאשר היה נמכר יוסף להביא אותו לענין העבדות, אמרו צב'אשית רבה והמצרים מכרו אותו כמה אוניות נכתבו עליו רבי יודן אומר ארבע אחיו ליצמטאלים וישמעאלים לבוחרים וסוחרים למדינים ומדינים מכרו אותו למצרים, רבי הונא אומר חמש מדינים מכרו אותו לדמוסייא של מדינה ע"כ, ביארו בזה כי לא היה ראוי שהיה יוסף יואל מחקתו הראשונה אשר היה בדרך כענין בחשיבות היותר גדול מאוד ועכשיו לגדל נמכר יוסף אלא שהיה על ידי אמצעים מוכרים לזה, וזה כי ישמעאל הוא שקרוב קצת אל בני יעקב שהם גם כן זרע אברהם הנה ילא מרשות בני יעקב קצת על ידי אמצעי מוכן, ומן ישמעאלים לבוחרים וסוחרים גם כן ישמעאלים הם שגמלו פעמים הרבה ביצמטאלים שהם סוחרים שכלל מקום שאמר בתלמוד הבא קיימא ר"ל סוחר ישמעאל. והנה זה יואל יותר מרשות בני יעקב מפני כי הסוחר זכרו למכור לאחר והנה ילא מרשות בני יעקב לרשות אחר, ואחר כך ילא מן הסוחרים אל מדינים והנה ילא על ידי סוחרים מידם של ישמעאלים מפרחק יותר מבני יעקב, ודוקא למדינים

זה לזה בודלי ככל מה שאפשר, ולכיוך היה המירית מזמן שנולדה מרים, והפך זה גם כן מיד שהשליכו משה ליאור בעלה גזירת כל רבן הילוד היאורה השליכוהו שכן דרשו מילדי עבדים זה זהו נופל ליאור ואין אחר נופל גם, מפני שכבר בשל דבר זה של הכך גובר על הפכו בכבר הושלך משה ליאור שכך ראו אשננו פיעה. ויש לך להתבונן בזה שאמרו ז"ל בצ"ר וצני ישראל פרו ויבטלו כל אחת ואחת ילדה ששה בכרם אחד ויש אומרים שגם עשר פרו שנים וישנו שנים וירבו שנים ויעלמו שנים במאוד שנים מאוד שנים ותמלא הכרם אותם שנים, ויש אומרים ששם בכרם אחד ואל תחמה שהרי עקרב שהוא מן השרצים מולדת ששים, ר' נתן אומר ותמלא הארץ אותם כמושים של קנים ע"כ, ויש לתמוה למה ילדו ששה דוקא לא פחות ולא יותר וכן למאן דאמר ס' פעמא מאי בלי נופל לומר שדבר זה במקרה שיהיו יולדות כך בלי ספק כי סבה המקרית אינה תמידית ודבר זה תמיד היה, ויש לפרש כי כחיד כחשר יענו כן צדקה וכן יפרוץ ולפי שהיו מענין אותם ששה ימים נרובים בלי שום הפסק ובשעה היו נחם כדאיתא במדרש ששה ששה לפני פיעה ואמר וכי אפשר לבני חדם שיעשו מלאכה תמיד בלי הבסק ולא יהיה נהם מרגוע בינתיים אחר לו לך בחר לך יום אחד שלא יהיו עושים בו מלאכה ובחר משה ביום השבת וכיון שזמן הקב"ה שבת על ידו אז שמה במתנת חלקו שבת לחלקו יום השבת במלרים והיו שתקנו ישמח משה במתנת חלקו ע"כ, וא"כ לא עשו מלאכה רק ששה ימים ואח"כ שבה הזמן לא נולד משה עדיין מימ' כיון שלא יהיו עומדים ישראל ז' ימים בענין רק ששה ימים ולא היה נחשב רק לששה, ולפיכך נגד העינוי פרו ורבו ששה בכרם אחד בלי הפסק כמו שהיו עושים מלאכה ששה ימים, ולח"ד י"ב היו יולדים מפני שאף בלילה היו עושים מקרות הנבר היו מעמידים אותם למלאכה והנה יש כאן משנה שכתב שכיב לעבוד ביום ובלילה לכך היו מולידים י"ב נגד יום ולילה, ונראה כי לא י"ב היו ששה זכרים ושש נקבות כי היום נקרא זכר והלילה נקבה כי בלילה שולט הממור הקטן ביום ממור הגדול, וידוע כי הממור הקטן בשביל חולשת כח הממור דומה לנקבה והשמש כח שועל וכנגד זה היו מולידים זכר ונקבה זוג אחד, ולח"ד ס' בכרם אחד דעמו כיון דכתיב כאשר יענו כן ירבה והיו למכתב כאשר יענו כן יפריה כי לשון ירבה פירושו יותר מאחד, ולפי פירושו שהיו יולדות ס' בכרם א' כי היו נגד כל יום ויום מימי השבוע רבינו וזהו עשרה שבתאים רביו אצל הפרשים ולא נקראים רביו ועוד שאם מאמר שלא היו יולדים רק ששה קאים שלא נקרא זה כאשר יענו שהרי נגד יום ראשון לא היה כלום דכלאו הכי כל אשה ואשה יולדת בן אחד ולפעמים שנים, ולפיכך פירושו כנגד כל יום ויום היה רביו ששה עשרה דכתיב כאשר יענו כן ירבה עד שהיו ס' כך יש לפרש

לכך הקדים לבא לשם שהיה ליוסף קדימה בענין זה על הבכרים ומלך אותה קדימה הקדים לבא, יכמו שנעשה ליוסף תחלה היה עבד ואחר כך יאל להיות מ'ך וכן לשלם.

פרק שנים עשר

כבר הודעתך שלא היה השיעבוד הנמור לישראל כאשר יעקב עדיין קיים, כי כל זמן שהיה יעקב קיים לא היה חפץ למלרים ליוחס גזרים עליו מפני מדיניות יעקב והוא היה מזרף הליו שבעים נפש שהם יוצאי ירכו ולפיכך נהמה פרשת ויחי להגיד כיון שמת יעקב נסחזו עיניהם ולבם של ישראל מן השיעבוד, ואין הכירוץ שלגזרי התחיל השיעבוד אחר שמת יעקב שהרי אמרו למה נמנו בנחמיו של לוי להודע על זמן שאחד מן השבעים קיים לא היו משועבדים, אלא פירוש הדבר שכלאחר מת יעקב היה שם עוד על ישראל ולא היה השיעבוד נקביעות עד שמת לוי אז היה השיעבוד בקביעות מלא היה וימכרו את חייהם עד שנולדה מרים ולא התחיל וימכרו את חייהם וכל זמן שהיה הדור הראשון של שבעים נפש קיים לא היו פרס ורבים, כי אלו שבעים היו נמנים מוגבלים בגור ובמספר שהם שבעים נפש, והאחרים שלא היו במספר שבעים נפש כאלים הלא שבעים נפש, וכחשר כתיב וימת יוסף וכל אחיו וכל רדור ההוא אז הבנים שלא היו נתינים ולא עלו במספר היו פרים ורבים מאוד שלא היה שיעבוד להם מזדעזע, כי הדבר באינו שלם ואינו בפגל הולך ויחמוק לאחל אל הפגל, וכאשר היו ישראל ע' נפש שזה מספר מוגדר שלם והיו נתינים לא היו פרים ורבים רק כאשר מתו ע' נפש ולא היו מן היום שהיו מוגדרים ולא היה להם שלימות היו מתנועעין מאוד לנאח חל הפעל, שכבר התבאר כי שלימות ישראל הוא ששים רבוא וכל דבר מתנועע אל שלימותו והיו פרים ורבים מאוד, וכאשר התחילו עוד מלרים לעונותם והיו רוצים להפסידם היו פרים ורבים עוד יותר, שכן המדה יסתג כי על ידי העינוי של גוף הגוף תלוש וכיון שהגוף ח'וש הוא מופיך ברכה האלוקים כאשר כח הגוף חלש לפיכך היו פרים ורבים כיון שהיו משועבדים אותם להשלים כח הגוף וכל שהיה כח הגוף נחלש נגד כח אלקייתו להיות ישראל דבקים בברכת אלמים, וזה כאשר יענו כן ירבה וכן יפרוץ, וזהו דוקא בישראל שיעקב כחם הוא כח אלהי לא כח גופני, ואח"כ היו מוסיפים וימכרו את חייהם מזמן שנולדה מרים וזה כאשר נולדה מרים היה התחלת קורבת ישראל אל הבחולה שגם מרים הייתה נריכה אל ישראל כנגדאלו שזכוהם היה הבאר ודור שהיה בו מרים יותר הפך למלרים שהרי מרים סבה לנאולתם ומלרים סבה לשיעבודם וכל הפך גובר על הפך, ומפני כך היה השיעבוד של מלרים עליהם יותר כי היו הפכים ומתנגדים

לפרש, אמנם עיקר הדבר והפ' כי ישראל מסוגלים למספר ששה, וזהו כי כאשר היו ישראל בתצרים היו שש מאות אלק וכן היו תמיד בתדבר נא נחרבו על זה המספר דבר חשוב, שנראה מה כי מספר בני ישראל מסוגל במספר הזה, ואחר שהכלל של ישראל מסוגל במספר שש מאות אלק היו הכרע ראוי להוליד שש פרטים וכאשר היו עם ישראל יוצאים לפעל שש מאות אלק היה תולדות הפרע דומה לתולדות הכלל שהוא שש מאות אלק, כי זהו לפי ערך הכ"ה כי כיון שמספר שש מאות כללי כך מספר שש הוא פרטי שייך לפרטיים, ולמ"ד ס' סבר כי המספר שהוא שייך לישראל הוא ס' כי כאשר הזכירו חכמים מספר יוצאי מצרים אמרו ששים רבוא וזה המורגל בפי חכמים, וכנגד זה הכרע הוא ס' כי זה המספר שהוא ששים הוא שייך לישראל, ומי שסובר י"ב סובר כי בודאי היו ישראל שש מאות אלק רגלי הגברים ואי אפשר בלא נקבות ונמלא בהיו מולידים שנים עשר ששה זכרים ושש נקבות, וכדי להבין ענין המספר הזה וסוף כי נאריך בדברים שהם עמוקים מאוד כדי שתבין ענין מספר ששה ומספר ששים אין שייך לישראל, דע כי ישראל בלבד נקראו אומה יחידית, ובשביל כך שייך מספר ששה לישראל שהיו שש מאות אלק וזה כי מי שהוא יחיד אינו חלק שכל שהוא חלק אינו אחד, וכל אשר הוא ד' אחד בלבד אינו דבר שלם שהרי הוא ד' אחד ולכן הוא חלק בלבד, וכבר אמרנו כי אשר הוא חלק אינו אחד וכאשר יש בהם כל הגדלין שהם ששה גדלין אז אין כאן חלק כלל והוא כולל הכל שיש בו שש גדלין וזוהי היה אחד לגמרי, ולפיכך יבא מלכות שמים בשם חיות שמה ישראל ה' אליהו ה' אחד, וזה מפני שאנו מודים שהוא יחיד בכל הגדלין והגדליים הם מחולקים זה מזה עד שיש לחשוב שיש כאן שניות מלד הגדלין, וכאשר הוא יחיד מושל בכל הגדלין הששה שהם חלקו המזיאות בזה מדע שהוא ית' אחד שאין כאן ד' אחד, ולפיכך היו ישראל מסוגלים במספר זה שש מאות אלק כי המספר שש הוא מורה על יחידות הגמור ולפיכך אמרו שהיו יולדות ששה בשרם אחד, כי מספר ששה הוא מסוגל לישראל כאשר הם אומה יחידה, וסוף כי אמרי לך למעלה כי המספר ששה הוא מסוגל לישראל כי הוא מספר שלם לישראל הם אומה שלמה, היינו כי מספר ששה שלם הגדלין ושלמותו שאינו חסר אבל שלם בש' ימות הגמור לא תמצא רק מלד מספר ששים כמו שיתבאר, ולמ"ד שהיו יולדות ששים בשרם אחד סובר כי מספר מסוגל לישראל לכן זכרו חכמים מספר ישראל ששים רבוא ביוצאי מצרים, וזה כי אע"פ שמספר ששה הוא כולל כל הגדלין הנה השלימות הגמור על ידי ששים נעשה, וזה כי כל ד' יש לו התפשטות באורך וברוחב וכל התפשטות באורך וברוחב נעשה על ידי ס' כי כל אורך נעשה ע"י שלש נקודות שהם הראש והאמצע וסוף כמו

שהתבאר למע' וכאשר תעשה אורך ורוחב כגון זה הרי זה הששה, ועוד אחד נבדל לעצמו שעל ידו נעשה החלקים אחד ומתחברים יחד וכל זמן שאין העשירי הם מחולקים בחלקים, והעשירי הזה הוא נבדל מכל החלקים לעצמו והוא מאחד את כולם דמון הנקודה שבעיגול שהוא נבדל מן העיגול עצמו מחבר כל העיגול, לכן כל התפשטות אורך ורוחב הוא עשרה וכן בכל השש גדלין הרי לך ששים גבולין כמו שנתבאר, הנה מספר ששים מורה על שלמות האומה כי בזה המספר נעשה דבר שלם ע"י כל גבולין שהם ששים כמו שהתבאר, ולפיכך סובר כי היו ששים בשרם אחד. ולמ"ד ששה היינו כי ישראל שהם נגד אחד יש בו מספר שש מאות אלק שהאחדות יש בו מספר שש, וכמו שתמצא בכלל'ם שלהם מספר שש מאות אלק כך ראוי שיהיה כל אחד ואחד מישראל כמה שהוא פרטי ראוי שיוליד ששה פרטיים כי חלק הדבר יש לו סגולת הכל, כמו שהראה שמיפת מים שהוא חלק יסוד מים כאשר הוא חלוי באלבע נעשה כדורי כמו שהיסוד המים בכלל הוא כדורי, וזה משני כי חלק הדבר יש לו סגולת הכל, והכן הדברים האלו מאוד כי הם דברים אחידים בעצמם כאשר תבין, ולמאן דאמר שהיו כמו הקנים רלו בזה שלא היה להם גדר כלל רק שהיו פרים ורבים דרך רבוי כמו הקנים שהם גדלים דרך רבוי כך לא היה להם גדר וגבול, שכל כך היה בשרם בזה מן מדריגתם העליונה עד שלא היה גבול ושיעור לברכתם ולדעת מי שאמר כי היה רבוי בלי שיעור וגבול יש לברש הכחוש שאמר פרו וישראל וירבו ויעצמו במחור מאוד, פרו שלא היה בהם עקר, וישראל שהיו מולידים הרבה, וירבו שלא תאמר כי לא היה נמשך רבוי ולכן אמר שהיו ממרבים אח"כ יותר על מה שהיו שורצים תחלה, ושלא תאמר שלא היה תמיד עד הסוף אמר ויעצמו שתמיד היו מתעצמים לנאת ברבוי ולא היה להם מיעוט, וזוהי הלשון שייך ויעצמו כי כל דבר שהוא יוצא מן השיעור לבסוף נחלש ואינו כל כך כמו שהיה בראשונה. ולפיכך אתר ויעצמו שלא היה נחלש וממעת וכל זה היה מאוד מאד, ולא תאמר בהיו מתעצמים אבל אינו מאוד לכך אמר מאוד מאוד, ואם יש לך לב להבין מדע כי למ"ד ששה בשביל זכות יעקב שנתבאר בשש במזרח ובמערב ובזפון ובדרום בשמים ובארץ דקמיו ופרצת ימה וקדירה אפונה ונגבה ויוון לך האלהים מעל השמים ומשמי הארץ, ששים נגד זכות יאחזק שנתבאר בבנים כאשר היה בן ששים שנאמר ויאחזק בן ששים בלדת אוחם, כקנים זכות אברהם שנקרא אב שהוא לשון ריבוי, ושנים עשר נגד השבטים שהיו י"ב, הבן הדברים האלו מאוד כי הם דברים גדולים כאשר תבין, ואולי יקשה לך איך היה דבר זה שהיה' אשה אחת מולידה ששים והרי הולד יוצא מזרע אדם ושיעור אדם שהיה' עד כאנבע או פחות או יותר ואין זה

הואר וזורה אדם, דע הפירוש כך שלא היה להם מניעה מלד כח ההולדה רק כח ההולדה היה גדול מאד שמלד כח ההולדה היה ראוי להיותם ששים אס היה אפשר להיותם מלד הפועל שלהם היו עד ששים, שאף אס היה מונע מלד אחר כי אי אפשר להיות שער גדלם כך מכל מקום כח ההולדה היה עד ששים, ונפקא מינה לענין זה שאס לא חזק כח ההולדה עד ס' לא היה גובר כח ההולדה בהם ואס לא היה מולא חומר מוכן לגמרי לקבל זורת הולד לא היה פועל לפיכך נתן כח ההולדה עד ששים שהיה כח ההולדה כ"כ גדול, ואף כי לא היה מולא כ"כ הכנה לקבל זורת הולד היה חלה זורת הולד מכה שהיה גדול כח ההולדה שהיה בהם, ואל תחמה על לשון שהיה יולדת ס' בכרם אחד דמשמע שהיה יולדת כך, דודאי אחר שהיה הולדה שלהם אלו היה אפשר כמו שנבחר למעלה נפאל כל מה שהיו יולדיו היו דרך הולדת ס' כי כך כח ההולדה אף כי לא היה ס' אוחס החסרים בעלים הם אלא השאר ונחשב שהיו יולדיו ס' בכרם אחד כיון שכן ראוי להיות ס' אין להקפיד על החסר שהיה נחסר מלד מאי אפשר להיות מוחסר ס' בנים בכרם אחד מ"מ נאמר שהיו יולדות ס', ועל זה ועל יולא בזה אמרו חכמים מקלה דבר ככולו. ועוד כאשר כח ההולדה שלהם ע"כ להיות עד ס' מלד ע"כ ההולדה נקרא שהיו מולידים ששים, משל מי שמוליד אדם ויש לו ד' אלבעות ציד אחד אין ראוי לומר שהוליד אדם בזורה אחת אף אם חסרין בחומר עד שחסר להשלים אלבע החמישי יאמר שהוליד אדם בעל חמש אלבעות, מלד כי זורת האדם שהוא בעל ה' אלבעות, וכך אף כי אין החומר מוכן כדי להוליד ס' בכרם ה' מ"מ זורת ההולדה שלהם כך הוא, והכן זה מאוד :

פרק שלשה עשר

זרע קודם עמוסי בני יעקב ירדו ה' כאשר באו למצרים באו במספר ובמספר ובשמות, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, כאשר תשים דעקך על מספר בני ישראל בפרשת שמות יב בהם שני מניינים. כי י"ב שבטים נמנו בפרט וע' נפש נמנו בכלל, ויעקב שורש הכל לא בא בחנין כי יעקב ראוי להיות גדול מן הצנים כי השורש לא יאמר אל החולדות ולא שייך מספר בדבר שהוא יחידי ולפיכך לא נמנה יעקב, והשבטים נמנים בפרט מפני חשיבות מדריגתם שהיו מפורסמים בשם שבטים, ועל החולדות נמנים בכלל שם ע' נפש ולא בשם, וכל מולדות יעקב בא בענין נפאל מאוד כי כאשר היה ראוי לשורש ראמת שהיה אחד וזה כי השורש אחד ומן האחד שהוא יעקב ילאו י"ב שבטים, ונקראו שבטים כי השבט הוא ענף וחלק האילן, כן אלו י"ב כל אחד חלק הכלל והיה מספר שלהם י"ב מפני שכל דבר אחד נעשים ממנו י"ב

בעבור שיש לדבר אחד שנים עשר גבולים, וכמו שהדבר בגלגלו הוא אחד כך גבו יו אחדים ולכן מספר שנים עשר הוא ראוי לבני עקב, ויואלו ירך עיקב היו ע' נפש זה היה התחלת אומה הישראלית ע' נפש כמו שהיה כלל האומות ע' א מוצ, והדברים אלו עמוקים וזין לספר יותר מזה :

פרק ארבעה עשר

ויקם מלך חדש וגו' בס"ק דאוסה ויקם מלך חדש רב ושמאל חד אמר חדש ממנו אחד אמר שנהחדשו גזריו, מה, דאמר חדש ממנו דכתיב חדש, ומ"ד שנהחדשו גזירותו דלא כתיב וימת וימלך ומאי אשכח לא ידע את יוסף דהוי דמי כמאן דלא ידיד ליה, ונראה לראש דאמר חדש ממנו היה דכתיב חדש ולא כתיב ויקם מלך על מצרים כדי שלא תאמר שהיה זה הילך ב' או ב' ב' ה' ה' ו' ולא היו זה חדש ממנו לקר כתיב חדש כלומר לא בנו ולא בן בנו רק מ' חדש ממנו, וליאן דאמר שנהחדשו גזירותיו נראה לומר שלא היה המלך שהיה ב' מי יוסף כי אין נראה שהיה הישע מאריך ימים כל כך הלא שהיה בנו או בן בנו וכל זה מלכות אחת נקרא, וממנו שנהחדשו גזירותיו כתיב חדש ממנו חדש הגזירה, ולמ"ד חדש ממנו הקים מלך חדש ממנו לקיים הגזירה כי על ידי מלך הראשון כיון שידע את יוסף לא היה בא שיעבוד ממנו, ומאן דאמר שנהחדשו גזירותיו סובר כי אף שהיה מלכות הראשון ממנו הגזירה שראוי להסתחד בזה הזמן נחדשו הגזירות אף כי היה מלכות הראשון :

דריאמר אל עמו, תחת הוא החזיל בעצה לכך הוא לקם תחלה, ובהו ובעמך יעלו הפטרעיים בחרו בזה כי היה המלך דוקא התחלת הגזירה שהיה לא נתן אותם שהיה לעבדים רק לסרעה ולא עבדים לעבדים ולפיכך התחיל סרעה ואחר כך עבדיו, הנה נתחכמה לו נתחכמה להם מבעיה ליה אמר ר' יוסף בר חנינא בלא ונתחכמה למושיעין של ישראל, נדונים בלא הנה בלא זה נשפט, בחבר ובחבריו את כל בשר, נדונים במים שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם דכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשפתי מעבור מי נח והם אינם יודעים שעל כל העולם אינו מביא אבל על אומה אחת מביא, הוא אינו מביא אבל הם בזים וטופלים לתוך המים שנאמר ומצרים נסים לקראתם והיינו דאמר רבי אליעזר מאי דכתיב כי בדבר אשר זהו בקדירה שבעלו בה נתפסו ע"כ, דקדקו רז"ל בכתוב הזה זאף על גב שנכתב כל הפסוק בלשון יחיד הנה עם בני ישראל עמוס ורב ולא נאמר עמוסם שבדלי דרך הכתוב להזכיר בלשון יחיד העם אבל מלה לו שנכל מקום נדרש למעוץ לו ולא לאחר אין דרך הכתוב למכתב על רבים, וחלוק גדול בין עמוס וזין מלה לו שהיה לא נמלא בשום מקום שידרשו

בלשון יחיד למעוץ ואשר לבא בלשון יחיד על רבים, אבל בלשון התחלת מעשים כתיב מלה לו וכן מלה עליו שדריש ז"ל כלל מקום למעוץ לא סתן לומר על עם אחר הם רבים, לכן דרשו ז"ל שזאת המלה באה לומר נחמתי למעוץ של יס"א וכן דעת רז"ל כי פירושו לו למעוץ רק הם משכנים לו לעם כמשמרו רק שר"ל לעם בהם מיוחדים ונעשים כאיש אחד וזה בזה שהוא ית' א היתה ובזה הם נבדלים מכל האומות ונעשים עם אחד ואל אחדות שלהם שמהלך אותם נחמתי, וזהו למעוץ, והרבה הזאת כי הוא ית' המהווה את כל היתולאים ומאלו הכנ נותן הנורה והחומר וכאשר יאלו הנורים מן הראוי אשר יש להם לנהיג על הסדר אשר סדר אורח הקב"ה עשבי את הנורה אשר ברא הקב"ה, וידיע לכל משכיל כי הנורה צדד מקוים וצמים אן קוים באשר הם נגרים אלה וממנו מיעוץ נורחם לא נאמר ביום בריאה וייערה בפסח בראשית וזה רזיה על מיעוץ היערה בהם, וכן החושך לא נאמר בו בריאה וייערה, ובכ"ר בפסח יקו המם אחר ר' לוי יקו לוי המים מה שאני עתיד לבטח בהן משל למ' שנה פלסין והוא בן דיונין אלהים מה עשו היו משכמים ושואלים בשלם למלך ברמיהו ובאצבע אחר המלך אלו היו פקחים על אחת כזה וכמה הוסיב המלך בהן דיונין פקחים עמדו והחזיקו בפלסין אמרו שלו ה' אן פלסין זה של מלך אחר המלך תחזור השלסין לכמות שהיה כך מתחלתו של עולם היה שבתו של הקב"ה עולה מן המים דכתיב מקולות מים רבים אדיריה משכרי ים ומה היו אימרים אדיר במרום ה', אמר הקב"ה מה אלו שאין להם חכמה לא אמר להם דבור כך היו מקלסין אותו לשבגתא אדם על אחת כמה וכמה, עמד דור המבול ומרד דור אגס ומרד דור הפלגה ומרד בו אחר הקב"ה ישנו אלו ויעתדו ויבאו אלו דכתיב ויהי הכשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ע"כ, ביארו בזה מה שאמרנו למעלה כי מתחלת בריאתו של עולם קודם שיהר וברא עיקר הנורה שהוא האדם היו המים אשר הם פשוטים ואין בהם אורה והם היו מציאות העולם ואין ספק כי בהם יש ג"כ מה שהם מורים על אחת מציאותו ית' אף לפי מיעוץ נורחם מ"מ יש בהם מציאות מה ואותו מציאות יש בו שבת למציאות ואמר הקב"ה לברוא את האדם ויש לו מעלת הנורה והוא יהיה מציאות יותר מורה על שבת הנורה האמתי ויהי' לו ית' הקלום השלם מן האדם אשר יש לו אורה, וכאשר ברא האדם מהנחם רוב הנורה שלו היה נוסף לזה אחר לגמרי לומר כי אין העולם של מלך. וזהו אחת הנורה השלימה היה רוצה שהוא יהיה עיקר המציאות בעולם אבל כאשר יש בעולם חלש המציאות הנה אין ספק שיש כאן מציאות אמתי הוא ית'. אבל האדם לפי מעלת אורחו היה רוצה שהוא יהי' עיקר המציאות ולפיכך היה ה' אומר ישנו אלו ויחזרו המים כלומר כי